

บทที่ 4

ความขัดแย้งในรัฐบาล ชวน หลีกภัย

การศึกษาในเรื่องความขัดแย้งในรัฐบาล ชวน หลีกภัย ซึ่งผู้วิจัยได้จำกัดขอบเขตของการศึกษาไว้เพียงช่วง 2 ปีแรกของอายุรัฐบาลผสม (ชวน 1-3) ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานในการศึกษาดังนี้คือ

ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในรัฐบาล ชวน หลีกภัย มีปัจจัยหรือสาเหตุหลักมาจากความแตกต่างกันในการจัดสรรผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ผลตอบแทนจากโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ของรัฐบาล การควบคุมองค์กรของรัฐที่ทำหน้าที่ในด้านการจัดการเลือกตั้งและความแตกต่างกันเรื่องแนวความคิดทางการเมือง เช่น ความถูกต้อง ความเป็นธรรม

ในบทนี้ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาในการนำเสนอถึงประเด็นความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลผสมภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรี ชวน หลีกภัย ในช่วงครึ่งสมัยแรกได้ดังนี้

1. พรรคกิจสังคมกับความขัดแย้งในรัฐบาลผสม

1.1 บทบาทและท่าทีของนายปิยะนัฐ วัชรภรณ์ กับการต่อต้านรัฐบาล

1.2 ความเคลื่อนไหวของพรรคกิจสังคมต่อรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาการยึดทรัพย์และปัญหาการพาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ

1.3 การยุติความขัดแย้งของพรรคกิจสังคมในรัฐบาล ชวน หลีกภัย

2. ความขัดแย้งจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งมวลชนเพื่อแก้ปัญหาด้านการจราจรในเขต

กรุงเทพฯ

2.1 ความขัดแย้งจากโครงการรถไฟฟ้าใต้ดิน

2.2 อุปสรรคของโครงการรถไฟฟ้าชานชาลา

3. ความขัดแย้งจากนโยบายการกระจายอำนาจการปกครอง

3.1 ความเคลื่อนไหวของพรรคพลังธรรมในการรณรงค์เลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดภายหลัง

การแถลงนโยบายรัฐบาล

3.2 สถานการณ์กับการต่อสู้ทางการเมืองของพรรคร่วมรัฐบาลในประเด็นการเลือกตั้งผู้ว่าราชการ

จังหวัด

4. พรรคความหวังใหม่กับความขัดแย้งกรณีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ มาตรา 198-199

4.1 พรรคประชาธิปไตยกับความพยายามเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทย

4.2 ความเคลื่อนไหวของพรรคความหวังใหม่กรณีความขัดแย้งเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ก่อนสิ้นยุครัฐบาล ชวน 3

1. พรรคกิจสังคมกับความขัดแย้งในรัฐบาลผสม

ภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2535 พรรคกิจสังคมเป็นพรรคการเมืองพรรคที่ 5 ในรัฐบาลผสมภายใต้การนำของนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี หลังจากได้รับการทาบทามให้เข้าร่วมรัฐบาลผสมชุดนี้ ด้วยเหตุผลและการเจรจาตกลงร่วมกันของกลุ่ม 4 พรรคการเมืองพันธมิตรแกนนำที่เห็นว่าพรรคกิจสังคมเป็นพรรคการเมืองที่มีขนาดเหมาะสมด้วยจำนวนเสียง 22 เสียงของพรรค นั้นมีความเหมาะสมที่จะมาช่วยเสริมสร้างความมั่นคงด้านเสียงสนับสนุนให้กับรัฐบาลที่รวมกัน 5 พรรคแล้วมีจำนวนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ทั้งหมด 27 เสียงและ 22 เสียงของพรรคกิจสังคมจะส่งผลกระทบต่อไม่มากนักถึงการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีของ 2 พรรคการเมืองใหญ่ในอันดับที่ 2 และ 3 คือพรรคความหวังใหม่และพรรคพลังธรรม ซึ่งก่อนหน้านี้พรรคการเมืองที่ได้รับการพิจารณาให้เข้าร่วมรัฐบาลอันดับ ที่ 1 และ 2 คือพรรคชาติพัฒนาและพรรคเสรีธรรมต้องถูกปฏิเสธไปเนื่องจากพรรคชาติพัฒนาที่มีจำนวนเสียง 60 ที่นั่งไม่ได้รับการเห็นด้วยจากพรรคความหวังใหม่และพรรคพลังธรรมที่เห็นว่าทำให้จำนวนตำแหน่งรัฐมนตรีของทั้ง 2 พรรคต้องลดน้อยลงไปตามสัดส่วน ส่วนพรรคเสรีธรรมที่มีจำนวน 8 ที่นั่งนั้นพรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ เห็นว่าเป็นเสียงสนับสนุนจำนวนน้อยที่อาจทำให้รัฐบาลเสี่ยงต่อปัญหาด้านเสถียรภาพได้

พรรคกิจสังคมที่ถูกมองจากสื่อมวลชน นักวิชาการและประชาชนทั่วไปว่าเป็นพรรคการเมือง “ฝ่ายมาร” อันเป็นผลพวงจากเหตุการณ์ความรุนแรงในเดือนพฤษภาคม 2534 ที่พรรคกิจสังคมเป็น 1 ใน 5 พรรคร่วมรัฐบาลในขณะนั้นร่วมสนับสนุนพลเอกสุจินดา คราประยูร เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอันเป็นต้นเหตุของความรุนแรงทางการเมืองในเวลาต่อมา การตัดสินใจของ 4 พรรคพันธมิตรเลือกพรรคกิจสังคมเป็นพรรคการเมืองพรรคที่ 5 เข้าร่วมรัฐบาล ถูกมองว่ากลุ่มสมาชิกแกนนำให้ความสำคัญกับเสียงสนับสนุนรัฐบาลมากเกินไปโดยไม่คำนึงถึงความเป็น “พรรคเทพ” “พรรคมาร” ทางพรรคแกนนำได้หาทางออกเพื่อลดคำครหาดังกล่าวด้วยการตั้งเงื่อนไข ไม่ยอมรับให้บุคคลที่ถูกคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (กตส.) ประกาศยึดทรัพย์ซึ่งหมายถึงนายมนตรี พงษ์พานิช หัวหน้าพรรคกิจสังคมเป็นรัฐมนตรีและไม่ยอมให้นายปิยะนัฐ วัชรภรณ์ โฆษกพรรคกิจสังคมซึ่งเป็นบุคคลที่มีภาพพจน์ตกต่ำในรัฐบาลพลเอกสุจินดาฯเป็นรัฐมนตรีร่วมในรัฐบาลชุดนี้ด้วย นายมนตรีฯตัดสินใจรับ

เงื่อน ไขดังกล่าวเพราะทราบดีว่าหากพรรคกิจสังคมเป็นพรรคการเมืองฝ่ายค้านแล้วสถานการณ์ของ พรรคจะต้องตกต่ำต่อไปอีกมากเพียงใด

เค้าโครงของปัญหาความไม่ราบรื่นในการบริหารงานของพรรครัฐบาลผสมก็เริ่มปรากฏขึ้นจาก การเคลื่อนไหวของสมาชิกพรรคกิจสังคมร่วมลงมติสนับสนุนญัตติที่เสนอ โดยพรรคการเมืองฝ่ายค้านให้ ตั้งกรรมการวิสามัญเพื่อทบทวนและตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน เมื่อ วันที่ 29 ตุลาคม 2535 ทำให้คะแนนเสียงของรัฐบาลพ่ายแพ้เสียงของฝ่ายค้านที่รวมเอาเสียงสนับสนุน จากพรรคกิจสังคมด้วยเนื่องจากคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎร (วิป) ฝ่ายรัฐบาลไม่ได้ เตรียมรับมือหรือพิจารณาเรื่องนี้มาก่อน ถึงแม้ว่าในตอนลงมติว่าจะให้ตั้งกรรมการชุดนี้หรือไม่ฝ่าย รัฐบาลจะชนะไปในที่สุดด้วยคะแนน 153 ต่อ 132 เสียงก็ตาม

หลังจากที่ญัตติดังกล่าวไม่ผ่านการรับรองของสภาฯ พรรคกิจสังคมถูกมองจากสายตาของ พรรคร่วมรัฐบาลว่าแหกไผ่ นายมนตรี พงษ์พานิช หัวหน้าพรรคกิจสังคมได้ให้สัมภาษณ์ว่าพรรคไม่ ต้องการแหกไผ่รัฐบาล แต่เรื่องนี้เห็นว่ารัฐบาลของนายอานันท์ฯทำให้ไม่ถูกต้องแม้พรรคกิจสังคมจะร่วม รัฐบาลก็ไม่มีปัญหาเป็นเรื่องของพรรค ได้บอกให้พรรคการเมืองร่วมรัฐบาลอื่น ๆ ได้ทราบแล้วว่าไม่ ใช่ว่าเรื่องของพรรคฝ่ายค้านหรือรัฐบาลแต่เป็นเรื่องของสภา¹

เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปถึงความเคลื่อนไหวดังกล่าวของพรรคกิจสังคมที่เพียงคิดจะตอบโต้ รัฐบาลของนายอานันท์ฯ เนื่องจากในอดีตครั้งที่รัฐบาลนายอานันท์ฯเข้ารับบริหารประเทศในสมัย รสช.ได้ ยกเลิกโครงการโทรศัพท์สามล้านเลขหมายของนายมนตรีฯซึ่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมใน สมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มาทบทวนหาผู้ประมูลรายใหม่ สร้างความคับแค้นใจให้กับนาย มนตรีฯเป็นอย่างยิ่ง แต่ในขณะเดียวกัน รัฐบาลนายอานันท์ฯก็มีบทบาททางการเมืองอยู่บนแนวทางเดียวกับ 4 พรรคพันธมิตรของรัฐบาล ชวน หลีกภัย ตลอดมา

พฤติกรรมอันสวนทางกับบทบาทของพรรคร่วมรัฐบาลของพรรคกิจสังคมดังกล่าวทำให้เกิด กระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างรวดเร็วว่าเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงสถานการณ์ของปัญหาความขัดแย้งที่จะเกิด ขึ้นในรัฐบาลผสมชุดนี้ในอนาคตข้างหน้า

¹“คว้าญัตติสอบ “อานันท์” ระวังพ.ร.บ.ยกเลิกประกาศ รสช.” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (30 ตุลาคม 2535) : 12.

1.1 บทบาทและท่าทีของนายปิยะนัฐ วัชรารกรณ์ กับพรรคต่อต้านรัฐบาล

นายปิยะนัฐ วัชรารกรณ์* โฆษกพรรคกิจสังคมและคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎร (วิป) ฝ่ายรัฐบาล ผู้ร่วมชะตากรรมเดียวกับนายมนตรี พงษ์พานิช หัวหน้าพรรคกิจสังคมที่ถูกกีดกันจากพรรคร่วมรัฐบาลไม่ยอมรับให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลชุดนี้ เนื่องมาจากบทบาทอันโดดเด่นของนายปิยะนัฐฯ ในขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีสมัยรัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร ภายหลังจากรู้ตัวแน่นอนแล้วว่าตนจะไม่ได้เป็นรัฐมนตรี โควต้าของพรรคกิจสังคม นายปิยะนัฐฯ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ขณะนี้ผมยังไม่รู้ตัวเองเลยว่าเป็นฝ่ายค้านหรือฝ่ายรัฐบาล...อย่างไรก็ตามทุกเรื่องเป็นผลประโยชน์ของประชาชนและผมได้รับการมอบหมายมา ผมถือว่าผมอยู่ข้างนอกมากกว่า คณะรัฐมนตรีจะทำอะไรที่ไม่ถูกต้องผมต้องคัดค้าน”² และในเวลาต่อมา นายปิยะนัฐฯ มักจะออกมาให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนเสมอพร้อมทั้งถ้อยคำที่ว่า “ผมอี้อัดที่สุดกับการที่พรรคกิจสังคมต้องเป็นรัฐบาล ผมอยากเป็นฝ่ายค้านมากกว่า”³

จากคำกล่าวของนายปิยะนัฐฯ ข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การตัดสินใจเข้าร่วมรัฐบาลครั้งนี้ของพรรคกิจสังคมได้สร้างความอี้อัดใจให้กับบุคคลสำคัญระดับโฆษกพรรคอย่างนายปิยะนัฐฯ เป็นอย่างยิ่ง อันมีเหตุผลเนื่องจากการถูกกีดกันไม่ให้ตนเองดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีจาก 4 พรรคร่วมรัฐบาล เพราะบุคคล

* นายปิยะนัฐ วัชรารกรณ์ พื้นเพเดิมเป็นชาวจังหวัดนครปฐมแต่เติบโตที่จังหวัดศรีสะเกษ จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีบิดาเป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัด ศรีสะเกษหลายสมัย นายปิยะนัฐฯ เป็น ส.ส. สมัยแรกเมื่อปี 2518 สังกัดพรรคธรรมสังคม ปี 2519 เคยย้ายพรรคการเมืองมาแล้ว 6 พรรค ล่าสุดสังกัดพรรคกิจสังคมเมื่อการเลือกตั้ง 22 มีนาคม 2535 เป็น ส.ส. มาแล้ว 8 สมัย เคยดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองเช่น ปี 2526 สังกัดพรรคชาติไทยเป็นรองประธานสภาผู้แทนราษฎร ปี 2531 สังกัดพรรครวมไทยและต่อมาได้รวมกับพรรคการเมืองพันธมิตรเป็นพรรคเอกภาพเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ปี 2534 การเลือกตั้งในยุค รสช. สังกัดพรรคกิจสังคมเป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร

² บ้านเมือง (23 กันยายน 2535) : 8.

³ “เบื้องหลังปิยะนัฐกร้าว เกมโกงค่าตัวแสป,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 39 (6-12 ธันวาคม 2535) : 5.

ที่มีตำแหน่งเป็นถึงโฆษกพรรคเป็น ส.ส. มาแล้ว 8 สมัยเลขดำรงตำแหน่งสำคัญระดับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมาแล้ว โอกาสที่จะได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีในโควตาของพรรคเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ค่อนข้างแน่นอน โดยนายปิยะนัฐฯ ได้กล่าวกับสื่อมวลชนถึงสาเหตุของความอึดอัดใจว่า “ผมจะขอใช้ชีวิตช่วยเหลือชาวบ้านให้มากขึ้น การเป็นรัฐบาลแต่ไม่ได้บริหารก็เท่ากับว่ามีได้มีปัจจัยที่จะทำประโยชน์ให้ประชาชนโดยตรงได้ นี่คือนิสัยที่ทำให้ผมอึดอัดที่สุด”⁴

ปฏิบัติการครั้งแรกของนายปิยะนัฐฯ ภายหลังจากการจัดตั้งรัฐบาลเสร็จสิ้นก็คือการให้สัมภาษณ์ในเชิงที่จะลาออกจากพรรคกิจสังคม เพื่อไปเข้าร่วมกับพรรคชาติไทย อดีตพรรคเก่าที่มอบตำแหน่งรองประธานสภาผู้แทนราษฎรให้กับนายปิยะนัฐฯ ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งทางพรรคชาติไทยได้ส่งคนในพรรคมาติดต่อให้นายปิยะนัฐฯ ไปอยู่ด้วย นายวิวัฒน์ไชย ณ กาฬสินธุ์ รองหัวหน้าพรรคกิจสังคมผู้ที่มีหัวอกอันเดียวกันกับนายปิยะนัฐฯ ที่ไม่ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาล ได้กล่าวว่า “มีคนมาติดต่อให้ผมและนายปิยะนัฐฯ ไปอยู่พรรคฝ่ายค้านจริงแต่ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นใคร เพราะเป็นมารยาททางการเมือง”⁵ ส่วนนายปิยะนัฐฯ ได้มีท่าทีต่อเรื่องนี้ว่า “จะยังไม่ขอพูดเพราะยังไม่ถึงเวลาไม่ขอปฏิเสธหรือยอมรับต้องรอให้ถึงเวลาก่อน โดยเฉพาะถ้ามีสิ่งไม่ถูกต้องเกิดขึ้นในรัฐบาลผมจะขอคัดค้านในพรรคก่อน ถ้าหากไม่ดำเนินการตามที่คัดค้านก็จะมาพิจารณาอีกครั้ง”⁶ ซึ่งก่อนหน้านี้ นายบรรหาร ศิลปอาชา เลขาธิการพรรคชาติไทย ได้กล่าวแสดงความมีเชื้อสายต่อนายปิยะนัฐฯ ผ่านสื่อมวลชนว่า “เสียสายที่ขาดคุณปิยะนัฐฯ ไปคน”⁷

นับตั้งแต่นั้นเรื่อยมานายปิยะนัฐฯ ก็ได้แสดงท่าทีทางการเมือง ในเชิงแปลกแยกในคณะรัฐบาลตลอดมา เขาได้แสดงตัวยืนตรงกันข้ามกับรัฐบาลชุดนี้อย่างชัดเจนโดยกล่าวว่า “ผมขอเป็นฝ่ายค้านในรัฐบาล ฝ่ายรัฐบาลก็จะให้มีฝ่ายค้านอยู่ในพรรคของตัวเองไว้คอยตรวจสอบก่อนที่จะให้ฝ่ายค้านจริง ๆ เขามาเล่นงาน”⁸ ในการเสนอร่างพระราชบัญญัติจัดระเบียบข้าราชการกระทรวงกลาโหม และร่างพระราชบัญญัติยกเลิกผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน โดยคณะรัฐบาลเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2535

⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁵ มติชน (17 ตุลาคม 2535) : 10.

⁶ มติชน (15 ตุลาคม 2535) : 12.

⁷ บ้านเมือง (23 กันยายน 2535) : 8.

⁸ “จับตานิยะนัฐ วัชรภรณ์ กับลิ้นชักมหากภัยจากพรรคเสรี,” มติชนสุดสัปดาห์ 12 (23 ตุลาคม 2535) : 10.

นายปิยะรัฐฯ ก็แสดงท่าทีคัดค้าน โดยได้ลุกขึ้นกล่าว โจมตีการนำเสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวในสภาผู้แทนราษฎรอย่างดุเดือดเสมือนเป็นบุคคลหนึ่งของสมาชิกพรรคฝ่ายค้าน

จากพฤติกรรมสวนทางกับรัฐบาลของนายปิยะรัฐฯ ที่แสดงออกตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาอย่างชัดเจน ได้มีการเคลื่อนไหวจากสมาชิกระดับสำคัญของพรรคกิจสังคมเช่น นายรักเกียรติ สุขธนะ ส.ส. จังหวัดอุดรธานี ในฐานะรัฐมนตรีคนหนึ่งของพรรคและนายสมศักดิ์ เทพสุทิน ส.ส. จังหวัดสุโขทัย รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม คนสนิทของนายมนตรีฯ หัวหน้าพรรคกิจสังคม ได้ออกมาแสดงท่าทีในลักษณะไม่พอใจกับบทบาททางการเมืองของนายปิยะรัฐฯ ในทำนองว่าแม้ว่านายปิยะรัฐฯ จะเป็นคนเก่งมีหลักการซึ่งยืนยันมาตลอดว่าจะมาร่วมสร้างพรรคกิจสังคม แต่จนถึงบัดนี้ยังไม่ได้ช่วยสร้างภาพพจน์หรือผลงานอะไรต่อพรรคเลย⁹ และนายมนตรีฯ หัวหน้าพรรคกิจสังคมก็ได้เคยเรียกนายปิยะรัฐฯ ไปหาหรือและขอร้องทั้งในที่ประชุมพรรคและโดยส่วนตัวมาแล้ว แต่พฤติกรรมที่ต่อต้านรัฐบาลของนายปิยะรัฐฯ มิได้ลดน้อยลงแต่อย่างใด

ความพยายามของบรรดาแกนนำคนสำคัญของพรรค และหัวหน้าพรรคกิจสังคม ในการที่จะปราบ ขอร้องให้นายปิยะรัฐฯ ลดพฤติกรรม ที่แสดงออกในทางต่อต้านรัฐบาลแต่ไม่มีผลมากนักที่จะทำให้ท่าทีของนายปิยะรัฐฯ เปลี่ยนแปลงไป นายปิยะรัฐฯ ยังคงกล่าวในทำนองอี้อัดและยืนยันอย่างแข็งขันมาตลอดว่า “นี่คือตัวของตัวเอง” โดยเฉพาะกับบทบาททางการเมืองที่เขากล่าวเสมอมาว่าเขาต่อสู้ทางการเมืองมาตลอดด้วยการเอาเหตุผลมาต่อสู้กัน

ในเดือนมกราคม 2536 ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐบาลประสบกับปัญหาราคาสินค้าแพง ได้มีความพยายามของสมาชิกพรรคฝ่ายค้านผลักดันให้มีการเปิดประชุมสภาฯ สมัยวิสามัญเพื่อซักถามรัฐบาลในเรื่องนี้ ได้มีความเคลื่อนไหวของสมาชิกพรรคกิจสังคมตั้งแต่ระดับล่างถึงบน ในการจะเข้าลงชื่อร่วมเสนอนอญญติกับสมาชิกพรรคฝ่ายค้านโดยนายปิยะรัฐฯ โฆษกพรรคกิจสังคมและนายสุวิทย์ คุณกิตติ รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงยุติธรรม รองหัวหน้าพรรคกิจสังคม ออกมาให้สัมภาษณ์ถึงความไม่พอใจของสมาชิกพรรค กิจสังคมในการแก้ปัญหาราคาสินค้าของรัฐบาลว่า “ถึงจุดหนึ่งจะต้องเลือกระหว่างความรับผิดชอบที่มีต่อประชาชนกับมารยาทในการร่วมรัฐบาล”¹⁰ ถึงแม้ว่านายรักเกียรติฯ รองหัวหน้าพรรคกิจสังคมจะให้สัมภาษณ์ถึงการประชุมพรรคกิจสังคมในวันที่ 29 มกราคม 2536 เรื่องปัญหา

⁹“เบื้องหลังปิยะรัฐกร้าว เกมโก่งค่าตัวแสป,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, หน้า 6.

¹⁰“จากมนตรี-ชาติชาย ปรับกรม.เรื่องทีหลัง?,” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (29 มกราคม 2536)

ราคาข้าวในทำนองว่าสมาชิกพรรคกิจสังคมจะไม่มีใครกล้าฝ่าฝืนระเบียบวินัย ไปลงชื่อร่วมกับพรรคฝ่ายค้าน และการให้สัมภาษณ์ของนายปิยะนัฐไม่เกี่ยวกับพรรคกิจสังคมเป็นเรื่องส่วนตัวของนายปิยะนัฐเองก็ตามก็ไม่ได้ทำให้ภาพของความแปลกแยกจากพรรคร่วมรัฐบาลของพรรคกิจสังคม เพราะการกระทำของนายปิยะนัฐฯดีขึ้นนัก

จากคำสัมภาษณ์ของนายรักเกียรติฯรองหัวหน้าพรรคกิจสังคมที่ว่าคำพูดที่มีท่าทีไม่พอใจรัฐบาลของนายปิยะนัฐฯไม่เกี่ยวกับพรรคเป็นเรื่องส่วนตัวนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นการโยนความรับผิดชอบจากความขัดแย้งดังกล่าวให้แก่ นายปิยะนัฐฯผู้เดียว ในความเป็นจริงแล้วการแสดงบทบาทที่เป็นเสมือนฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลของนายปิยะนัฐฯนั้น มีความหมายต่อภาพพจน์และท่าทีของพรรคกิจสังคมเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากนายปิยะนัฐฯไม่ได้เป็นเพียงแค่ ส.ส.ธรรมดาของพรรคแต่นายปิยะนัฐฯมีตำแหน่งสำคัญเป็นถึงโฆษกพรรคกิจสังคมและเขาก็ได้รับความไว้วางใจจากพรรคให้ดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎร (วิป) ฝ่ายรัฐบาล* และเป็นคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาแก้ไขรัฐธรรมนูญปี 2534 ร่วมกับนายคุสิต โสภิตา อีกด้วย ตำแหน่งโฆษกพรรคของนายปิยะนัฐฯเปรียบเสมือนด่านหน้าในการสร้างภาพลักษณ์ของพรรค โฆษกพรรคมีความสำคัญในการถ่ายทอดและประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวทางการเมือง ความต้องการ การตอบสนอง ผลงาน ท่าทีและความรู้สึกของพรรค กอปรกับความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างนายมนตรีฯ หัวหน้าพรรคผู้มีอำนาจกุมชะตาความเป็นไปของพรรค กิจสังคมกับ นายปิยะนัฐฯที่มีค่อนข้างยาวนานในสมัยรัฐบาลของ พลเอกสุจินดา คราประยูร กล่าวได้ว่า นายปิยะนัฐฯได้แสดงบทบาทเสมือนหน้าของพรรค ที่นายมนตรีฯให้ความไว้วางใจไม่น้อย และนายปิยะนัฐฯก็คือ บุคคลที่เป็นแกนนำสำคัญของสมาชิกพรรคกิจสังคม สนับสนุนพรรคฝ่ายค้านให้ยื่นญัตติตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน คู่แค้นเก่าของนายมนตรีฯในสมัยรสช.และในช่วงที่นายมนตรีฯ และสมาชิกพรรคได้เคลื่อนไหวในเรื่องการเสนอให้ศาลวินิจฉัยว่าประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 เรื่องคำสั่งยึดทรัพย์ของ คตส.ที่นายมนตรีฯเป็นผู้หนึ่งที่มีราย

* คณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎร (วิป) ฝ่ายรัฐบาลได้รับแต่งตั้งตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 205/2535 กำหนดจำนวนวิปฝ่ายรัฐบาลไว้ 20 คน ประกอบด้วยตัวแทนส.ส.จากสมาชิกพรรคร่วมรัฐบาลตามสัดส่วนมีนายเทอดพงษ์ ไชยนันท์ จากพรรคประชาธิปัตย์เป็นประธาน นายพิศาล มูลศาสตราสาร จากพรรคความหวังใหม่เป็นรองประธานคนที่ 1 นายจรัส พัวช่วย จากพรรคพลังธรรมเป็นรองประธานคนที่ 2 และสมาชิกจากพรรคร่วมรัฐอีก 17 คน พรรคกิจสังคมมีตัวแทนวิปฝ่ายรัฐบาลจำนวน 3 คนคือ นายปิยะนัฐ วัชรภรณ์ นายสุวิทย์ คุณกิตติ และนายระวี หิรัญโชติ

ชื่อนุคคลถูกยึดทรัพย์ ให้เป็น โฆษะซึ่งพรรคร่วมรัฐบาลพรรคอื่น โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์มีท่าทีไม่เห็นด้วยกับความเคลื่อนไหวดังกล่าว จนกระทั่งมีข่าวการปรับคณะรัฐมนตรีเพื่อปรับพรรคกิจสังคมออกจากรัฐบาลผสม นายปิยะนัฐก็เป็นบุคคลหนึ่งที่ร่วมเคลื่อนไหวเคียงบ่าเคียงไหล่กับนายมนตรีฯ ภายหลังกมีการเจรจาพูดคุยกันระหว่าง พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ เลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์กับนายมนตรีฯที่บ้านพักของนายมนตรีฯในเรื่องความขัดแย้งดังกล่าวเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2536 โดยนายปิยะนัฐฯในฐานะโฆษกพรรคก็ได้ให้สัมภาษณ์ถึงการพบปะกันระหว่างพลตรีสนั่นฯกับนายมนตรีฯว่า พลตรีสนั่นฯขอให้พรรคกิจสังคมร่วมมือกับรัฐบาลซึ่งนายมนตรีฯได้ขอความร่วมมือจากตนให้พยายามอดทน¹¹ จากที่กล่าวมาทำให้เห็นได้ว่าบทบาท ท่าทีและความเคลื่อนไหวของนายปิยะนัฐฯ ที่แย้งกับรัฐบาลจึงไม่อาจที่จะกล่าวเป็นอื่นได้นอกจากว่า นายปิยะนัฐฯคือภาพตัวแทนความรู้สึกของพรรคกิจสังคมต่อรัฐบาล

ส่วนการดำรงตำแหน่งในฐานะวิปฝ่ายรัฐบาลของนายปิยะนัฐฯอีกบทบาทหนึ่ง ก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้การทำงานร่วมกันของพรรคร่วมรัฐบาลประสบปัญหาไม่น้อยอันเนื่องจากพฤติกรรมและท่าทีของนายปิยะนัฐฯที่ไม่เป็นมิตรกับคณะรัฐบาล ในเรื่องนี้ภายหลังจากสิ้นสุดรัฐบาลชวน 1 โดยการปรับพรรคกิจสังคมออกจากพรรคร่วมรัฐบาลในเดือนกันยายน 2536 วิปฝ่ายรัฐบาลท่านหนึ่งได้กล่าวถึงการทำงานของวิปฝ่ายรัฐบาลสมัยชวน 2 ว่า “เราไม่ต้องหวั่นวิตกเหมือนเมื่อครั้งมีกิจสังคมอยู่ด้วยเพราะเวลาประชุมวิป ตกลงอย่างหนึ่งคุณปิยะนัฐ (วิปในขณะนั้น) ก็ไปปฏิบัติอีกอย่างหนึ่งทำให้เราต้องทำงานหลายทางคือประสานในพรรคการเมืองของเราเอง แล้วต้องไปประสานกับกิจสังคมและพรรคฝ่ายค้านอีก”¹² จากคำกล่าวดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าบทบาทของนายปิยะนัฐฯ ในฐานะวิปฝ่ายรัฐบาล ไม่ได้มีส่วนช่วยให้การประสานงานระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลดำเนินไปด้วยดี อย่างมีความเข้าใจกันทุกฝ่าย แต่บทบาทของนาย ปิยะนัฐฯในฐานะวิปฝ่ายรัฐบาลกลับสร้างภาระอันหนักใจที่เพิ่มมากขึ้นให้กับวิปฝ่ายรัฐบาลจากพรรคการเมืองอื่นที่ต้องไปประสานทำความเข้าใจกับสมาชิกพรรคกิจสังคม และพรรคฝ่ายค้านอีกครั้ง อันเนื่องจากพฤติกรรมที่สวนทางกับหลักการของการทำงาน ในฐานะวิปรัฐบาลของนายปิยะนัฐฯ จากสาเหตุดังกล่าวนี้ทำให้วิปรัฐบาลจากพรรคการเมืองอื่น พยายามหลีกเลี่ยงไม่ร่วมทำงานกับนายปิยะนัฐฯ มีท่าทีที่คิดกันมิให้นายปิยะนัฐฯเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองอย่างเป็นทางการเป็นพวกเดียวกัน โดยนายปิยะนัฐฯได้ให้สัมภาษณ์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นว่า “การประชุมคณะกรรมการประสานงานของรัฐบาลที่

¹¹ “ระวังเส้นหลังเท้ารัฐบาล คำเตือนจากปชป.,” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (19 มีนาคม 2536) : 13.

¹² “คณะกรรมการประสานงานพรรคร่วมรัฐบาล(วิป)กับภารกิจที่ท้าทาย ชวน 2 จะอยู่หรือไป.” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 41 (3-9 ตุลาคม 2536) : 9.

ผ่านมาซึ่งผมร่วมเป็นหนึ่งในคณะกรรมการด้วย แต่คณะกรรมการก็ประชุมกันโดยไม่แจ้งให้ผมทราบ เพียงแต่มาแจ้งหลังจากการประชุมเสร็จสิ้นแล้วแต่จริง ๆ แล้วเราบอกกันแล้วว่ามีการประชุมกันวัน อังคารแต่ก็มีการแอบประชุมกัน”¹³ ผล กระทบที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งของกลุ่มวิปรัฐบาลนี้ทำให้การ ประสานงานของพรรคร่วมรัฐบาลตกเป็นรองฝ่ายค้านมาตลอดไม่ว่าจะเป็นการช่วงชิงเสนอร่าง พ.ร.บ. แก้ไข พ.ร.บ. คู่สมรสผู้ประสบภัยจากรถของพรรคฝ่ายค้าน , การขอเลื่อนญัตติตั้งคณะกรรมการ ตรวจสอบการทำงานของ รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุนที่พรรคกิจสังคมเข้าร่วมยกมือสนับสนุนพรรค ฝ่ายค้านและญัตติด่วนเรื่องให้ตั้งกรรมการวิสามัญแก้ไขรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2534 ที่ตำแหน่งประธาน คณะกรรมการชุดนี้ตกเป็นของนายชุมพล ศิลปอาชา ส.ส.พรรคชาติไทยจากพรรคฝ่ายค้านทั้งที่สัดส่วน ของคณะกรรมการชุดนี้มาจากส.ส.ฝ่ายรัฐบาลมากกว่าฝ่ายค้าน

จากบทบาทและท่าทีของนายปิยะนัฐฯ โฆษกพรรคกิจสังคมและวิปรัฐบาลดังกล่าวได้สร้าง ความหนักใจให้กับสมาชิกพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลไม่น้อย ล่าสุดนายปิยะนัฐฯ ได้ออกมาวิพากษ์วิจารณ์ รัฐบาลอย่างรุนแรงในรายการ “พบนักการเมือง” จัดโดยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ใน เรื่องการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี “หากมองกันด้วยใจเป็นกลางแล้ว จะเห็นได้ว่ารัฐบาลชุดนี้อ่อนที่สุด การจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีแบ่งกันตามสถานการณบ้านเมืองไม่ได้จัดตามอุดมการณ์หรือแนวความคิด การทำงานก็เพื่อแย่งกันหาเสียงและคะแนนนิยมนั่น”¹⁴ ซึ่งก่อนหน้านี้นายปิยะนัฐฯ ก็เคยแสดงท่าที จะร่วมลงชื่อกับพรรคฝ่ายค้านในการเปิดสภามัยวิสามัญเพื่อซักถามปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริหารงาน ของรัฐบาล โดยอ้างว่าแม้ตนเองเป็นส.ส.ฝ่ายรัฐบาลแต่ประชาชนสำคัญกว่า

พฤติกรรมของนายปิยะนัฐฯ ในแนวทางที่ขัดแย้งกับการทำงานของรัฐบาล ได้เกิดขึ้นเป็น ระยะ ๆ นับตั้งแต่หลังการจัดตั้งรัฐบาลผสม 5 พรรคสำเร็จในเดือนกันยายน 2535 เป็นต้นมาจน กระทั่งวันที่ 8 มิถุนายน 2536 บทบาทของนายปิยะนัฐฯ ก็ได้ยุติลงอย่างเป็นทางการเนื่องจากสมาชิก พรรคกิจสังคมได้ลงมติขับนายปิยะนัฐฯ ออกจากพรรค ภายหลังจากที่เขาได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับคดี ลอบสังหารนายประมาธ ชันชื้อ ประธานศาลฎีกา โดยนายปิยะนัฐฯ ได้ตกลงรับเป็นทนายความให้กับ นายอภิชาติ อังศุธรานกูร หรือเล็ก สตุล ผู้ต้องหาคนสำคัญในคดีดังกล่าวร่วมกับนายรังสรรค์ ต่อสุวรรณ อาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์ฯ และสถาปนิกชื่อดัง โดยนายปิยะนัฐฯ ได้อ้างว่าเพื่อตอบ แทนพระคุณของบุคคลคนหนึ่งที่มีต่อเขา ซึ่งก่อนหน้าที่จะมีมติให้ขับนายปิยะนัฐฯ ออกจากพรรค

¹³ สยามโพสต์ (15 ตุลาคม 2535) : 7.

¹⁴ “กิจสังคมแฉลวงฤทธิ์ หอกข้างแคร่รัฐบาล ชวน ชนวนปรับกรม..” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (5 กุมภาพันธ์ 2536) : 15.

กิจสังคม ทางพรรคได้มีการประชุมสมาชิกนัดพิเศษในวันที่ 3 มิถุนายน 2536 ได้มีการถกเถียงกันในที่ประชุมถึงพฤติกรรมของนายปิยะนัฐฯที่เข้ารับเป็นทนายความให้กับเล็ก สตุล ในคดีสำคัญระดับประเทศนี้ ผลการประชุมมีมติให้นายปิยะนัฐฯถอนตัวออกจากการเป็นทนายความในคดีดังกล่าวในฉับพลัน แต่นายปิยะนัฐฯยืนยันไม่ถอนตัวเนื่องจากจรรยาบรรณของอาชีพทนายความ ในที่สุดได้มีการประชุมพรรคกิจสังคมในวันที่ 8 มิถุนายน 2536 สมาชิกพรรคมีมติเป็นเอกฉันท์ให้ขับนายปิยะนัฐฯออกจากพรรคมีผลให้นายปิยะนัฐฯ ต้องหมดจากสมาชิกภาพของส.ส.ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นไปด้วย

การเข้ารับหน้าที่เป็นทนายความให้กับเล็ก สตุล ผู้ต้องหาคดีสำคัญในคดีจ้างวานฆ่าประธานศาลฎีกาอันเป็นสาเหตุให้นายปิยะนัฐฯต้องถูกขับออกจากสมาชิกพรรคกิจสังคม นับว่าเป็นการกระทำอัตวินิบาตกรรมทางการเมืองของนายปิยะนัฐฯเอง ถึงแม้ว่าก่อนหน้านี้เขาได้แสดงพฤติกรรมที่สวนทางกับรัฐบาลมาตลอดจนมองกันว่าเป็นความขัดแย้งไม่ลงรอยกันระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคร่วมรัฐบาลก็ไม่ได้เป็นประเด็นเงื่อนไขสำคัญ ที่จะทำให้นายปิยะนัฐฯต้องได้รับผลกระทบจากพรรคที่เขาสังกัดอันเนื่องจากพฤติกรรมของเขา และบ่อยครั้งในสถานการณ์สำคัญเขากลับได้รับความสนับสนุนอย่างชัดเจนจากสมาชิกพรรคกิจสังคมเช่น การถูกกีดกันจากพรรคร่วมรัฐบาลที่ทำให้พรรคกิจสังคมลดบทบาทของนายปิยะนัฐฯ โฆษกพรรคซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์จากบทบาทของวิปรัฐบาล ภายหลังการประชุมใหญ่ของพรรคในวันที่ 6 มีนาคม 2536 ผลการประชุมของพรรคมีมติสนับสนุนและยืนยันตำแหน่งโฆษกพรรคของนายปิยะนัฐฯเอาไว้อย่างเต็มไม่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ท่าทีของนายปิยะนัฐฯ ในแนวทางที่ขัดแย้งกับรัฐบาล การวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลในด้านลบ การแสดงความอึดอัดใจที่พรรคกิจสังคมเป็นหนึ่งในรัฐบาลผสมชุดนี้ก็ได้ปรากฏต่อสื่อมวลชนอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ แม้ว่าจะได้รับการดักเตือนจากสมาชิกพรรคกิจสังคมคนสำคัญแล้วก็ตาม อันที่จริงแล้วการเข้ารับเป็นทนายความให้กับเล็ก สตุล ของนายปิยะนัฐฯ ก็ไม่ใช่เรื่องสำคัญมากที่ต้องทำให้นายปิยะนัฐฯถูกขับออกจากพรรคถ้าหากว่าสถานการณ์ในขณะนั้นไม่ได้อยู่ในช่วงของการเคลื่อนไหวของนายมนตรีฯและสมาชิกพรรคให้ศาลฎีกาวินิจฉัยสั่งให้กระทรวงการคลังคืนทรัพย์สินให้กับนักการเมืองที่ถูกคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (คตส.) มีคำสั่งยึดทรัพย์ไว้ ตามคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ได้วินิจฉัยให้คำสั่งดังกล่าวเป็นโมฆะที่ได้ประกาศไปแล้วเมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2536 ผนวกเข้ากับที่พรรคกิจสังคมมีบุคคลในพรรคดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมอยู่ด้วย นายเชาว์วัสน์ สุตลาภา แห่งพรรคกิจสังคมให้สัมภาษณ์ถึงเรื่องดังกล่าวหลังจากที่นายปิยะนัฐฯได้เสนอตัวเข้ารับเป็นทนายความให้กับเล็ก สตุลว่า “... เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ โจทก์หรือผู้เสียหายเป็นถึงประมุขตุลาการ พรรคคิดว่าอาจกระทบกระเทือน

หรืออาจเป็นที่แคลงใจของพรรคร่วมรัฐบาลหรือกลุ่มผู้พิพากษาทั่วประเทศ”¹⁵ ในขณะที่นายอัมพล จันทร์เจริญ ส.ส.จังหวัด มหาสารคาม พรรคกิจสังคมกล่าวว่า “... เรื่องนี้เป็นข่าวเรียวกرائمมีผู้พัวพัน เกี่ยวข้องอยู่เบื้องหลัง มากมาย ขณะที่ส.ส.พรรคดำรงตำแหน่ง รว.ยุติธรรม อาจทำให้บุคคลทั่วไป เข้าใจว่าการกระทำของนายปิยะนัฐเกี่ยวข้องกับพรรค สร้างความเสียหายต่อพรรคโดยส่วนรวม”¹⁶

จากคำสัมภาษณ์ของสมาชิกพรรคกิจสังคมดังกล่าวเห็นได้ว่าพรรคกิจสังคมมีความเป็นห่วงถึง ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำของนายปิยะนัฐฯ ผลกระทบประการแรกในเรื่องของพรรคที่อาจ ได้รับความเสียหายเพราะพรรคกิจสังคมมีส.ส.ในพรรคเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ประการที่ สองเข้าใจว่าเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้นายปิยะนัฐฯถูกขับออกจากสมาชิกพรรคครั้งนี้คือ พรรคกิจสังคม โดยเฉพาะนายมนตรีฯหัวหน้าพรรค ซึ่งเป็นบุคคลหนึ่งที่ถูกยึดทรัพย์อาจมีปัญหาเผชิญหน้ากับผู้ พิพากษาได้ เนื่องจากคดีนี้ผู้เสียหายเป็นถึงระดับประมุขของฝ่ายตุลาการ ในขณะที่นายมนตรีเองก็ยังเฝ้า คอยผลคำตัดสินของศาลที่จะสั่งให้รัฐบาล โดยกระทรวงการคลังคืนทรัพย์สินที่ดินถูกยึด ทางพรรคจึง เลือกลงความอยู่รอดและอนาคตทางการเมืองของนายมนตรีฯหัวหน้าพรรคที่มีความหมายถึงภาพพจน์ ของพรรคกิจสังคมในทางที่ดีขึ้น ถ้าหากว่านายมนตรีฯได้รับทรัพย์สินคืนและไม่มียุทธศาสตร์เกี่ยวกับปัญหา คอร์รัปชันจากทรัพย์สินดังกล่าว มากกว่าที่จะยืนอยู่ข้างบุคคลเพียงคนเดียวของพรรค นั้นหมายความว่า พรรคกิจสังคม โดยเฉพาะ นายมนตรีฯหัวหน้าพรรคหวังใช้นายปิยะนัฐฯ เป็นเครื่องมือสร้างความอึดอัด ให้กับรัฐบาล แต่หากบทบาทของนายปิยะนัฐฯในส่วนตัว ได้เกิดผลกระทบต่อพรรคในด้านลบการ พิจารณาซึ่งนำหนักถึงความอยู่รอดของพรรคย่อมมาก่อนความอยู่รอดของนายปิยะนัฐฯ

โดยภาพรวม ความขัดแย้งระหว่างนายปิยะนัฐฯกับพรรคร่วมรัฐบาลจากพฤติกรรมของแต่ละ ฝ่ายในประเด็นดังกล่าวเห็นได้ว่านายปิยะนัฐฯคือส่วนหนึ่งของตัวแทนความขัดแย้งของพรรคกิจสังคม กับรัฐบาลเป็นความขัดแย้งในเชิงแปลกแยกของพรรคกิจสังคมกับพรรคร่วมรัฐบาล พรรคกิจสังคมถูก มองว่าเป็นพรรคฝ่ายค้านในปีกพรรครัฐบาลที่มักมีความคิดเห็นขวางแนวทางของพรรคร่วมรัฐบาลเป็น ระยะ ๆ ผ่านทางบทบาทของนายปิยะนัฐฯ โฆษกพรรคซึ่งภายหลังจากการถูกขับออกจากพรรค

¹⁵“แหวกม่านสีม่วงทูลลับซักค้นหาผู้มีพระคุณ ปิยะนัฐ วัชรภรณ์,” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (11 มิถุนายน 2536) : 12.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน.

นายปิยะนัฐฯ ได้เปิดเผยว่าพฤติกรรมต่าง ๆ ของเขาที่มีต่อรัฐบาลนั้นเป็นแนวทางของพรรค¹⁷ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเปรียบเสมือนสงครามตัวแทนระหว่างพรรคการเมืองฝ่ายเทพกับพรรคการเมืองฝ่ายมารที่รวมอยู่ในฝ่ายบริหารด้วยกัน บทบาทและท่าทีต่อรัฐบาลของนายปิยะนัฐฯ ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการถูกกีดกันจาก 4 พรรคร่วมรัฐบาลไม่ให้เขาเป็นรัฐมนตรี ในรัฐบาลชุดนี้และไม่อาจปฏิเสธได้ว่าส่วนหนึ่งมาจากความรู้สึก แปรกแยกอันเกิดจากความแตกต่างทางด้านแนวความคิดทางการเมือง ที่ไม่สามารถแนบกันได้สนิทระหว่างพรรคการเมืองที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นฝ่ายมารกับพรรคการเมืองที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นฝ่ายเทพ แม้ว่าในท้ายที่สุดแล้วแนวรบของฝ่ายพรรคมารจะถูกกำจัดออกไปเนื่องจากการพฤติกรรมที่สวนทางกับสถานการณ์และความอยู่รอดของพรรคก็ตาม

1.2 ความเคลื่อนไหวของพรรคกิจสังคมต่อรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาการยึดทรัพย์และปัญหาราคาพืชผลทางเกษตรตกต่ำ

พรรคกิจสังคมได้มีการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับปัญหาการยึดทรัพย์สิน ตามประกาศของคณะรชช. ฉบับที่ 26 ที่นายมนตรีฯ เป็นบุคคล 1 ใน 10 ของนักการเมืองที่มีรายชื่อถูกวินิจัยยึดทรัพย์มาตั้งแต่ก่อนการจัดตั้งรัฐบาลผสมชุดนี้ โดยในช่วงของการทาบตามพรรคการเมืองที่ 5 เข้าร่วมเป็นรัฐบาลผสมของ 4 พรรคพันธมิตรคือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่ พรรคพลังธรรมและพรรคเอกภาพ พรรคกิจสังคมได้รับการพิจารณาให้เข้าร่วมรัฐบาลผสมโดยมีเงื่อนไขว่าจะไม่ยอมรับบุคคลที่ถูกคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินยึดทรัพย์นั้น ก็คือนายมนตรีฯ หัวหน้าพรรคกิจสังคม และไม่มีนายปิยะนัฐฯ เป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดนี้จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาแล้วตอนต้น ในหัวข้อการจัดตั้งรัฐบาลผสมชวน หลีกภัย ภายหลังการเลือกตั้ง 13 กันยายน 2535 ในประเด็นของการจัดสรรโควตาตำแหน่งรัฐมนตรีของแต่ละพรรคการเมืองที่พรรคกิจสังคม ได้เจรจากกลงกับแกนนำพรรคประชาธิปัตย์ไว้แล้วว่า จะขอเข้าคุมกระทรวงยุติธรรมในโควตาของรัฐมนตรีว่าการ ซึ่งปรากฏว่าได้รับการตอบสนองจากพรรคประชาธิปัตย์และพรรคร่วมรัฐบาลโดยนายสุวิทย์ คุณกิตติ รองหัวหน้าพรรคกิจสังคมได้รับตำแหน่งดังกล่าว

¹⁷ “ครบปี ชวน 1 สร้างสถิติขัดแย้งประชาธิปัตย์กับ 4 พรรคร่วม,” สยามโพสต์

กล่าวได้ว่า การตัดสินใจของนายมนตรีฯ หัวหน้าพรรคกิจสังคมในการนำพรรคเข้าเป็นหนึ่งในรัฐบาลผสมชุดนี้ เป็นเรื่องที่ดีไม่น้อยสำหรับพรรคกิจสังคม ถึงแม้ว่าทางพรรคจะถูกตั้งเงื่อนไขสำคัญถึง 2 ข้อด้วยกันก็ตาม แต่พรรคกิจสังคมก็ได้ข้อแลกเปลี่ยนที่นับว่าเป็นโอกาสสำหรับการลบล้างภาพพจน์ของพรรคให้ดีขึ้น ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมที่ว่างไปแล้ว เป็นกระทรวงที่มีความสำคัญในลำดับท้าย ๆ ถ้าเปรียบกับกระทรวงอื่น อำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีในกระทรวงนี้ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเรื่องด้านธุรการของกระทรวง มากกว่าที่จะเป็นเรื่องอำนาจหน้าที่ทางด้านการตัดสินใจของผู้พิพากษา แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าตำแหน่งเจ้ากระทรวงยุติธรรม ก็มีส่วนไม่น้อยที่มีโอกาสผลักดันให้คดีการยึดทรัพย์สินของนายมนตรีฯ สามารถแปรเปลี่ยนไปในแนวทางที่เป็นผลดีมากกว่าผลร้าย อันเนื่องมาจากบารมีของตำแหน่งเจ้ากระทรวง ที่มีฐานะประธานคณะกรรมการข้าราชการตุลาการที่มีคุณและโทษไม่น้อยต่อวงการผู้พิพากษาที่เคยแสดงให้เห็นมาแล้วในยุคของรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ในช่วงวิกฤตการณ์ ตุลาการ ถึงแม้ว่าถ้ามีเหตุการณ์ทางการเมืองต้องทำให้พรรคกิจสังคมไม่ได้คุมกระทรวงยุติธรรมในตอนจัดตั้งรัฐบาล แต่การเป็นพรรคการเมืองหนึ่งในคณะผู้บริหารประเทศก็เป็นสิ่งที่พรรคการเมืองต่าง ๆ ประารถมาโดยเฉพาะพรรคกิจสังคมที่เป็นโอกาสอันดีในการกู้ภาพพจน์ของพรรคที่นับว่าตกต่ำลงมากภายหลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

การดำเนินการทางการเมืองเกี่ยวกับเรื่องการยึดทรัพย์สินของนายมนตรีฯ หัวหน้าพรรคกิจสังคมนับว่าเป็น “ปม” สำคัญที่พรรคเห็นว่าต้องคลี่คลายให้ได้เร็วที่สุด การยื่นคำร้องต่อศาลและให้มีการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ตามข้อกล่าวหาของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินนั้นคงต้องใช้ระยะเวลายาวนานจนไม่อาจทราบว่าจะเพียงพอหรือไม่กับการลบล้างความมัวหมองในเรื่องนี้อันเนื่องจากขั้นตอน และกระบวนการที่ยาวนานในการพิจารณาของศาล ด้วยเหตุนี้ นายมนตรีฯ จำเป็นต้องหาเส้นทางลัดที่จะทำให้ระยะเวลาสั้นลง และแนวทางที่ค้นพบก็คือการยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาเพื่อพิจารณาว่าประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ที่เป็นต้นตอของการยึดทรัพย์นั้นเป็นโมฆะหรือไม่ หากว่าประกาศฉบับดังกล่าวเป็นโมฆะย่อมหมายความว่านายมนตรีฯ ก็จะหลุดจากข้อกล่าวหาทั้งหมดทันที

ความเคลื่อนไหวของนายมนตรีฯ และสมาชิกพรรคกิจสังคมในเรื่องดังกล่าว ได้มีการดำเนินการอย่างชัดเจนในเดือนมกราคม 2536 หลังจากจัดตั้งรัฐบาลผสมมาได้เป็นเวลา 3 เดือน ในช่วงระยะเวลานั้นพรรคประชาธิปไตยแก่นำรัฐบาล ได้แสดงเจตจำนงจะให้มีการแก้ไขประกาศหรือคำสั่งของคณะรัฐประหารทั้งหมดไม่ว่าคณะปฏิวัติ คณะปฏิรูปหรือแม้แต่ประกาศ รสช. ก็ตาม แต่เมื่อสมาชิกพรรคกิจสังคมถามถึงประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 นายอาคม เสงี่ยมวัน โฆษกพรรคประชาธิปไตยได้ออกมาให้สัมภาษณ์ว่าการที่สมาชิกพรรคประชาธิปไตยเสนอยกเลิกคำสั่งคณะปฏิวัติฉบับต่าง ๆ เป็นคนละเจตนา

กับที่จะไปยกเลิกประกาศ รสช.ฉบับที่ 26¹⁸ จากการปฏิเสธของพรรคประชาธิปัตย์แก่นำรัฐบาลที่จะไม่มีการสนับสนุนให้มีการยกเลิกประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ได้สร้างความไม่พอใจให้กับนายมนตรีฯและสมาชิกพรรคกิจสังคมที่มองว่ารัฐบาลไม่มีความจริงใจต่อพรรคกิจสังคม จึงได้มีการเคลื่อนไหวในเรื่องดังกล่าวเป็นอิสระจากรัฐบาลของพรรคกิจสังคม โดยได้ร่วมมือกับสมาชิกพรรคฝ่ายค้านที่มีบุคคลมีรายชื่อถูกยึดทรัพย์ถึง 7 คน ไม่ว่าจะเป็นพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติพัฒนา ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง หัวหน้าพรรคมวลชน พลตำรวจเอกประมาธ อธิการสาร หัวหน้าพรรคชาติไทย นายวัฒนา อัสวเหม ร้องหัวหน้าพรรคชาติไทย เป็นต้น ทำการผลักดันให้เกิดกระแสคัดค้านประกาศ รสช.ฉบับดังกล่าวโดยนายเขาว์ศน์ สุตลาภา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยแห่งพรรคกิจสังคมได้ลงทุนสละเวลาอันเหนือหนักจากงานในหน้าที่เขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ระบุว่าประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2534 ทั้งนี้เนื่องจากประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 มีลักษณะเป็นการตั้งคณะกรรมการให้มีอำนาจหน้าที่แย่งศาลหรือกระทำการได้อย่างศาล ขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 186,188 และ 189 จึงย่อมตกเป็นโมฆะ ในขณะที่เดียวกันนายรักเกียรติ สุขชนะ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข พรรคกิจสังคมได้ให้สัมภาษณ์ด้วยความมั่นใจอย่างแน่นอนว่า การยึดทรัพย์นายมนตรีฯไม่น่าจะมีปัญหาอะไรเพราะข้อกล่าวหา ที่คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินยกมาไม่เกี่ยวข้องกับนายมนตรีฯเลยไม่ว่าจะเป็นการจัดซื้อที่ดินบริษัทการบินไทย ที่เป็นเรื่องของคณะผู้บริหารการบินไทยซึ่งมีผู้บัญชาการทหารอากาศคนเก่าเป็นประธาน นายมนตรีฯเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมขณะนั้นคงไม่มีสิทธิเข้าไปยุ่งเกี่ยว¹⁹ ถ้ากล่าวนี้มีขึ้นขณะที่ศาลแพ่งได้ส่งคำร้องของนักการเมืองที่ถูกยึดทรัพย์รวมทั้งนายมนตรีฯไปยังศาลฎีกาเพื่อวินิจฉัยว่าประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 เป็นโมฆะหรือไม่และดูเหมือนว่าทั้งนายมนตรีฯและสมาชิกพรรคกิจสังคมมีความมั่นใจอย่างยิ่งว่าประกาศ รสช.ฉบับดังกล่าวจะต้องถูกศาลฎีกาวินิจฉัยว่าเป็นโมฆะ ได้มีแกนนำระดับรัฐมนตรีและแกนนำสำคัญของพรรคกิจสังคมหลายคนออกมาให้สัมภาษณ์ว่าสมควรจะมีการปรับคณะรัฐมนตรีหากนายมนตรีฯหลุดพ้นจาก

¹⁸“เกมก่อกวนได้นำ แสป-ปชป...ระวังฟังเข้าจนได้.” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (5 กุมภาพันธ์ 2536) : 16.

¹⁹“เกมลุ่นระทึก มนตรี พงษ์พานิช ยกเลิกประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 .” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (29 มกราคม 2536) : 14.

ประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 “ถ้าหากหัวหน้าพรรคพิสูจนได้แล้วว่าบริสุทธิ์เชื่อว่ารัฐมนตรีของพรรคทั้ง 5 คน พร้อมถอนตัวออกจากตำแหน่งเพื่อเปิดทางให้นายมนตรีอีกครึ่ง”²⁰

การเคลื่อนไหวในเรื่องการยึดทรัพย์สืบตามประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ของพรรคกิจสังคมได้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการเคลื่อนไหวร้องเรียนในเรื่องราคาข้าวเปลือกของชาวนาคก้า ซึ่งพรรคฝ่ายค้านพยายามผลักดันให้มีการเปิดประชุมสภาสมัยวิสามัญเพื่อซักถามรัฐบาล โดยสมาชิกพรรคกิจสังคมมีท่าทีสนับสนุนที่จะร่วมลงชื่อกับพรรคฝ่ายค้าน โดยนายปิยะนัฐ วัชรภรณ์ และนายสุวิทย์ คุณกิตติ ได้ออกให้สัมภาษณ์ถึงความไม่พอใจของสมาชิกพรรคกิจสังคมในการแก้ปัญหาราคาข้าวของรัฐบาลว่าพรรคต้องเลือกระหว่างความรับผิดชอบที่มีต่อประชาชนกับมารยาทในการร่วมรัฐบาล

จากความเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้ง 2 ประเด็นดังกล่าวของสมาชิกพรรคกิจสังคมได้มีกระแสเกี่ยวกับการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเกิดขึ้นตามมาทันทีแต่ไม่ใช่ปรับเพื่อให้นายมนตรีเข้ามาเป็นรัฐมนตรีหลังจากหลุดจากการยึดทรัพย์แต่เป็นการปรับพรรคร่วมรัฐบาลบางพรรคออกไป นายมนตรีฯ หัวหน้าพรรคกิจสังคมได้กล่าวถึงเรื่องนี้หลังจากการประชุมพรรคเมื่อวันที่ 27 มกราคม 2536 ว่ารู้ทันเกมของพรรคประชาธิปไตยที่ต้องการให้คนออกมาพูด เกี่ยวกับการรับตำแหน่งรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลหากกรณีการยึดทรัพย์ยุติลง ซึ่งนายมนตรีฯ ได้ยืนยันว่าจะไม่รับตำแหน่งใด ๆ ไม่ว่าผลของการพิจารณา “แบ่งกฎหมาย” ของศาลฎีกาจะออกมาอย่างไรก็ตาม โดยที่พรรคกิจสังคมยังจะอยู่ร่วมรัฐบาลต่อไปและที่ประชุมพรรคเมื่อวันที่ 27 มกราคม 2536 นั้นก็มีมติไม่ให้ ส.ส. ของพรรคไปร่วมลงชื่อในญัตติขอเปิดประชุมสภาสมัยวิสามัญ ของพรรคฝ่ายค้านซึ่งก่อนหน้านี้ พรรคประชาธิปไตยได้ส่งพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ เลขาธิการพรรค ไปเจรจาปรับความเข้าใจกับนายมนตรีฯว่ายังไม่ปรับพรรคกิจสังคมออกจากรัฐบาล

ปรากฏการณ์ทางการเมืองดังกล่าวเห็นได้ว่าปัญหาความขัดแย้งระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะพรรคแกนนำพรรคประชาธิปไตย ได้เริ่มเปิดเผยออกมาชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ หลังจากที่ก่อนหน้านี้เป็นภาพความขัดแย้งที่ปรากฏผ่านบทบาทและท่าทีของนายปิยะนัฐ วัชรภรณ์ ผู้เป็นเสมือนนักรบแนวหน้าของพรรคในช่วง 3 เดือนแรกหลังการจัดตั้งรัฐบาล การออกมาให้สัมภาษณ์ของนายมนตรีฯ หัวหน้าพรรคกิจสังคม ว่าพรรคประชาธิปไตยกำลังเล่นเกมทางการเมืองกีดกันคนไม่ให้ป็นรัฐมนตรีและนายมนตรีฯก็ได้ประกาศยืนยัน ไม่รับตำแหน่งรัฐมนตรีไม่ว่าผลการวินิจฉัยเรื่องการยึดทรัพย์จะออกมาในรูปใดก็ตาม พิจารณาได้ว่าเป็นการตระหนักรู้ของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคประชาธิปไตยพร้อมที่จะขยายขอบเขตของความขัดแย้งออกไปได้เรื่อย ๆ

²⁰“จากมนตรี-ชาติชาย ปรับครม.เรื่องทีหลัง,” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (29 มกราคม 2536) : 8.

กระบวนการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์นี้ พรรคประชาธิปัตย์ได้ส่งพลตรี สนั่นฯ เลขานุการพรรคเข้าเจรจาปรับความเข้าใจกับนายมนตรีฯ ซึ่งพลตรีสนั่นฯ เป็นบุคคลผู้ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับนายมนตรีฯ หัวหน้าพรรคกิจสังคม เคยเป็นรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลในสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ หลายครั้งตั้งแต่สมัยที่นายมนตรีฯ ยังดำรงตำแหน่งเป็นเลขานุการพรรค และพลตรีสนั่นฯ ก็ เป็นบุคคลที่ได้ติดต่อพรรคกิจสังคมเข้าเป็นพรรครัฐบาลที่ 5 ในรัฐบาลผสมชุดนี้ด้วย ทำให้เหตุการณ์ ความขัดแย้งยุติลงระดับหนึ่งเมื่อทางพรรคกิจสังคมได้มีมติหลังการประชุมพรรคไม่ให้สมาชิกพรรคไป ร่วมลงชื่อกับพรรคฝ่ายค้านในการเสนอญัตติเปิดประชุมสภาสมัยวิสามัญเพื่อซักถามรัฐบาลในเรื่อง ปัญหาราคาข้าวตกต่ำและยังยืนยันว่าจะร่วมรัฐบาลชุดนี้ต่อไป

ต่อมาในวันที่ 26 มีนาคม 2536 ศาลแพ่งได้อ่านคำวินิจฉัยของศาลฎีกาในคดีที่นายมนตรีฯ ได้ ยื่นคำร้องขอให้ศาลฎีกาสั่งเพิกถอนคำสั่งยึดทรัพย์สินนายมนตรีฯ ของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินตาม ประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ซึ่งศาลฎีกาวินิจฉัยว่าประกาศดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534 มาตรา 30 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2534 จึงมีคำสั่งเพิกถอนคำวินิจฉัย ของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินฉบับที่ 26²¹ สร้างความโล่งใจให้กับนายมนตรีฯ และสมาชิก พรรคกิจสังคม ในขณะที่หลายคนในพรรครัฐบาลผสมโดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ไม่รู้รู้สึกสบายใจนัก ยังมีความตะขิดตะขวงใจเป็นอย่างยิ่งที่จะยอมรับอย่างสิ้นเชิงแม้จะเห็นด้วยว่าคำสั่ง รสช.ฉบับที่ 26 ไม่มี ผลทางปฏิบัติ แต่นั่นมิได้หมายความว่านักการเมืองที่เคยถูกยึดทรัพย์สินจะบริสุทธิ์ไปด้วย สังเกตได้ว่าไม่มี ตัวแทนของพรรคร่วมรัฐบาลแม้แต่คนเดียวไปแสดงความยินดีกับนายมนตรีฯ หลังทราบข่าวหลุดจากการ ยึดทรัพย์สิน ในขณะที่มีสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านมากมายเดินทางไปร่วมแสดงความยินดีกับนายมนตรี ถึงบ้านพัก

ในวันที่ 31 มีนาคม 2536 หลังจากการประชุมพรรคกิจสังคมทางพรรคได้มีมติของที่ประชุม ให้รัฐมนตรีในสังกัดของพรรคทั้ง 5 คนเขียนใบลาออกมอบไว้ให้กับนายมนตรีฯ หัวหน้าพรรค ซึ่งก่อน หน้านี้นายมนตรีฯ ได้แสดงความรู้สึกไม่สบายใจเกี่ยวกับเหตุการณ์เมื่อวันเสาร์ที่ 27 กุมภาพันธ์ 2536 ที่ เกิดความวุ่นวายในสภาผู้แทนราษฎรภายหลังร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2536 ผ่าน วาระ 2-3 และมีการปิดประชุมสภาฯ ทันทีไม่ยอมให้ญัตติควมในปัญหาสำคัญ 4 ประการ โดยเฉพาะ ปัญหาราคาข้าวเปลือกตกต่ำที่เสนอโดยพรรคฝ่ายค้านขึ้นมาพิจารณา โดยนายมนตรีฯ ได้กล่าวด้วยน้ำ เสียงที่แปลกแยกไปจากพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลว่า “... รู้สึกว่าเป็นเหตุการณ์ที่ชอบกล ไม่รู้ว่าญัตติที่

²¹ “ความเคลื่อนไหวทางการเมือง,” สยามจดหมายเหตุ 18 (21-28 ตุลาคม 2536) : 1178.

เข้ามาทำไมไม่ยอมให้พูด ...”²² หลังจากนั้นในวันที่ 6 มีนาคม 2536 นายมนตรีฯก็ได้ออกมาวิพากษ์วิจารณ์ผลงานของรัฐบาลชน หลีกภัย ว่าแม้แต่มะงุมมะหงาหระ รุ่งงาม ไม่กล้าตัดสินใจสร้างผลงาน โดยหัวหน้าแตรงแต่จะเกิดคำกล่าวหาว่าคอร์รัปชัน ทำงานไม่ทันใจ ซึ่งก็ได้รับการตอบโต้จากนายชน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีว่าคำพูดของนายมนตรีฯเป็นข้ออ้างของคนที่จะหรือคิดที่จะคอร์รัปชัน และให้นายมนตรีฯคิดถึงมารยาททางการเมือง หากมีปัญหาใดก็ควรพูดกันภายในที่ประชุมไม่ใช่ให้สัมภาษณ์หาเสียงภายนอก “เป็นสิทธิของนายมนตรีที่จะแสดงความคิดเห็น ผมเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล ผมทนมากเหมือนกัน บางเรื่องก็ไม่นึกว่าเราต้องทน แต่ก็ต้องทนเพื่อให้งานมันราบรื่น”²³ ทั้งนี้ที่ก่อกองกรณีวิวาทะระหว่าง 2 หัวหน้าพรรคร่วมรัฐบาลดังกล่าว พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ เลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์ก็ได้เดินทางไปพบกับนายมนตรีฯในวันที่ 8 มีนาคม 2536 และเข้ารายงานต่อนายชวนฯ นายกรัฐมนตรีที่ทำเนียบรัฐบาลในวันรุ่งขึ้นส่งผลให้บรรยากาศที่คาดหมายว่าจะดูกลมต่อไปคลี่คลายลง ต่อมานายปิยะนัฐฯ โฆษกพรรคกิจสังคมได้ให้สัมภาษณ์ว่าพลตรีสนั่นฯมาขอความร่วมมือจากนายมนตรีฯและตนให้ร่วมมือกับพรรคร่วมรัฐบาลและมีความอดทนในการอยู่ร่วมกัน

กระแสความขัดแย้งระหว่างพรรคกิจสังคมและพรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะพรรคแกนนำประชาธิปัตย์ได้เกิดขึ้นมาเป็นระยะ ๆ พร้อม ๆ กับความเคลื่อนไหวของพรรคกิจสังคมเกี่ยวกับปัญหาราคาข้าวเปลือกตกต่ำ และประเด็นการยึดทรัพย์ของนายมนตรีฯ ในกรณีปัญหาราคาข้าวเปลือกของชาวนาตกต่ำกว่าทุกปีที่ผ่านมาแม้ว่าพรรคกิจสังคมจะมีมติไม่ให้สมาชิกพรรคร่วมลงชื่อกับพรรคฝ่ายค้านเสนอญัตติเพื่อเปิดสภาสัมัยประชุมวิสามัญชกถามรัฐบาล แต่หลังจากที่รัฐบาลไม่ยอมให้ญัตติดังกล่าวซึ่งฝ่ายค้านเสนอเป็นญัตติคว้นขึ้นมาพิจารณาหลังร่างงบประมาณรายจ่ายผ่านวาระ 2-3 นายมนตรีฯก็ได้แสดงความไม่พอใจรัฐบาลให้เห็น ได้ชัด พร้อมกันนั้นนายมนตรีฯก็ได้ออกมาวิจารณ์สำคัญถึงความข้องช้าไม่กล้าตัดสินใจแก้ปัญหารัฐบาลเพราะกลัวจะถูกกล่าวหาว่าคอร์รัปชัน ท่าทีของพรรคกิจสังคมต่อเรื่องนี้เห็นได้ว่าเป็นการแบ่งแยกให้เห็นถึงแนวความคิดทางการเมืองที่ยืนอยู่คนละฟากกับ 4 พรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ในการแก้ปัญหาดังกล่าว ส่วนหนึ่งเกิดจากพรรคกิจสังคมนั้นมีฐานคะแนนเสียงอยู่ในเขตภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นชาวนา การออกมาเรียกร้องให้รัฐบาลเร่งแก้ปัญหานั้นอธิบายได้ ถึงการต่อสู้เพื่อรักษาผลประโยชน์ในด้านฐาน

²²“เรื้อชวนร้าว มนตรี (เจ้าเก่า) ล้มโต๊ะ จูดชนวนปรับกรม.แดงแสบ-พลังธรรม,” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (12 มีนาคม 2536) : 12.

²³“ถ้าต่างก็หมดความอดทน,” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (12 มีนาคม 2536) : 12.

คะแนนเสียงของพรรคและพรรคกิจสังคมเองก็ไม่ได้มีหน้าที่โดยตรงในการรับผิดชอบหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะต้องแก้ปัญหาดังกล่าว ส่วนหนึ่งต้องยอมรับว่าเป็นความรู้สึกแปลกแยกระหว่างกันของพรรคร่วมรัฐบาลกับพรรคกิจสังคมเป็นความแปลกแยกทางพื้นฐานของแนวความคิดที่ไม่อาจประสานกันได้ อย่างสนิทใจภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมือง “พฤษภาทมิฬ” ความแตกต่างทางด้านแนวคิดในเรื่องแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น พรรคประชาธิปไตยมองว่าพรรคกิจสังคมกระทำไม่ถูกต้อง จากบทบาทและท่าทีในเรื่องดังกล่าวปัญหาที่เกิดขึ้นพรรคการเมืองทุกพรรคในรัฐบาลผสมต้องช่วยกันแก้ไขปัญหา ต้องรับผิดชอบร่วมกัน ในขณะที่พรรคกิจสังคมก็มองว่าเป็นเรื่องไม่ถูกต้องเช่นกันที่จะให้พรรคกิจสังคมร่วมรับผิดชอบด้วย เพราะไม่ได้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในหน่วยงานที่มีปัญหาเกิดขึ้น ไม่ยุติธรรมสำหรับพรรคกิจสังคมถ้าจะต้องร่วมรับผิดชอบด้วย ส่วนประเด็นการยึดทรัพย์สินของนายมนตรีฯ หัวหน้าพรรคกิจสังคมนั้นเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความแปลกแยกของพรรคกิจสังคมจากพรรคร่วมรัฐบาล เป็นภาพพจน์ในด้านลบที่ถูกมองจากประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะจาก 4 พรรคร่วมรัฐบาล ได้สร้างความอึดใจให้กับพรรคกิจสังคมเป็นอย่างยิ่งในการร่วมเป็นหนึ่งในรัฐบาลผสม เห็นได้จากการออกมาให้สัมภาษณ์ของนายปิยะนัฐฯ บ่อยครั้งว่าพรรคกิจสังคมอยากเป็นพรรคฝ่ายค้านมากกว่าอยู่ร่วมในรัฐบาล จากเงื่อนไขในการเจรจาในการเข้าร่วมเป็นหนึ่งในรัฐบาลผสม 5 พรรคของพรรคกิจสังคมพิจารณาได้ว่านายมนตรีฯ ต้องการเข้ามาเคลื่อนไหวเรื่องการถูกยึดทรัพย์สินของตนที่คาดว่าจะได้รับความสะดวกมากกว่าที่จะเคลื่อนไหวในฐานะเป็นพรรคฝ่ายค้านแต่ทว่าความพยายามที่จะลบเลือนภาพพจน์ของตนให้หลุดจากบ่วงบาศจากการถูกยึดทรัพย์สินของนายมนตรีฯ กลับไม่ได้รับความสะดวกและการสนับสนุนจากพรรคร่วมรัฐบาลดังที่หวังไว้ ความร่วมมือและความเห็นอกเห็นใจนายมนตรีฯ ส่วนใหญ่หลังไหลมาจากสมาชิกพรรคฝ่ายค้านซึ่งมีบุคคลที่ร่วมชะตากรรมเช่นเดียวกับนายมนตรีฯ อยู่ร่วม 7 คน จึงไม่ใช่เป็นเรื่องแปลกที่กิจกรรมทางการเมืองของพรรคกิจสังคมตลอดระยะเวลาตั้งแต่ร่วมรัฐบาลผสม มักจะเดินไปในแนวทางเดียวกับกิจกรรมทางการเมืองของพรรคฝ่ายค้านที่เคยมีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกันในสมัยรัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร

การที่พรรคกิจสังคมมีมติให้รัฐมนตรีของพรรคทั้ง 5 คนเขียนใบลาออกล่วงหน้าไว้กับนายมนตรีฯ ภายหลังจากทราบคำวินิจฉัยของศาลฎีกาให้เพิกถอนคำสั่งยึดทรัพย์สินของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (คตส.) ตามประกาศสช. ฉบับที่ 26 ย่อมพิจารณาได้ว่าพรรคกิจสังคมได้กระทำการประกาศเจตนารมณ์อันแน่วแน่ที่จะไม่ประสานกันกับพรรคร่วมรัฐบาล การต่อสู้ที่สามารถทำให้นายมนตรีฯ หลุดพ้นจากประกาศยึดทรัพย์สินดังกล่าวเป็นการร่วมมือกันต่อสู้ของพรรคกิจสังคมกับพรรคการเมืองฝ่ายค้าน โดยที่พรรคการเมืองร่วมรัฐบาลด้วยกันกลับนิ่งเฉยดูสาย ในเรื่องนี้ข้ายังกระทำการขัดขวางในความพยายามของนายมนตรีฯ ด้วยท่าทีของพรรคกิจสังคมเหมือนกับจะประกาศให้ทราบว่ารื้อมที่จะถอนตัว

ออกจากรัฐบาลผสมชุดนี้ได้ทุกเวลาภายหลังจากที่ภารกิจเคลื่อนไหว ในเรื่องการถูกยึดทรัพย์สินของนายมนตรีฯประสบความสำเร็จ แต่เหตุการณ์ก็ไม่เป็นไปตามที่คาด ภายหลังจากที่นายนิพนธ์ พร้อมพันธุ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รongเลขพรรคประชานิยมได้ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2536 ว่าตนเองได้โทรศัพท์ไปคุยกับนายมนตรีฯหัวหน้าพรรคกิจสังคมถึง 2 ครั้ง นายกรัฐมนตรี ยืนยัน ทำที่ชัดเจนว่าพรรคกิจสังคมจะยังร่วมรัฐบาลอยู่²⁴ จากคำสัมภาษณ์ของนายนิพนธ์ฯเท่ากับว่าเป็น การยืนยันถึงกระแสข่าวก่อนหน้าที่ว่าพรรคประชานิยมได้เปลี่ยนแปลงตัวบุคคลเพื่อเจรจาแก้ไขสถานการณ์จากกรณีล่าสุดนี้จากเดิมคือพลตรีสนั่นฯเลขาธิการพรรคมาเป็นนายนิพนธ์ฯ ทำหน้าที่เป็นตัวกลาง ประสานความเข้าใจกับหัวหน้าพรรคกิจสังคมในโอกาสต่อ ๆ ไป ในการให้สัมภาษณ์วันเดียวกันนาย นิพนธ์ฯยังกล่าวอีกว่าจะเสนอให้ที่ประชุมพรรคประชานิยมจัด ตั้งคณะกรรมการประสานงานของคณะ รัฐมนตรีทำหน้าที่ชี้แจงและทำความเข้าใจในคณะรัฐมนตรี ซึ่งแตกต่างไปจากคณะกรรมการประสาน งานพรรคร่วมรัฐบาล ทั้งนี้ให้บุคคลระดับรองหัวหน้าพรรคที่มีเวลาและเป็นคนประนีประนอมมาทำหน้าที่ ให้มีการพบปะรับประทานอาหารกันสัปดาห์ละครั้ง เพื่อคว้ามปัญหาอะไรในแต่ละสัปดาห์ที่จะนำมา เสนอให้ผู้ใหญ่ทราบบ้าง

วิธีการดังกล่าวเป็นแนวทางในการแก้จุดอ่อนในการบริหารพรรคร่วมรัฐบาลผสมชุดนี้โดยตรงซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนายมนตรีฯที่เคยเสนอมาก่อนหน้านี้ที่จะให้ผู้บริหารระดับสูงของ พรรคมาพบปะหารือแลกเปลี่ยนปัญหาและสถานการณ์กันนอกรอบบ่อย ๆ หรือมารับประทานอาหารจับ เข้าคุยกัน ปัญหาต่าง ๆ ก็จะไม่เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นก็จะคลี่คลายโดยเร็ว อย่างไรก็ตามข้อเสนอนี้ยังไม่มี ผลสรุปจากแกนนำพรรคประชานิยมในระดับสูงออกมาอย่างเป็นทางการ แต่จากที่ผ่านมามองเห็นว่า ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคแกนนำประชานิยม นั้น กระบวนการหรือ มาตรการในการแก้ไขปัญหาที่พรรคประชานิยมใช้มาตลอดก็คือ การส่งพลตรีสนั่นฯเลขาธิการพรรค ไปเจรจาประนีประนอมกับนายมนตรีฯตลอดมาจนกระทั่งครั้งล่าสุดได้เปลี่ยนแปลงตัวบุคคลจากพลตรี สนั่นฯเป็นนายนิพนธ์ฯรองเลขาธิการพรรค การให้บุคคลระดับแกนนำสำคัญของพรรคประชานิยมไป ปรับความเข้าใจกับคู่ขัดแย้งถือเป็นวิธีการสำคัญในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งของรัฐบาลชุดนี้ และได้ ดำเนินควบคู่ไปกับข้อเสนอของนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีที่เสนอถึงมรยาททางการเมืองให้แก่ละ พรรคร่วมรัฐบาลที่รู้สึกว่ามีปัญหาความขัดแย้งไม่พอใจในการบริหารงานของรัฐบาลมาเจรจาพูดคุยกัน เป็นการภายใน ไม่ควรออกมาให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนแต่แนวทางนี้มักไม่ได้รับความร่วมมือจากบุคคล ที่เกี่ยวข้องเท่าที่ควร และความเคลื่อนไหวภายในพรรคประชานิยมถึงมาตรการแก้ไขปัญหาคความ

²⁴“จับตาชนวนใหม่ ทูบหม้อข้าวกิจสังคม,” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (9 เมษายน 2536) : 13.

ขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับพรรคกิจสังคมประการหนึ่งก็คือการสั่งให้สมาชิกพรรคลดความรุนแรงในการตอบโต้จากการเปิดเผยของพลตรีสนั่นฯ เลขานุการพรรคในวันที่ 3 เมษายน 2536 ถึงท่าทีของนายชวนฯ หัวหน้าพรรคต่อพรรคกิจสังคมว่า “นายกรัฐมนตรีจะไม่พูดถึงเรื่องท่าทีหรือการดำเนินงานของพรรคกิจสังคมอีกแล้วเพราะถ้าไม่พูดได้จะเป็นเรื่องดี หากพูดไปจะถูกกล่าวหาว่าพูดเชือดเฉือนอีก”²⁵

ถึงแม้ว่าทั้งพรรคประชาธิปัตย์แกนนำรัฐบาลและพรรคกิจสังคมหนึ่งในรัฐบาลผสมได้เสนอและมีมาตรการเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกันแล้วก็ตามก็ไม่ได้ทำให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นยุติลงได้อย่างเด็ดขาด มาตรการและแนวทางในการเจรจาประนีประนอมเป็นเพียงการแก้ไขปัญหามาระยะสั้นให้บรรเทาลงเท่านั้น ความไม่ลงรอยกันระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคแกนนำรัฐบาลยังคงมีเชื้อไฟครุกรุ่นอยู่ตลอด คำประกาศของศาลฎีกาให้คำสั่งยึดทรัพย์สินนักการเมืองของ คตส. ตามประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ที่ไม่มีผลบังคับเพราะขัดแย้งกับกฎหมายรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 26 มีนาคมที่ผ่านมาไม่ได้ทำให้ความขัดแย้งภายในพรรคร่วมรัฐบาลยุติลง แต่กลับกลายเป็นตัวเร่งให้ความขัดแย้งปรากฏออกมาเด่นชัดขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อปรากฏว่ากระทรวงการคลังที่มีนายธารินทร์ นิมมานเหมินทร์ รัฐมนตรีจากพรรคประชาธิปัตย์เป็นรัฐมนตรีว่าการอยู่ยังไม่ได้คืนทรัพย์สินที่ได้ยึดไว้ให้กับนายมนตรีฯ และนักการเมืองรายที่ถูกยึดทรัพย์สินอื่น ๆ โดยอ้างว่าทรัพย์สินได้ตกเป็นของกระทรวงการคลังแล้ว ตามประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 การที่ศาลวินิจฉัยให้ประกาศเป็นโมฆะเพราะขัดต่อรัฐธรรมนูญแต่ไม่ได้วินิจฉัยว่าทรัพย์สินที่ตกเป็นของกระทรวงการคลังแล้วเป็นโมฆะด้วย ในขณะที่นายมนตรีฯ เห็นว่าเรื่องดังกล่าวเป็นเกมการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ที่ต้องการไม่ให้ตนเป็นรัฐมนตรีเพราะหลังประกาศโมฆะของศาลฎีกาได้มีความเคลื่อนไหวของสมาชิกพรรคกิจสังคม ที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม พรรคกิจสังคมจะสนับสนุนหัวหน้าพรรค เข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยนายสมศักดิ์ เทพสุทิน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคมคนสนิทของนายมนตรีฯ กล่าวว่า “ผมคิดว่าหากนายกรัฐมนตรีต้องการที่จะแก้ปัญหาทางการเมืองก็ควรปรับคณะรัฐมนตรี หากนายกอายกให้พรรคกิจสังคมร่วมรัฐบาลต่อไปก็ไม่ควรที่จะให้เราเสนอตัวก่อนแต่รัฐบาลนั้นแหละที่ควรมาติดต่อเรา”²⁶ แต่ก็ไม่ได้มีท่าทีตอบสนองจากแกนนำพรรคประชาธิปัตย์ในเรื่องนี้ โดยนายพิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล เลขานุการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรและนายอาคม เฮงน้วน โฆษกพรรคประชาธิปัตย์ออกมากล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า

²⁵ เรื่องเดียวกัน.

²⁶ เรื่องเดียวกัน.

จะมีการปรับคณะรัฐมนตรีเฉพาะ 4 พรรคร่วมรัฐบาลเท่านั้นเพื่อรองรับกระทรวงแรงงานที่แตกตัวออกมาจากกระทรวงมหาดไทย²⁷

ความเคลื่อนไหวของพรรคกิจสังคมและนายมนตรีฯ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลเร่งจัดการให้กระทรวงการคลังรีบคืนทรัพย์สินให้กับตน ได้มีขึ้นไปพร้อมกับความพยายามของสมาชิกพรรคที่จะผลักดันให้มีการปรับคณะรัฐมนตรีเพื่อเปิดโอกาสให้นายมนตรีฯ หัวหน้าพรรคมีตำแหน่งในรัฐบาล แม้ก่อนหน้านี้เมื่อวันที่ 27 มกราคม 2536 นายมนตรีฯ เคยลั่นวาจาไว้ว่าตนจะไม่รับตำแหน่งใด ๆ แม้ว่าจะหลุดจากการยึดทรัพย์สินหรือไม่ก็ตาม แต่ก็ไม่มีแววจากพรรคประชาธิปไตยแก่นำรัฐบาลว่าจะมีการปรับเปลี่ยนคณะรัฐมนตรีเพื่อให้นายมนตรีฯ มีตำแหน่งในรัฐบาลและมีกระแสข่าวออกมาเรื่อย ๆ ว่าจะมีการปรับพรรคกิจสังคมออกจากรัฐบาลและดึงพรรคเสรีธรรมเข้ามาแทน

ความขัดแย้งเกี่ยวกับกรณีการเรียกร้องให้กระทรวงการคลัง คืนทรัพย์สินหลังศาลฎีกาสั่งให้ประกาศ รสช. ฉบับที่ 26 เป็นโมฆะได้ประทุขึ้นมาอย่างรุนแรงในเดือนกรกฎาคม 2536 ภายหลังจากรัฐบาลได้ประทับประคองให้ผ่านพ้นสถานการณ์สำคัญในช่วงการลงมติอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2536 โดยนายมนตรีฯ ได้ยื่นใบลาออกจากคณะกรรมการพิจารณางบประมาณประจำปี 2537 หลังจากประชุมคณะกรรมการบริหารพรรคกิจสังคมเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2536 โดยในวันเดียวกันนี้ ได้มีตัวแทนของนายมนตรีฯ นำหนังสือไปยื่นให้กระทรวงการคลังเร่งคืน

²⁷ เรื่องเดียวกัน.

* พรรคฝ่ายค้านได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีต่อนายมารุต บุณนาท ประธานสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2536 โดยแยกกันยื่น 2 ญัตติ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติพัฒนาได้ยื่นญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีทั้งคณะ มีส.ส.ร่วมลงชื่อ 73 คน ในขณะที่พลตำรวจเอกประमाण อธิเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทยได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลคือ 1. นายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง 2. นายอุทัย พิมพ์ใจชน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ 3. พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย 4. นาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ 5. นายทวี ไกรคุปต์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม ผลการลงมติปรากฏว่ารัฐบาลเป็นฝ่ายชนะด้วยคะแนนเสียง 204-153 ในการลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีทั้งคณะ ส่วนผลการลงมติเป็นรายบุคคลรัฐมนตรีทั้ง 5 คนที่มีรายชื่อถูกอภิปรายต่างก็ได้รับการไว้วางใจอย่างท่วมท้นจากฝ่ายรัฐบาลทุกคน

ทรัพย์สินมูลค่า 336.5 ล้านบาทที่ยึดไว้ให้กับนายมนตรีฯภายใน 7 วัน หากไม่คืนจะดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลทั้งทางแพ่งและทางอาญา และให้เหตุผลในการลาออกจากคณะกรรมการงบประมาณว่า “ที่ผมต้องลาออกจากความเป็นคณะกรรมการงบประมาณเพราะผมขึ้นโน้ตส์ไปยังกระทรวงการคลังแล้ว แม้การพิจารณาของกรรมการงบประมาณจะมีอิสระก็ตาม เมื่อถึงคราวพิจารณาขงกระทรวงการคลัง ถ้าผมคัดหรืออภิปรายใด ๆ อาจมีคนเข้าใจผิดว่ามีอคติ จึงถอนตัวเพื่อไม่ให้ยุ่งยาก ถ้าเป็นกรรมการอยู่คงเล่นแ่งได้เยอะเพราะเป็นมาหลายครั้งรู้วิธีมากแต่ไม่ถอนตั้งแต่แรกเพราะไม่อยากจะผิดพรค”²⁸ จากเหตุผลดังกล่าวของนายมนตรีฯถึงการลาออกจากคณะกรรมการงบประมาณ เข้าใจว่านายมนตรีลาออกเพราะเป็นมารยาททางการเมือง แต่ถ้าพิจารณากันภายใต้สถานการณ์ที่ค่อนข้างตึงเครียดในขณะนั้นอย่างลึกซึ้งแล้วเห็นว่าเป็นการประท้วงของนายมนตรีฯต่อรัฐบาลโดยนายบุญชู โรจนเสถียร หัวหน้าพรรคพลังธรรมได้ให้ข้อคิดถึงการลาออกของนายมนตรีฯว่า “... แก่ทำอย่างนี้แสดงว่าแกไม่พอใจ เรื่องพรรคอย่างนี้เข้าใจกันดีในหมู่นักการเมือง”²⁹

ความไม่พอใจของนายมนตรีฯต่อพรรคแกนนำรัฐบาลในกรณีการยึดทรัพย์ที่เห็นว่าพรรคประชาธิปไตยมีท่าทีต่อพรรคกิจสังคมแบบไม่มีเชื้อโย มองพรรคกิจสังคมเหมือนพรรคส่วนเกิน กัดจี้กันเหมือนภรรยาอ้อย ตลอดระยะเวลา 9 เดือนที่ผ่านมาภายหลังที่ตนหลุดจากการถูกยึดทรัพย์แล้ว รัฐบาลก็ไม่มีวามกระตือรือร้นที่จะคืนทรัพย์สินให้และยังมีความเคลื่อนไหวของส.ส.กลุ่มหนุ่มในพรรคประชาธิปไตยให้กรมสรรพากรตรวจสอบภาษีย้อนหลังของทรัพย์สินนักการเมืองที่ถูกยึดทรัพย์ ได้มีการตอบโต้ของพรรคกิจสังคมในเรื่องนี้ด้วยการร่วมกันผลักดันกับสมาชิกพรรคฝ่ายค้าน โดยในวันที่ 2 กรกฎาคม 2536 ส.ส. พรรคชาติไทยและพรรคชาติพัฒนาจำนวน 31 คนได้ร่วมกันลงนามในหนังสือถึงนายชวนฯ นายกรัฐมนตรีเพื่อให้ตรวจสอบการเสียภาษีเงินได้ของเจ้าหน้าที่รัฐและรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลชุดนี้รวม 13 คน อาทิเช่น นายธารินทร์ นิมมานเหมินทร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง, นายนิพนธ์ พร้อมพันธุ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรฯ, นายสุทัศน์ เงินหมื่น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย, นายบัญญัติ บรรทัดฐาน รองนายกรัฐมนตรี, พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม, นายบัณฑิต ปุณยะปานะ ปลัดกระทรวงการคลัง, ม.ร.ว. จตุมงคล โสณกุล อธิบดีกรมสรรพากร เป็นต้น

²⁸ “มนตรีฯ ล่าออก (อีกแล้ว) โยชวนไม่สะอึ้งสะเทือน,” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (9 กรกฎาคม 2536) : 18.

²⁹ ผู้จัดการรายวัน (7 กรกฎาคม 2536) : 15.

เกี่ยวกับปัญหาการคืนทรัพย์สินของนักการเมืองที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ไม่มีผลบังคับใช้ ทำให้คำสั่งยึดทรัพย์สินของ คตส.เป็นโมฆะนั้น ตั้งแต่วันที่ศาลฎีกาประกาศเมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2536 จนถึงเดือนกรกฎาคม 2336 ระยะเวลาผ่านมาประมาณ 4 เดือนแต่นายมนตรีฯ หนึ่งในบุคคลที่ถูกยึดทรัพย์สิน ก็ยังไม่ได้ทรัพย์สินคืนนั้น ได้มีความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นายบัณฑิต ปุณณะปานะ กล่าวในฐานะปลัดกระทรวงการคลังว่า “การพิจารณาคืนทรัพย์สินจึงต้องกระทำตามขั้นตอน เพราะทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินแล้ว”³⁰ อันตรงกับบทสรุปของนายวัฒนา รัตนวิจิตร เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาอันถือว่าเป็นที่ปรึกษากฎหมาย โดยชอบอย่างเป็นทางการของรัฐบาลที่ว่า “ทรัพย์สินที่ถูกยึดไปนั้น ตกเป็นของแผ่นดินแล้ว”³¹ นายจิตติ เจริญกล้า อัยการพิเศษฝ่ายวิชาการสำนักอัยการสูงสุดได้อธิบายไว้ในบทความเรื่อง “คำสั่งศาลฎีกาเรื่องคดียึดทรัพย์สิน” ตอนหนึ่งว่า “ขณะนี้ทรัพย์สินเป็นของกระทรวงการคลังไปหมดแล้วตามประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ตามที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยให้ประกาศเป็นโมฆะเพราะขัดต่อรัฐธรรมนูญเฉพาะข้อ 2 และข้อ 6 เท่านั้น ไม่ได้วินิจฉัยว่าทรัพย์สินตกเป็นของกระทรวงการคลังแล้วเป็นโมฆะด้วย แสดงให้เห็นว่ากระทรวงการคลังได้ทรัพย์สินดังกล่าวมาโดยสมบูรณ์ตามกฎหมาย ศาลฎีกาไม่ได้มีคำสั่งคืนทรัพย์สินแก่ผู้ร้องแต่อย่างใด เพราะผู้ร้องไม่ได้ขอและศาลมิได้มีคำสั่งถึงกระทรวงการคลังให้คืนทรัพย์สิน”³² ในขณะที่นายมนตรีฯและสมาชิกพรรคกิจสังคมเห็นว่าเมื่อศาลฎีกาซึ่งเป็นศาลสูงสุดได้พิพากษาแล้วว่าประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 เป็นโมฆะ คำสั่งยึดทรัพย์สินก็ไม่มีผลบังคับ รัฐบาลต้องคืนทรัพย์สินที่ยึดไว้โดยเร็วโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น ส่วนนายชวนฯ นายกรัฐมนตรีไม่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้อย่างชัดเจนเพียงแต่บอกว่าต้องเป็นไปตามขั้นตอนของ กฎหมายให้เห็นใจกระทรวงการคลังในฐานะเจ้าหน้าที่ด้วย จากท่าทีที่ไม่มีความกระตือรือร้นของนายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้ารัฐบาลเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2536 นายมนตรีฯจึงได้ประกาศจะยื่นฟ้องนายธารินทร์ฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังหากยังไม่รีบคืนทรัพย์สินให้ตน แต่นายชวนฯก็ยังคงเฉยเมยยื่นชาติต่อคำประกาศดังกล่าว นายมนตรีฯจึงได้ออกมาพูดจาเหน็บแนมในวันต่อมาว่า “... นายฯฯแแต่ตัวหล่อตั้งแต่เป็นนายฯฯดูกระดุงกระดิง น่ารักน่ายินดี ใครเห็นใครก็

³⁰ “เกมยึดทรัพย์สินระหว่างรัฐบาลชวนกับ 10 นักการเมือง เกมของนักกฎหมาย,” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (9 กรกฎาคม 2536) : 16.

³¹ เรื่องเดียวกัน.

³² เรื่องเดียวกัน.

ชอบ สำหรับผมเป็นคนอารมณ์ดีมากแต่จากันหัว ไม่จิบปากจิบคอ กระดุ้งกระดิ่งคนละแบบ”³³ ครั้นนักข่าวถามว่าเล่นคำกันรุนแรงทั้งที่ร่วมรัฐบาลกันอยู่อย่างนี้จะมองหน้ากันคิดหรือ นายมนตรีได้ตอบว่า “มองหน้ากันได้ แต่มองคิดไม่ได้ เดี่ยวฟ้าผ่า”³⁴ ทางด้านนายชวนฯ นายกรัฐมนตรี ได้ตอบโต้คำพูดนายมนตรีว่า “กระดุ้งกระดิ่งเป็นอย่างไร...เสื้อผ้ามผมไม่ได้ซื้อที่อิตาลี” ความเข้มข้นของความขัดแย้งได้เพิ่มระดับขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อนายมนตรีฯ ได้ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนพุ่งเป้าความไม่พอใจเข้าสู่ผู้นำรัฐบาลแบบไม่ไว้หน้าหลังการลาออกจากราชการมาธิการงบประมาณเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2536 ว่า “เรื่องนี้ไม่จำเป็นต้องเคลียร์กับรัฐบาล ผมไม่ได้เล่นแง่ แต่นายกรัฐมนตรีปิดความรับผิดชอบ ทำไมไม่บอกว่านายกเล่นแง่บ้าง แต่อย่าเหมาคิดว่าเป็นความผิดของรัฐบาล เป็นเพียงคนมีอำนาจนิตยไม่ตีบางคน”³⁵ จากคำสัมภาษณ์ของนายมนตรีฯ เห็นได้ชัดว่าคู่อริของพรรคกิจสังคม ในความขัดแย้งเรื่องการยึดทรัพย์และคืนทรัพย์นักการเมืองนี่คือพรรค ประชาธิปัตย์ในฐานะที่เป็นแกนนำรัฐบาล มีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าและนายธารินทร์ฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

การดำเนินการทางการเมืองที่พรรคกิจสังคม ได้กระทำควบคู่กับการเรียกร้องในเรื่องการคืนทรัพย์สินนั้นก็คือการกดดันให้รัฐบาลเร่งแก้ปัญหาราคาพืชผลทางการเกษตร โดยเฉพาะราคาข้าวเปลือกตกต่ำโดยในวันที่ 8 กรกฎาคม 2536 นายมนตรีฯ ได้ให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนอย่างมีอารมณ์ว่าถ้าฤดูกาลผลิตหน้าราคาพืชผลยังไม่ดีขึ้น พรรคกิจสังคมจะถอนตัวจากพรรคร่วมรัฐบาลหรือไม่เช่นนั้นนายกรัฐมนตรียังต้องลาออก “ขณะนี้ส.ส.ของพรรคอึดอัด ผมก็ขอร้องเพื่อเห็นแก่บ้านเมือง กิจสังคมยังไม่อยากทำอะไรเพียงแต่บอกไว้ว่าไม่ได้ขู่ เรื่องนี้ไม่เกี่ยวกับการคืนทรัพย์ที่มันตะแบงจนน่าเกลียด สกปรกเป็นเรื่องที่ไม่อยากพูด ขี้เกียจพูด ไปไว้เจอกันที่ศาลก็แล้วกัน ผมเบื่อหน้ายจริง ๆ”³⁶ แม้นายมนตรีฯ จะกล่าวว่าเรื่องปัญหาข้าวกับเรื่องการยึดทรัพย์ไม่เกี่ยวข้องกัน แต่พฤติกรรมที่ผ่านมาของพรรคกิจสังคมในการเคลื่อนไหวเรื่องการยึดทรัพย์ตั้งแต่ครั้งที่ยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลฎีกาเกี่ยวกับประกาศ รสช.ฉบับที่

³³ ไทยรัฐ (8 กรกฎาคม 2536) : 14.

³⁴ เรื่องเดียวกัน.

³⁵ “ชวน-มนตรี แค้นนี้รอวันชำระ หรือแต่ละครน้ำเน่า,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 2 (16-22 กรกฎาคม 2536) : 11.

³⁶ “มนตรีขู่ลาออก (อีกแล้ว) โยชวนไม่สะอึกสะเทือน,” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (9 กรกฎาคม 2536) : 18.

26 ก็จะมีการยกประเด็นเกี่ยวกับปัญหาการค้าข้าวเปลือกของชาวนาค้ามาเคลื่อนไหวพร้อม ๆ กับเรื่อง การยึดทรัพย์ตลอดมา เช่นเดียวกับเหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในขณะนี้ในเรื่องการคืนทรัพย์สิน ประเด็นเรื่องราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำก็ยังคงได้รับการหยิบยกมากดดัน ผิดกันแต่สถานการณ์หน หลังคู่แข่งรุนแรงกว่าคราวแรกที่ได้มีการเจรจาทำความเข้าใจกันสำเร็จระหว่างพลตรีสนั่นฯกับนายมนตรีฯ เพื่อยับยั้งไม่ให้พรรคกิจสังคมร่วมลงชื่อกับพรรคฝ่ายค้านเสนอญัตติปัญหาการค้าข้าวเพื่อชักถามรัฐบาล ได้มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาระหว่างการคืนทรัพย์สินเพื่อลดระดับความเข้มข้นของ ความขัดแย้งที่เกิด ในวันที่ 12 กรกฎาคม 2536 นายธารินทร์ฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้ลงนาม แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาคืนทรัพย์สินนักการเมืองที่ถูกยึดทรัพย์ตามประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ซึ่ง ศาลฎีกาพิพากษาว่าประกาศดังกล่าวขัดกับรัฐธรรมนูญ โดยมีนายปรีดี บุญยัง รองปลัดกระทรวงการ คลังเป็นประธานและให้คณะกรรมการพิจารณาวิธีคืนทรัพย์สินภายใน 10 วันและเสนอให้รัฐบาล พิจารณาอีกครั้ง แต่ทว่าระดับของความเข้มข้นทางการเมืองได้พัฒนาขึ้นไปอยู่ในระดับที่ยากต่อการ เยียวยาเสียแล้วเมื่อนายมนตรีฯ กลับมองว่าการตั้งคณะกรรมการชุดนี้ของรัฐบาลเป็นการถ่วงเวลา ซึ่งถ้า จะให้เรื่องจบเร็วมาภายในฐานะหัวหน้ารัฐบาลเพียงแค่สั่งการให้กระทรวงการคลังรีบคืนทรัพย์สินให้ก็ หมดเรื่อง³⁷ ทางด้านนายชวนฯ นายกรัฐมนตรีก็ยังคงมีท่าทีต่อเรื่องนี้เช่นเดิม คือให้เป็นหน้าที่ของ กระทรวงการคลังดำเนินไปตามขั้นตอนของกฎหมายจะให้นายฯทำตามความต้องการของคนใดคนหนึ่ง นั้นเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง ในขณะที่นายสุวิทย์ คุณกิตติ ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมได้โต้แย้งว่า เมื่อศาลฎีกาได้วินิจฉัยให้ประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 เป็นโมฆะว่าถึงที่สุดแล้วไม่มีอะไรต้องไปตีความอีก กระทรวงการคลังควรยึดหลักการคืนทรัพย์สินตามคำสั่งศาล ฝ่ายบริหารไม่ควรดำเนินการใด ๆ ให้มีคำ สั่งออกมาเหนือคำสั่งศาล การตั้งคณะกรรมการขึ้นมาของกระทรวงการคลังนั้นเป็นการถ่วงเวลาซึ่งไม่ เป็นธรรมกับนายมนตรีฯ

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งในช่วงต้นในเรื่องการพิจารณาคืนทรัพย์สินของนาย มนตรีฯ จะเห็นได้ว่าเป็นความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างกันในด้านความคิดเรื่องความถูกต้องและ ความเป็นธรรม แนวทางในการคืนทรัพย์สินจากแนวคิดของรัฐบาล โดยเฉพาะนายชวนฯ ในฐานะหัว หน้ารัฐบาล เห็นว่ากระบวนการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ต้องดำเนินไปให้ถูกต้องตามกฎหมาย จะให้รัฐบาล ทำตามความต้องการของบุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่ได้ ทุกสิ่งทุกอย่างต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์และกติกากฎ กุหมาย พฤติกรรมของนายฯ ที่แสดงออกถึงแนวคิดดังกล่าวมองได้จากการดำเนินการส่งเรื่องที่ยังมี

³⁷ “ແປບູ່ດອນຕົວແຕ່ເປົ້າລວງເກມກວ່າງບປະມາແຕ່ພື້ນຖານຂອງຈິງ,” ສຽງສຳພັນສຳປາດ 40 (18-24 กรกฎาคม 2536) : 7.

ปัญหาคลุมเครือเกี่ยวกับการคืนทรัพย์สินให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาอย่างรอบคอบให้ถูกต้องตาม ขั้นตอนของกฎหมาย ในขณะที่นายมนตรีฯและสมาชิกพรรคกิจสังคมเห็นว่าการกระทำของนายภฯที่อ้าง ว่าทำตามกฎเกณฑ์และขั้นตอนต่างๆ เป็นการถ่วงเวลาในการคืนทรัพย์สินให้กับตน เพราะทราบกันทั่วไปว่า การดำเนินการทางศาลต้องใช้ระยะเวลาค่อนข้างยาวนานซึ่งไม่เป็นธรรมกับตน ทั้ง ๆ ที่นายภฯใช้คำสั่ง ของหัวหน้าอำนาจบริหารสูงสุดสั่งการไปยังกระทรวงการคลังให้คืนทรัพย์สินให้กับตนได้โดยเร็ว สรุป ความได้ว่าความถูกต้องตามขั้นตอนกฎระเบียบต่าง ๆ ตามแนวคิดของนายภฯนั้นไม่เป็นธรรมกับนาย มนตรีฯหัวหน้าพรรคกิจสังคม แต่อาจเป็นธรรมกับสังคมส่วนรวม ภายใต้ระบอบการปกครองแบบ ประชาธิปไตยที่มีหลักการหรือแก่นสารของระบอบนี้คือหลักเสียงข้างมาก, หลักของเหตุผลและหลัก กฎหมายสูงสุด

กระบวนการของความขัดแย้งในรัฐบาลผสมชุดชวน หลีกภัย อันเกิดจากพรรคกิจสังคมหลัง การจัดตั้งรัฐบาลปลายปี 2535 ได้เดินทางเข้าสู่ช่วงภาวะวิกฤตขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อสมาชิกพรรคกิจสังคมคน สำคัญ เช่น นายรักเกียรติ สุขธนะ ได้ออกมาแสดงความอึดอัดเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2536 ว่า ขณะนี้พรรคกิจสังคมไม่สามารถอดทนอยู่ร่วมในรัฐบาลผสมชุดนี้ได้แล้ว นายสมศักดิ์ เทพสุทิน รอง หัวหน้าพรรคกิจสังคมกล่าวถึงบรรยากาศตึงเครียดระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคประชาธิปัตย์เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2536 ว่าเรื่องของการยึดทรัพย์สินได้พัฒนา จนกลายเป็นเงื่อนไขของสงครามนิวเคลียร์ ระหว่างกันแล้วในรัฐบาลนี้ซึ่งยากต่อการแก้ไข ในขณะที่เดียวกันนายมนตรีฯหัวหน้าพรรคกิจสังคมได้ เพิ่มระดับความเข้มข้นให้กับสถานการณ์ยิ่งขึ้น โดยได้ปราศรัยประกาศสงครามกับพรรคประชาธิปัตย์ ในวันเดียวกันที่อำเภอ บางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยนำเอาประเด็นปัญหาราคาพืชผลทาง การเกษตรตกต่ำเป็นเงื่อนไขทำลายกับนายภฯ “ผมให้ออกาศกับรัฐบาลเป็นครั้งสุดท้าย หากราคาพืชผล ยังไม่ดีขึ้นนายภฯควรลาออกหากไม่ลาออกผมจะลาออกเองและจะทำให้นายภฯลาออกให้ได้”³⁸ เจตนา รมย์ในการถอนตัวออกจากรัฐบาลของพรรคกิจสังคมได้รับการขานตอบจากนายบัญญัติ บรรทัดฐาน รองหัวหน้าพรรค ประชาธิปัตย์ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็น “เงา” ความคิดของนายชวนฯหลังการประชุมคณะ รัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2536 “ต้องเข้าใจว่ารัฐบาลที่ประกอบด้วยพรรคการเมืองหลายพรรคก็ เป็นอย่างนี้ เป็นเรื่องสมำครใจกันและเป็นเรื่องธรรมดาเหมือนกันถ้าวันหนึ่งข้างหน้าจะมีพรรคใดพรรค

³⁸“คืนทรัพย์สินมนตรี นิวเคลียร์ถล่มตุ้งตุ้ง ดร.อาทิตย์ผืนค้าง,” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (23 กรกฎาคม 2536) : 10.

หนึ่งหรือพรรคกิจสังคม ไม่สมัครใจที่จะอยู่แล้วก็เป็นสิทธิของท่านที่จะไปได้”³⁹ ปฏิบัติการตอบโต้พรรคกิจสังคมที่ได้ยกปัญหาราคาพืชผลทางเกษตรตกต่ำมาเป็นเงื่อนไขให้นายกฯลาออกจากพรรคประชาธิปไตยได้ทะยอยมาเป็นระลอก พลตรีสนั่นฯเลขาธิการพรรค ผู้ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาเป็นตัวประสานความเข้าใจกับนายมนตรีฯ ในห้วงเวลาที่เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันมาตลอดได้กล่าวอย่างฉุนเฉียวว่า “ปัญหาที่เกิดขึ้นมันซ้ำซากเหลือเกิน ปัญหาพืชผลตกต่ำทุกคนในกรม. ต้องช่วยกันแก้ รัฐมนตรีต้องรับผิดชอบร่วมกัน ถ้าพรรค กิจสังคมต้องการออกจากพรรคร่วมรัฐบาลให้ยื่นใบลาออกมาที่นายกฯ ทางพรรคร่วมรัฐบาลเตรียมทางออกไว้แล้ว ถ้าพรรคกิจสังคมถอนตัว ผมเป็นผู้จัดการรัฐบาลเก่าและรัฐบาลใหม่แน่นอนว่ารัฐบาลใหม่ก็คือรัฐบาลที่ไม่มีพรรคกิจสังคม”⁴⁰ ตีความจากพฤติกรรมและคำพูดจากคู่อริทั้ง 2 ฝ่ายในปัญหาความ ขัดแย้งที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นถึงเจตนาর্মย์ของแนวทาง ที่ไม่อาจร่วมกันบนเส้นเดียวกันได้อีกต่อไป ระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคแกนนำประชาธิปไตยภายใต้สถานการณ์ความตึงเครียดที่สุกงอมเต็มที่รอเวลาว่างหล่นในไม่ช้านี้

1.3 การยุติความขัดแย้งของพรรคกิจสังคมในรัฐบาลผสมชวน 1

ในที่สุดคณะกรรมการพิจารณาคืนทรัพย์สินนักการเมืองของกระทรวงการคลัง ที่มีนายปรีดี บุญยัง รองปลัดกระทรวงการคลังเป็นประธาน ก็ได้มีผลสรุปเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2536 ถึงแนวทางในการคืนทรัพย์สินนักการเมือง 3 แนวทางคือ 1. ส่งเรื่องให้คณะรัฐมนตรีมีมติคืนทรัพย์สินนักการเมือง 2. ออกกฎหมายพระราชบัญญัติคืนทรัพย์สิน 3. ให้ศาลมีคำพิพากษาในการคืนทรัพย์สิน โดยให้กระทรวงการคลังและที่ประชุมคณะรัฐมนตรีพิจารณาในขั้นต่อไป การให้ศาลสั่งหรือมีคำพิพากษาเป็นคำตอบที่ทางรัฐบาล โดยเฉพาะนายกรัฐมนตรีมิได้ใส่ใจก่อนหน้าที่คณะกรรมการของกระทรวงการคลังจะมีมติออกมา ทั้งนี้เห็นว่าแนวทางที่ให้คณะรัฐมนตรีมีมติให้คืนทรัพย์สินนั้น ไม่มีบทบัญญัติในการให้อำนาจคณะรัฐมนตรีไว้อย่างชัดเจนและในเรื่องการออกกฎหมาย หรือพระราชบัญญัติคืนทรัพย์สินเป็นเรื่องที่อาจถูกมองได้ว่ารัฐบาลทำเพื่อประโยชน์ของคนกลุ่มเดียว รัฐบาลเห็นว่าจุดที่ยังไม่สามารถหาคำตอบในเรื่องการยึดทรัพย์สินได้ยังมีอยู่ กล่าวคือ ก่อนหน้านี้เคยส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดพิจารณาแนวทางการคืนทรัพย์สินแต่ได้รับคำตอบจากอัยการสูงสุดอย่างกว้าง ๆ ว่าไม่สามารถหาแนวทางในอดีตที่จะยึดหรือนำมาปฏิบัติได้จึงนำเรื่องดังกล่าวให้คณะกรรมการกฤษฎีกาในฐานะที่ปรึกษากฎหมายของรัฐบาลในประเด็น “ทรัพย์สินที่

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

ยึดเหล่านั้น ตกเป็นของแผ่นดินหรือไม่” ในที่สุดการประชุมคณะกรรมการกฤษฎีกาชุดใหญ่เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2536 คณะกรรมการเข้าร่วมประชุมทั้งหมดลงมติเสียงข้างมาก 25 ต่อ 10 เสียงว่า “ทรัพย์สินเหล่านั้นตกเป็นของแผ่นดินแล้ว” อย่างไรก็ตามการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2536 ทางกระทรวงการคลังได้นำเรื่องที่คณะกรรมการฯ ชุดที่มีนายปรีดี บุญยัง เป็นประธานและผลการตีความของคณะกรรมการกฤษฎีกา ในเรื่องทรัพย์สินเหล่านั้นตกเป็นของแผ่นดินให้ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีทราบ ผลการประชุมคณะรัฐมนตรีก็เป็นไปตามแนวคิดที่รัฐบาลมีไว้คือ “ให้ศาลมีคำพิพากษาหรือให้นักการเมืองที่ถูกยึดทรัพย์สินส่งเรื่องให้ศาล”

แม้ว่าจะมีแนวทางออกอย่างชัดเจนในเรื่องการคืนทรัพย์สินของนักการเมืองที่ถูกยึดมาแล้วก็ตามก็ไม่สามารถลดความขัดแย้งในสถานการณ์ทางการเมืองที่ตั้งเครียดระหว่างพรรคกิจสังคมกับแกนนำรัฐบาลได้ นายมนตรีและสมาชิกพรรคยังคงมองว่ารัฐบาลไม่มีความจริงใจให้กับพรรคกิจสังคม ผลการประชุมคณะรัฐมนตรีที่ให้ศาลมีคำพิพากษาถือเป็นการถ่วงเวลาในการคืนทรัพย์สิน ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลสามารถเลือกวิธีการคืนทรัพย์สินตามแนวทางแรกคือให้คณะรัฐมนตรีมีมติออกมาให้กระทรวงการคลังเร่งคืนทรัพย์สินได้ ซึ่งเป็นเรื่องตรงกันข้ามกับแนวความคิดของรัฐบาลที่จะใช้วิธีนั้น เพราะเกรงอาจถูกมองว่าคณะรัฐมนตรีทำเพื่อประโยชน์ของคนกลุ่มเดียวกัน ในที่สุดความไม่พอใจของนายมนตรีฯ ในเรื่องนี้ต่อรัฐบาลก็ประทุขึ้นมาอีกเมื่อนายมนตรีฯ กับพวก 6 คนได้เป็นโจทก์ยื่นฟ้องนายธารินทร์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง, นายอริย ธรรมโน ปลัดกระทรวงการคลัง, นายมนัส ลิวิรัตน์ อธิบดีกรมบัญชีกลาง และนายนิพัทธ์ พุกกะณะสุต อธิบดีกรมธนารักษ์ เป็นจำเลยต่อศาลแพ่งเรียกทรัพย์สินที่อายัดไว้คืนในกรณีที่กระทรวงการคลังไม่ยอมคืนทรัพย์สินให้กับตนตามคำวินิจฉัยของศาลฎีกาเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2536

ประเด็นความขัดแย้งระหว่างพรรคกิจสังคมกับรัฐบาลภายใต้แกนนำของพรรคประชาธิปัตย์ได้เคลื่อนตัวมาบรรจบกับสถานการณ์ของบ้านเมืองในขณะนั้นที่ค่อนข้างสร้างผลกระทบให้กับรัฐบาลอย่างมากก็คือเหตุการณ์การลอบวางเพลิงเผาโรงเรียน 33 โรงเรียนในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2536 ซึ่งรัฐบาลยังไม่สามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้หรือบ่งชี้ได้ว่าเรื่องดังกล่าวมาจากสาเหตุใด มีการมองกันว่าเป็นการสร้างสถานการณ์ทางการเมืองเพื่อลดความน่าเชื่อถือของรัฐบาล ซึ่งอาจมาจากกลุ่มพรรคฝ่ายค้าน, กลุ่มอำนาจเก่าที่สูญเสียอำนาจไปเมื่อเดือนพฤษภาคม 2535 หรืออาจเป็นกลุ่มขบวนการก่อการร้ายที่มุ่งหมายแบ่งแยกดินแดน รัฐบาลถูกมองจากประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะจากพรรคการเมืองฝ่ายค้าน และพรรคกิจสังคมว่าไม่สามารถแก้ปัญหาสถานการณ์ในภาคใต้ได้ เสถียรภาพของรัฐบาลค่อนข้างมีปัญหาและในช่วงเดือนกันยายน 2536 นี้อยู่ในช่วงของการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2537 ที่จะเข้าพิจารณาในสภาผู้แทนราษฎรใน

วาระที่ 2-3 ซึ่งเป็นร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับด้านการเงิน ถ้ารัฐบาลแพ้การลงมติในสภาผู้แทนราษฎรตามมารยาททางการเมืองรัฐบาลต้องลาออกเพื่อให้โอกาสพรรคการเมืองอื่นจัดตั้งรัฐบาลแทนหรืออาจเลือกแนวทางยุบสภาให้มีการเลือกตั้งใหม่

ในสถานการณ์ทางการเมืองที่มีปัญหาเรื้อรังเข้าสู่รัฐบาล โดยเฉพาะปัญหาการเผาโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พรรคกิจสังคมได้วางตัวอยู่นอกเหนือปัญหาดังกล่าว สมาชิกคนสำคัญของพรรคกิจสังคมได้ออกมาให้สัมภาษณ์ โจมตีรัฐบาลถึงประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นเสี่ยงเดียวกับพรรคฝ่ายค้าน ในการสัมมนาพรรคกิจสังคมที่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2536 นายมนตรีกล่าวถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นว่าอาจมีการยุบสภาได้ โดยมองจากการวิเคราะห์สถานการณ์ของพรรคที่เห็นว่าเสถียรภาพของรัฐบาลอ่อนแอไม่กล้าตัดสินใจในการแก้ปัญหาลง อาจนำไปสู่การเลือกตั้งใหม่เร็ว ๆ นี้ และได้เตือนรัฐบาลว่าอย่าคือแพ่งจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเหมือนเช่นที่ผ่านมา

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างพรรคกิจสังคมกับรัฐบาล ในเรื่องการยึดทรัพย์สินนักการเมือง, ปัญหาราคาพืชผลทางเกษตรตกต่ำ ได้พัฒนามารวมตัวกับบทบาทของพรรคกิจสังคมภายใต้ปัญหาสถานการณ์ชายแดนภาคใต้และช่วงระยะเวลาของวันพิจารณาพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2537 ที่จะมีการขึ้นในวันที่ 8 กันยายน 2536 เป็นต้นไป ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากต่อการที่จะเจรจาบรรเทาความขัดแย้งดังเช่นที่ผ่านมา ต่างฝ่ายต่างตระหนักรู้ถึงความเข้มข้นและความรุนแรงของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ต่างฝ่ายต่างแสวงหาวิธีการ ที่จะต่อสู้กับความขัดแย้งนั้นให้บรรลุเป้าหมายของตน พรรคกิจสังคมซึ่งเป็นพรรคการเมืองในรัฐบาลผสม แต่บทบาทและพฤติกรรมทางการเมืองในช่วงระยะหนึ่งปีที่ผ่านมาได้สวนทางกับแนวคิดของรัฐบาลผสม พรรคกิจสังคมถูกมองว่าแท้จริงแล้ว คือฝ่ายค้านที่มาสิงตัวอยู่ในรัฐบาล พรรคกิจสังคมได้ทำหน้าที่เสมือนตัวแทนของความขัดแย้งระหว่างฝ่ายค้านกับฝ่ายรัฐบาล การดำเนินการทางการเมืองของพรรคกิจสังคมมีแนวทางเดียวกับพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ที่เคยร่วมอุดมการณ์ในสมัยรัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร มาด้วยกันและยังมีบุคคลสำคัญของพรรคฝ่ายค้านที่ตกอยู่ในชะตากรรมเดียวกับหัวหน้าพรรคกิจสังคมในเรื่องการถูกยึดทรัพย์ จึงมองว่าเป็นเรื่องที่ไม่แปลกมากนักที่พรรคกิจสังคมจะมีแนวร่วมในการดำเนินการทางการเมืองเป็นสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ทางด้านตัวแทนความขัดแย้งของฝ่ายรัฐบาลคงไม่พ้นพรรคประชาธิปัตย์ แกนนำรัฐบาลที่หัวหน้าพรรคมีฐานะเป็นผู้บริหารสูงสุดของรัฐบาล ในเรื่องปัญหาของการยึด-คืนทรัพย์สินของนายมนตรีฯ คู่ขัดแย้งของพรรคกิจสังคมก็คือพรรคประชาธิปัตย์ที่มีสมาชิกพรรคเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและมีนายกรัฐมนตรีนั่งเป็นหัวหน้ารัฐบาล หรือแม้แต่ปัญหาการเกษตรตกต่ำ ที่พรรคกิจสังคมยกขึ้นเป็นประเด็นวิพากษ์รัฐบาลควบคู่กับปัญหาเรื่องการยึดทรัพย์คู่ขัดแย้งของพรรคกิจสังคม ก็ยังคงเป็น

นายกรัฐมนตรีจากพรรคประชาธิปัตย์แทนที่จะเป็นนายอุทัย พิมพ์ใจชน จากพรรคเอกภาพที่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหานี้โดยตรง

ในที่สุดแล้วพรรคประชาธิปัตย์ก็นำรัฐบาลและสมาชิกพรรครัฐบาลผสมอีก 3 พรรคก็สามารถค้นพบแนวทางในการยุติปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคกิจสังคมกับรัฐบาลผสมได้อย่างเด็ดขาด หลังจากที่ก่อนหน้านี้แนวทางในการยุติปัญหาความขัดแย้งที่เป็นมาตรการในการแก้ปัญหาไม่ว่าจะเป็น การส่งบุคคลสำคัญของพรรคไปร่วมเจรจาประนีประนอมปรับความเข้าใจกับหัวหน้าพรรคกิจสังคม การควบคุมสมาชิกพรรคของแต่ละฝ่ายให้มีการพูดคุยกันเป็นการภายในเมื่อเกิดความขัดแย้งไม่ควรให้สัมภาษณ์สื่อมวลชน, การใช้ระบบคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎร (วิป) ฝ่ายรัฐบาล ตลอดจนการร่วมพบปะรับประทานอาหารของบุคคลระดับนำของพรรคร่วมรัฐบาลเป็นครั้งคราวก็ไม่สามารถยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นให้เด็ดขาดลงได้ มาตรการที่ผ่านมาเป็นเพียงแต่การบรรเทาให้ความขัดแย้งสงบลงในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น

แนวทางในการยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นตลอดมาจากพรรคกิจสังคมที่ค้นพบก็คือการแยกทางเดินกันคนละเส้นระหว่างรัฐบาลกับพรรคกิจสังคมโดยการเชิญพรรคกิจสังคม ออกจากพรรคร่วมรัฐบาลภายหลังที่พรรคกิจสังคมได้ทำบันทึกข้อตกลงร่วมกับ 4 พรรคฝ่ายค้านคือ พรรคชาติพัฒนา พรรคประชากรไทย พรรคมวลชนและพรรคราษฎร รวมเป็นพรรคการเมืองเดียวภายใต้ชื่อพรรคกิจสังคมโดยมีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นหัวหน้าพรรค นายมนตรี พงษ์พานิช เป็นเลขาธิการพรรค เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2536 ที่บ้านพักของพลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตหัวหน้าพรรคกิจสังคมโดยให้เหตุผลในการรวมกันครั้งนี้ว่าเพื่อต้องการพัฒนาระบบพรรคการเมืองให้มั่นคงเป็นพรรคการเมืองใหญ่และยังคงสนับสนุนรัฐบาลอยู่เช่นเดิม

ภายใต้สถานการณ์ที่ประจวบเหมาะของรัฐบาลหลังร่างพระราชบัญญัติงบประมาณผ่านสภาฯ เรียบร้อยแล้วเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2536 ในที่สุดนายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ก็ได้แจ้งให้นายมนตรีฯ หัวหน้าพรรคกิจสังคมทราบเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2536 ว่ารัฐบาลผสมมีมติเห็นควรให้พรรคกิจสังคมลาออกจากพรรคร่วมรัฐบาล และในวันที่ 15 กันยายน 2536 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรีดังนี้ 1. นายสมศักดิ์ เทพสุทิน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม 2. นายเชาว์วัณ สุคตลาภา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย 3. นายสุวิทย์ คุณกิตติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม 4. นายบุญพันธุ์ แก้วฉนะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง

สาธารณสุข 5. นายรักเกียรติ สุขชนะ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข ตั้งแต่วันที่ 15 กันยายน 2536 เป็นต้นไป⁴¹

การยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคกิจสังคมกับรัฐบาลโดยการให้พรรคกิจสังคมลาออกจากรัฐบาลผสมชุดชวน หลีกภัย นั้นดูเหมือนว่าจะจะเป็นแนวทางที่คู่ขัดแย้งทั้ง 2 ฝ่ายต่างก็ตั้งใจที่จะให้จบลงในรูปแบบเช่นนี้ พิจารณาได้จากวันที่นายมนตรีฯและสมาชิกพรรคร่วมประกาศสัตยาบันรวมพรรคกับ 4 พรรคการเมืองฝ่ายค้านเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2536 ที่บ้านพักของพลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมท อดีตหัวหน้าพรรคกิจสังคมนั้นเป็นวันเดียวกันกับที่ศาลแพ่งได้พิพากษาคดีที่นายภิญญา ช่วยปลอด อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์จากพรรคกิจสังคม 1 ในผู้มีรายชื่อถูกยึดทรัพย์ได้ยื่นคำร้องให้ศาลมีคำสั่งให้กระทรวงการคลังคืนทรัพย์สินมูลค่า 61.8 ล้านบาทอันเนื่องมาจากคำสั่งยึดทรัพย์ของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินตามประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 ซึ่งศาลฎีกาวินิจฉัยว่าขัดกับรัฐธรรมนูญและธรรมนูญการปกครอง 2534 จึงไม่มีผลบังคับโดยศาลแพ่งพิพากษาให้กระทรวงการคลังคืนทรัพย์สินที่ยึดไว้ให้คืนแก่นายภิญญาฯ ซึ่งจะเป็นแนวทางเดียวในการพิพากษาให้คืนทรัพย์กับนักการเมืองรายอื่น ๆ รวมทั้งนายมนตรีฯด้วย เห็นได้ว่าเมื่อนายมนตรีฯสามารถหลุดจากบ่วงบาศของการยึดทรัพย์อย่างสมบูรณ์ด้วยความพยายามต่อสู้ร่วม 1 ปีในรัฐบาลผสมภายใต้ความขัดแย้งความแปลกแยกและความอึดอัดใจระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคร่วมรัฐบาลดังคำให้สัมภาษณ์ของนายมนตรีฯทาง โทรทัศน์ในช่วงรายการข่าว 2 มุมช่อง 7 สีกองทัพบกที่สนามกอล์ฟแห่งหนึ่ง หลังจากทราบว่าพรรค กิจสังคมถูกเชิญให้ออกจากรัฐบาลเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2536 ว่า “... อยากออกจากรัฐบาลมาตั้งนานแล้ว ที่ผมไปรวมกับพรรคฝ่ายค้านเพราะไม่อยากอยู่ในรัฐบาลชุดนี้” การให้สัตยาบันร่วมกับพรรคการเมืองฝ่ายค้านของพรรคกิจสังคมนั้นดูเหมือนว่าเป็นการบรรลุซึ่งความตั้งใจของนายมนตรีฯและสมาชิกพรรคกิจสังคมซึ่งก่อนหน้านี้ตลอดระยะเวลาร่วม 1 ปีในรัฐบาลผสม พรรคกิจสังคมไม่ได้มีแนวความคิดทางการเมืองที่ไปด้วยกันได้กับพรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์แก่นำรัฐบาล บทบาทส่วนใหญ่ของพรรคกิจสังคมจะร่วมอยู่ในแนวทางเดียวกับพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพรรคร่วมรัฐบาลที่มีหลายพรรคการเมือง ซึ่งอาจถือเป็นเรื่องธรรมดาที่อาจต้องยุติลงตามครรลองของระบบรัฐสภา ในเมื่อพรรคการเมืองบางพรรคในรัฐบาลผสมไม่สามารถยอมรับบทบาทและแนวคิดของกันและกันได้ พรรคประชาธิปัตย์และพรรคร่วมรัฐบาลที่ตัดสินใจ ตั้งพรรคกิจสังคมเข้าร่วมเป็น 1 ในรัฐบาลผสมเพื่อให้เป็นเสียงสนับสนุนเสถียรภาพของรัฐบาล แต่ตลอดระยะ

⁴¹“ให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรีและแต่งตั้งรัฐมนตรี.” สยามจดหมายเหตุ 18 (24-30 กันยายน 2536) : 1065-1066.

เวลาที่ผ่านมา พรรคกิจสังคมได้สร้างความหวาดระแวงให้กับรัฐบาลที่ไม่แน่ใจว่าพรรคกิจสังคมเป็น 1 ในรัฐบาลผสมหรือเป็น 1 ในพรรคร่วมฝ่ายค้าน ความพยายามยุติความขัดแย้งด้วยแนวทางของการประนีประนอมระหว่างกันนั้นไม่สามารถประสบความสำเร็จที่จะทำให้เกิดความราบรื่นและความร่วมมือระหว่างกันในรัฐบาลผสมเกิดขึ้นได้ ท้ายที่สุดการไม่อยู่ร่วมกันคือแนวทางในการยุติความขัดแย้งที่ต่างฝ่ายต่างเห็นว่าเหมาะสมที่สุดในสถานการณ์ขณะนั้น

กล่าวโดยสรุป การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของรัฐบาลผสมชุดชวน หลีกภัย ภายหลังจากการลาออกของพรรคกิจสังคมและการเข้าร่วมรัฐบาลของพรรคเสรีธรรมเกิดขึ้นหลังจากที่กระบวนการของความขัดแย้งได้พัฒนาขึ้นตอนในตัวเองจนถึงระดับความเข้มข้นที่ไม่อาจประนีประนอมให้ยุติลงได้อย่างราบรื่นทั้ง 2 ฝ่าย แท้จริงแล้วแก่นกลางของปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างพรรครัฐบาลผสมที่จบลงด้วยการเปลี่ยนแปลงพรรคร่วมรัฐบาลบางพรรคออกไป เริ่มตั้งแต่การดึงพรรคกิจสังคมเข้ามาเป็นพรรคการเมืองที่ 5 ในรัฐบาลชวน หลีกภัย ภายหลังจากการเลือกตั้ง 13 กันยายน 2535 พรรคกิจสังคมเป็นพรรคการเมือง 1 ใน 5 พรรคพันธมิตรในรัฐบาลเลือกตั้งชุดที่แล้วคือ พรรคสามัคคีธรรม, พรรคชาติไทย, พรรคกิจสังคม, พรรคประชากรไทยและพรรคราษฎรที่มีแนวคิดทางการเมืองสนับสนุน “คนนอก” ที่ไม่ได้เป็น ส.ส. จากสภารสช. เป็นนายกรัฐมนตรี ในขณะที่ 4 พรรคฝ่ายค้านในสมัยนั้นคือ พรรคประชาธิปไตย พรรคความหวังใหม่, พรรคพลังธรรมและพรรคเอกภาพ มีแนวความคิดทางการเมืองสนับสนุนบุคคลที่เป็น ส.ส. เป็นนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นการแตกแยกของแนวความคิด 2 ฝ่ายที่กลายเป็นความขัดแย้งอย่างรุนแรงและยุติลงด้วยความสูญเสียทางการเมือง มองกันว่าเป็นความพ่ายแพ้ของกลุ่มที่สนับสนุน “คนนอก” ที่ต่อมาถูกขนานนามว่าเป็นพรรคการเมือง “ฝ่ายมาร” และเป็นชัยชนะของกลุ่ม 4 พรรคการเมืองที่ร่วมกันต่อสู้ขับ “คนนอก” ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ที่ภายหลังได้รับการยกย่องว่าเป็นกลุ่มพรรคการเมือง “ฝ่ายเทพ”

การตอบรับให้พรรคกิจสังคม 1 ในพรรคการเมือง “ฝ่ายมาร” เข้าเป็น 1 ในรัฐบาลผสมชุดชวน หลีกภัย ภายหลังจากการเจรจาร่วมกันของแกนนำ 4 พรรคการเมือง “ฝ่ายเทพ” ที่ได้รับเสียงข้างมากเพียงพอในการจัดตั้งรัฐบาลนับว่าเป็นขั้นตอนสำคัญของกระบวนการความขัดแย้งที่เริ่มด้วยความแตกต่างและความแปลกแยกระหว่างพรรคกิจสังคมกับ 4 พรรคพันธมิตรภายหลังจากต่อสู้ทางแนวความคิดก่อนหน้านี้ ภาพพจน์ความเป็น “พรรคมาร” ของพรรคกิจสังคมที่เป็นพื้นฐานของความแตกต่างในหมู่ “พรรคเทพ” ได้ถูกระบุให้ชัดเจนยิ่งขึ้นด้วยเงื่อนไขที่ไม่ยอมรับให้นายมนตรีฯ หัวหน้าพรรคกิจสังคมที่มีปัญหาเรื่องการถูกยึดทรัพย์สินและนายปิยะนัฐ วัชรภรณ์ โฆษกพรรคกิจสังคมบุคคลที่มีภาพพจน์แย่ในสมัยรัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดนี้

ปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะพรรคประชาธิปไตยแกนนำรัฐบาลเกิดขึ้นจากเงื่อนไขของความแตกต่างทางแนวความคิด ที่ไม่อาจ

ประสานเข้ากันได้ บทบาทและท่าทีของนายปิยะนัฐ วัชรภรณ์ ในแนวทางที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลมาตลอดเสมือนหนึ่งเป็นสมาชิกพรรคฝ่ายค้าน ส่วนหนึ่งถูกมองว่าเป็นตัวแทนของท่าทีและแนวความคิดของพรรค กิจสังคมนครบาลที่แสดงผ่านนายปิยะนัฐฯ ความเคลื่อนไหวของนายมนตรีฯหัวหน้าพรรคกิจสังคมที่พยายามแสดงภาพความบริสุทธิ์ของตัวเองให้หลุดพ้นจากบ่วงบาบของการถูกยึดทรัพย์ที่ไม่ได้รับความร่วมมือหรือสนับสนุนจากกลุ่มสมาชิกพรรคครบาลด้วยกัน โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ แก่นนำรัฐบาล และหลายครั้งที่มีการตอบโต้กัน ระหว่างนายมนตรีฯหัวหน้าพรรคกิจสังคมกับนายชวนฯหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ในฐานะนายกรัฐมนตรี ภาพของการคอร์รัปชันของนายมนตรีฯก็ได้รับการตอกย้ำมาตลอด การดำเนินการทางการเมืองของพรรคกิจสังคมในปัญหาเรื่องการยึดทรัพย์ของนายมนตรีฯที่มักปรากฏควบคู่กับความเคลื่อนไหวต่อรัฐบาล ในเรื่องราคาพืชผลทางเกษตรตกต่ำตลอดจนกิจกรรมทางการเมืองต่าง ๆ ที่มักสวนทางกับแนวทางของรัฐบาลในภาพรวม ที่ปรากฏเป็นความขัดแย้งขึ้นระหว่างพรรค กิจสังคมกับสมาชิกพรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะในช่วงหลังพรรคประชาธิปัตย์แก่นนำรัฐบาลจะเป็นคู่ขัดแย้งโดยตรงของพรรคกิจสังคม พิจารณาได้ถึงสาเหตุว่าเกิดจากความแตกต่างกันเสมือนน้ำกับน้ำมันที่ไม่อาจรวมเข้ากันได้อย่างสิ้นเชิงของคู่อริณี โดยเฉพาะในสถานการณ์ของกระแสการแบ่งแยกความเป็น “พรรคเทพ” “พรรคมาร” พรรคกิจสังคมมีสถานภาพเป็นพรรคการเมืองหนึ่งในรัฐบาลผสมแต่มีแนวคิดในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองที่ปรากฏออกมาในพฤติกรรมที่เป็นปฏิปักษ์กับแนวความคิดของรัฐบาล บทบาทหรือการดำเนินการทางการเมืองของพรรคกิจสังคมส่วนใหญ่จะมีแนวร่วมอยู่ทางซีกพรรคฝ่ายค้านที่เคยมีพื้นฐานของแนวคิดในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองร่วมกันที่ภายหลังต้องคกอยู่ในชะตากรรมร่วมกันในภาพพจน์ของพรรคการเมือง “ฝ่ายมาร” และภาพของบุคคลที่มีปัญหาในเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวงที่ถูกประกาศยึดทรัพย์สินในกาลต่อมา

ความแตกต่างในเรื่องแนวความคิดทางการเมืองระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคประชาธิปัตย์ แก่นนำรัฐบาลแสดงให้เห็นได้ชัดจากกระบวนการในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของทั้ง 2 ฝ่ายในช่วงระยะเวลาประมาณ 1 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะในเรื่องความเคลื่อนไหวของนายมนตรีฯและสมาชิกพรรคกิจสังคมเกี่ยวกับปัญหาการถูกยึดทรัพย์ ที่กลายมาเป็นปัญหาความขัดแย้งที่ไม่สามารถเจรจาประนีประนอมให้ยุติลงได้ด้วยดีระหว่างคู่อริณี โดยเฉพาะกรณีขั้นตอนการคืนทรัพย์สินให้กับนายมนตรีฯ ภายหลังศาลฎีกามีคำสั่งให้ประกาศ รสช.ฉบับที่ 26 เป็นโมฆะ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่าง 2 ฝ่ายเกิดจากความแตกต่างกันในด้านแนวความคิดในเรื่องความถูกต้องของกระบวนการกฎหมายและความเป็นธรรมต่อบุคคลหรือสังคม ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าเมื่อศาลสั่งให้การยึดทรัพย์ไม่มีผลบังคับแล้ว รัฐบาลโดยกระทรวงการคลังสามารถคืนทรัพย์สินให้แก่ักการเมืองที่ถูกยึดได้แล้ว ในขณะที่อีกฝ่ายเห็นว่าการที่ศาลฎีกาประกาศให้คำสั่งยึดทรัพย์สิน ไม่มีผลบังคับเป็นต้นละประเด็นกับการคืนทรัพย์สินที่ตกเป็นของ

รัฐบาลแล้ว การจะให้รัฐบาลคืนทรัพย์สินต้องให้ศาลทำเป็นคำพิพากษาให้ถูกต้องตามขั้นตอนอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งฝ่ายแรกเห็นว่าการกระทำเช่นนี้ไม่เป็นธรรมกับตน เป็นการเจตนาถั่นแกล้งจากรัฐบาลด้วยกัน ในขณะที่ฝ่ายหลังมองว่าการดำเนินการครั้งนี้ถึงแม้ไม่เป็นธรรมกับบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่การกระทำดังกล่าวนั้นต้องการให้เกิดความเป็นธรรมกับสังคมโดยรวม ภายใต้หลักความถูกต้องตามขั้นตอน ของกฎหมายตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จากความแตกต่างในแนวความคิดดังกล่าวทำให้เกิดความตระหนักรู้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้นของทั้ง 2 ฝ่ายถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นที่ต่างฝ่ายต่างก็เห็นว่าไม่สามารถจะประนีประนอมให้เกิดความสมานฉันท์ขึ้นได้อีกแล้ว หลังจากที่ก่อนหน้านี้ต่างฝ่ายต่างก็มีทำที่ยืนอยู่คนละแนวทางของความร่วมมือกันในรัฐผสมชุดนี้แล้ว สำหรับประเด็นความขัดแย้งในเรื่องอื่นไม่ว่าจะเป็นปัญหาราคาพืชผลเกษตรตกต่ำที่พรรคกิจสังคมเห็นว่ารัฐบาลไม่มีความสามารถในการแก้ปัญหา ในขณะที่ฝ่ายพรรคแกนนำรัฐบาลเห็นว่าเป็นเรื่องที่พรรคการเมืองในรัฐบาลผสมต้องรับผิดชอบในการแก้ปัญหาร่วมกันไม่ควรออกมาพูดโจมตีระหว่างกัน การออกให้สัมภาษณ์บ่อยครั้งของนายปิยะนัฐฯ และแกนนำคนสำคัญของพรรคกิจสังคมถึงความอึดอัด ในการอยู่ร่วมรัฐบาลผสมชุดนี้พิจารณาได้ว่าเป็นองค์ประกอบเสริมให้เห็นถึงแนวความคิดทางการเมืองที่แตกต่างกันในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองร่วมกันและในท้ายที่สุดก็ได้ตอกย้ำให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น จากการเข้าร่วมลงชื่อในสัตยาบันรวมพรรคกิจสังคมเข้ากับ 4 พรรคการเมืองฝ่ายค้านที่ทำให้ความขัดแย้งทางแนวความคิดทางการเมืองที่ดำรงอยู่ตลอดระยะเวลาร่วม 1 ปี ของพรรคกิจสังคมในรัฐบาลผสมฯ หลีกภัย ได้ยุติลงอย่างเด็ดขาดภายใต้กรอบกติกาของระบบรัฐสภา อันเป็นการยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในของกลุ่มขัดแย้งเองทั้ง 2 ฝ่าย

2. ความขัดแย้งจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งมวลชนเพื่อแก้ปัญหาจราจรในเขตกรุงเทพฯ

กรุงเทพมหานครเมืองหลวงของประเทศไทย เป็นจุดศูนย์รวมของสรรพสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยี ความเจริญทางวัตถุ หน่วยงานราชการ ระบบคมนาคมและจำนวนประชากรที่นับวันจะเพิ่มมากขึ้นจนกระทั่งติดอันดับ 1 ใน 10 ของมหานครที่มีประชากรมากที่สุดในโลก และแน่นอนปัญหาที่คนกรุงเทพฯต้องประสบอยู่ทุกวัน เห็นจะไม่พ้นเรื่องการจราจรบนท้องถนนที่คับคั่งหนาแน่น การเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล ต้องใช้เวลาบนท้องถนนนับหลายชั่วโมง สืบเนื่องมาจากไม่มีการวางระบบเครือข่ายสาธารณูปโภคและระบบผังเมืองที่ดีพอ ปริมาณคนและปริมาณรถที่มีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างสูง ในขณะที่พื้นผิวจราจรกลับเพิ่มในระดับที่ต่ำกว่ามาก และไม่มี การเสริมระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่ ที่เอื้อความสะดวกต่อประชาชนเพื่อทดแทนกับการใช้รถยนต์ส่วนบุคคลเป็นพาหนะประจำวัน

โครงการแก้ไขปัญหาด้านการจราจร เป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลทุกยุคทุกสมัยในช่วงวิกฤตจราจรที่ผ่านมา รัฐบาลชวน หลีกภัย ก็เป็นหนึ่งในคณะผู้บริหารประเทศที่ให้ความสนใจในการแก้ปัญหาจุดนี้ โครงการก่อสร้างระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่โดยเฉพาะรถไฟฟ้าดูเหมือนจะเป็นแนวทางที่หลายฝ่ายให้ความสำคัญเนื่องจากเห็นว่าเป็นเทคโนโลยีทางการขนส่งมวลชนที่หลายประเทศนำมาใช้แก้ปัญหาด้านการจราจรในเมืองใหญ่ประสบความสำเร็จมาแล้ว โครงการรถไฟฟ้าที่มวลชนได้เริ่มก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างที่ผ่านมารัฐบาลก่อน ๆ และได้ต่อเนื่องมาจนถึงรัฐบาลชุดนี้ เช่น โครงการรถไฟฟ้าไฮบเวสต์ ที่อนุมัติในสมัยนายมนตรี พงษ์พานิช ป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมสมัยรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ , โครงการรถไฟฟ้าชานายในความรับผิดชอบของกรุงเทพมหานครที่เซ็นสัญญาในสมัยรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ส่วนองค์การรถไฟฟ้ามหานคร (รฟม.) ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจที่ตั้งขึ้นสมัยรัฐบาลนายอานันท์ฯ ที่แปรรูปมาจากโครงการรถไฟฟ้าลาวาลินนั้นยังไม่มีคำว่าจ้างลงนามกับบริษัทคู่สัญญาต่อมาในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย อยู่ภายใต้การดูแลโครงการโดยนายสุรศักดิ์ เทียมประเสริฐ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี จากพรรคความหวังใหม่ ในขณะที่โครงการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนที่ได้รับความสนใจจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่คาดว่าสามารถแก้ปัญหาด้านการจราจรในกรุงเทพฯที่จะกำลังเกิดขึ้นในรัฐบาลชุดนี้ก็คือ โครงการรถไฟฟ้าใต้ดิน ที่บรรดาพรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาลต่างก็พยายามผลักดันให้อยู่ในความรับผิดชอบ ของพรรคการเมืองหรือหน่วยงานที่พรรคการเมืองตนควบคุมอยู่จนกลายเป็นปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นภายในรัฐบาลผสมชุดนี้อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่โครงการที่ได้รับการอนุมัติและลงนามในสัญญาว่าจ้างแล้วในสมัยรัฐบาลก่อนคือโครงการรถไฟฟ้า

กรุงเทพฯ (ธนาขง) ก็ประสบกับอุปสรรคต่าง ๆ นานา ที่มองกันว่าเกิดจากการไม่ได้รับความร่วมมือจาก พรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาลที่จะช่วยผลักดันให้ประสบความสำเร็จเนื่องจากเหตุผลทางการเมือง

2.1 ความขัดแย้งจากโครงการรถไฟฟ้าใต้ดิน

ปัญหาการจราจรติดขัดในเขตกรุงเทพฯ ได้ถูกยกขึ้นมากล่าวถึงกันอย่างกว้างขวางของหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชนผู้เดือดร้อนทั่วไป ในรัฐบาลชวน หลีกภัย ระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่คือทางออกที่ได้รับการยอมรับจากหลายฝ่ายที่จะนำมาเป็นโครงการหลักในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ภายใต้การบริหารงานของรัฐบาลชวนฯ ได้มีการหยิบยกโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินขึ้นมาเพื่อช่วยระบายประชากรจากจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่งให้สะดวกรวดเร็วนอกเหนือจากรถไฟฟ้า 3 โครงการดังกล่าวมาแล้วที่ต่อเนื่องมาจากรัฐบาลชุดก่อน ๆ ที่เป็นโครงการรถไฟฟ้าบนพื้นดินทั้งสิ้น

โครงการรถไฟฟ้าใต้ดินเริ่มก่อตัวเป็นความหวังของประชาชนในกรุงเทพฯ เมื่อนายสุรศักดิ์ เทียมประเสริฐ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีจากพรรคความหวังใหม่ผู้ดูแลองค์การรถไฟฟ้ามหานคร (รฟม.) หน่วยงานหลักในการจัดวางแผนและดำเนินโครงการระบบขนส่งมวลชนในกรุงเทพฯ ที่มีการทางพิเศษแห่งประเทศไทย (กทพ.) เป็นมือไม้สำคัญของ รฟม. ภายใต้การควบคุมอีกชั้นหนึ่งของคณะกรรมการกำกับโครงการขนส่งมวลชนมหานคร (กขม.) อันมีนายอำนาจ วีรพรหม รองนายกรัฐมนตรีจากพรรคความหวังใหม่เป็นประธานคณะกรรมการ ได้นำทีมงานเดินทางไปดูงานรถไฟฟ้าใต้ดินที่เมืองเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก ประเทศรัสเซีย โดยมีบริษัทธนาชาติโฮลดิ้งเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดพร้อมกับการเสนอตัวเป็นผู้ที่จะลงทุนขอสัมปทานในการก่อสร้าง โดยทางบริษัทได้ติดต่อบริษัทจากประเทศรัสเซียเพื่อเข้าเป็นผู้ร่วมลงทุนสนับสนุนทางเทคโนโลยีและประสบการณ์ ซึ่งการเดินทางไปดูงานดังกล่าวก็ได้สร้างความประทับใจให้กับนายสุรศักดิ์เป็นอย่างมากเพราะเห็นว่าเมืองเซนต์ปีเตอร์สเบิร์กมีสภาพภูมิประเทศคล้ายกับกรุงเทพฯ ที่มีพื้นที่ระดับต่ำมีน้ำท่วมขังแต่ยังสามารถก่อสร้างรถไฟฟ้าใต้ดินได้ และต่อมานายสุรศักดิ์ได้ประกาศว่าโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินอยู่ในความดูแลของ รฟม.

ทางด้านนายบุญชู โรจนเสถียร รองนายกรัฐมนตรีจากพรรคพลังธรรมในฐานะประธานคณะกรรมการจัดการจราจรทางบก (กจร.) ก็ได้สั่งให้กรุงเทพมหานคร (กทม.) ที่มีผู้ว่าราชการ กฤษฎา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา จากพรรคพลังธรรมศึกษาโครงข่ายรถไฟฟ้าใต้ดินในเขตกรุงเทพฯ อย่างจริงจัง กทม. ในฐานะหน่วยงานท้องถิ่นก็รีบสนองนโยบายทันที โดยศึกษาแผนเบื้องต้นเสร็จเรียบร้อยแล้วพบสรุปของโครงการแบ่งเป็น 4 เส้นทางรวมระยะทาง 77 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 300 ตารางกิโลเมตร ในเขตเมืองชั้นในมีระบบอุโมงค์ขนาด 8-8.5 เมตร ลึกประมาณ 20 เมตร เส้นทางวิ่งในระยะแรก

ประกอบด้วย 1. นนทบุรี-บางนา 2. เกษตร-วงเวียนใหญ่-ท่าพระ 3. สถานีขนส่งสายใต้-บางกะปิ 4. สถานีขนส่งสายใต้-สาทร และในวันที่ 2 มิถุนายน 2536 ผลการศึกษาแผนงานเบื้องต้นของ กทม.ก็ได้้นำเข้าพิจารณาในคณะกรรมการจัดระบบขนส่งขนาดใหญ่ (อจข.) ที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้ตั้งคณะกรรมการร่างประกาศเชิญชวนภาคเอกชนแสดงเจตจำนงประกอบการลงทุนเพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการจัดระบบจราจรทางบก(ศจร.)ที่มีนายบุญชูเป็นประธานฯ ต่อมา จจร. ได้นำเรื่องดังกล่าวเข้าพิจารณาเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2536 ได้มีมติให้ กทม.เป็นหน่วยงานดูแลรับผิดชอบเพื่อจัดสร้างรถไฟฟ้าใต้ดินในเส้นทางดังที่เคยศึกษามาข้างต้นและหากคณะรัฐมนตรีอนุมัติก็จะสามารถดำเนินการได้ทันทีและเปิดใช้ได้ภายใน 5 ปี

ประเด็นความยุ่งยากของโครงการรถไฟฟ้าใต้ดิน เริ่มปรากฏขึ้นเมื่อมีผู้อ้างตัวรับผิดชอบโครงการอยู่ 2 ฝ่ายด้วยกัน ฝ่ายแรกคือพรรคพลังธรรมในฐานะผู้ควบคุมดูแลการจัดจราจรทางบกในกรุงเทพฯที่มีนายบุญชู หัวหน้าพรรคพลังธรรม* เป็นประธานฯอยู่และในฐานะรัฐบาลท้องถิ่นทำหน้าที่บริหาร กทม.ที่มีนายถนอม อรุณวงษ์ ณ อยุธยา จากพรรคพลังธรรมเป็นผู้ว่าราชการ อีกฝ่ายหนึ่งคือองค์การรถไฟฟ้ามหานคร (รฟม.) ซึ่งเป็นองค์กรรัฐวิสาหกิจที่ตั้งขึ้นเพื่อรวมศูนย์การจัดระบบขนส่งมวลชนด้วยรถไฟฟ้าไว้ด้วยกันภายใต้การกำกับดูแลของนายสุรศักดิ์ เทียมประเสริฐ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีแห่งพรรคความหวังใหม่และควบคุมอีกชั้นโดยนายอำนาจ วีรврรรณ รองนายกรัฐมนตรีจากพรรคความหวังใหม่ ในฐานะประธานคณะกรรมการกำกับโครงการระบบขนส่งมวลชนมหานคร (กขม.) และทันทีที่ จจร. ได้มีมติให้ ก.ท.ม.เป็นหน่วยงานดูแลรับผิดชอบการก่อสร้างรถไฟฟ้าใต้ดินเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2536 วันรุ่งขึ้นนายสุรศักดิ์ผู้ซึ่งเคยประกาศไว้แล้วหลังจากกลับจากการศึกษาดูงานรถไฟฟ้าใต้ดินที่ประเทศสวีเดนว่าโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของ รฟม.ที่มีตนเป็นประธานฯอยู่ก็ได้ออกมาทักท้วงถึงมติของ จจร.ทันทีว่า “... ความจริงเรื่องนี้ควรเป็นหน้าที่ของ รฟม.มากกว่า ไม่ใช่เรื่องที่จะให้ กทม.ดูแลและไม่ใช่ว่าที่นายบุญชูซึ่งดูแลสำนักงานคณะกรรมการจัดจราจรทางบก (ศจร.) จะมอบหมายให้ ก.ท.ม.ไปดำเนินการ”⁴² พร้อม ๆ กันนั้นเองนายอำนาจ วีรврรรณ

* นายบุญชู โรจนเสถียร ได้รับการเลือกจากสมาชิกพรรคพลังธรรมให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังธรรมสืบต่อจากพลตรีจำลอง ศรีเมือง ภายหลังจากการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารพรรคชุดใหม่ประจำปี 2536 เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2536

⁴²“ราวลึก พลังธรรม-ปชป.รถไฟฟ้าใต้ดิน ชนวน ชวน 3,” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (22 ตุลาคม 2536) : 12.

ประธาน กทม.จากพรรคเดียวกับนายสุรศักดิ์ก็ได้กล่าวในทำนองสนับสนุนด้านนายสุรศักดิ์ว่า กทม. ควรจะมาปรึกษากับ รฟม.ก่อนว่าหน่วยงานไหนควรจะเป็นผู้ดำเนินการเพื่อไม่ให้ซ้ำซ้อนกัน ในขณะที่ นายธเนศน์ พรพิพัฒน์พงษ์ แห่งพรรคพลังธรรมผู้ช่วยเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมกล่าว ตอบได้ในเรื่องนี้เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2536 ว่าโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินควรเป็นความรับผิดชอบดูแล ของ กทม.เพราะหน่วยงานนี้ได้ศึกษาโครงการนี้มานานนับสิบปีแล้วตั้งแต่สมัยพลตรีจำลอง ศรีเมือง อดีตหัวหน้าพรรคพลังธรรมเป็นผู้ว่าราชการ กทม.

ประเด็นความซ้ำซ้อนจากการอ้างความรับผิดชอบของทั้ง 2 ฝ่ายเริ่มพัฒนากลายเป็นความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองร่วมรัฐบาล หลังจากที่มีการประชุมคณะกรรมการ กทม. ที่มีนายอำนาจฯเป็นประธานฯ เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2536 ผลการประชุมมีมติไม่เห็นด้วยกับโครงการของนายบุญชูฯพร้อมทั้งยืนยันว่าการก่อสร้างโครงการรถไฟฟ้าทุกชนิดต้องอยู่ภายใต้การดูแลของ กทม. พรรคประชาธิปัตย์ได้เข้าเกี่ยวข้องกับในขั้นต้นก่อนที่นายบุญชูฯจะนำแฟ้มโครงการเข้าเสนอขออนุมัติจากคณะรัฐมนตรี เพราะในการประชุม กทม. นายอำนาจฯ ในฐานะประธานคณะกรรมการชุดนี้ และนายสุภชัย พานิชภักดิ์ รองนายกรัฐมนตรีที่เป็นกรรมการในชุดนี้ด้วย เห็นพ้องต้องกันว่าจะต้องมีการคัดค้านโครงการนี้หากมีการนำเสนอเข้าคณะรัฐมนตรีเพราะเป็นโครงการที่จะใช้งบประมาณลงทุนสูง เรื่องนี้ทำให้พรรคพลังธรรมขุ่นใจก็คือนายสุภชัยฯมาจากพรรคประชาธิปัตย์ หลังจากนั้นนายสุรศักดิ์ก็ได้ล้าทับเรื่องนี้โดยการยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี เพื่อคัดค้านโครงการรถไฟฟ้าใต้ดิน ที่นายบุญชูฯในฐานะประธาน คจร. พยายามผลักดันให้ กทม. เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ โดยมีสาระสำคัญว่าซ้ำซ้อนกับโครงการ รฟม. ที่ตนเคยไปศึกษาดูงานจากประเทศสเปนมา ผลจากการยื่นหนังสือดังกล่าวของนายสุรศักดิ์ทำให้แผนการดำเนินงานของนายบุญชูฯที่จะนำโครงการนี้เข้าคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติในวันที่ 17 สิงหาคม 2536 ต้องชะงักลงเพราะมีกระแสกดดันจากนายชวนฯนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีให้นำเรื่องนี้ไปปรึกษากับ รฟม. ก่อน

ด้วยความเพียรพยายามของสมาชิกพรรคพลังธรรมภายใต้การนำของนายบุญชู โรจนเสถียร รองนายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้าพรรค ก็สามารถผลักดันโครงการระบบรถไฟฟ้าใต้ดินที่ คจร. มีมติให้ กทม. เป็นหน่วยงานรับผิดชอบเข้าพิจารณาในคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2536 ด้วยบรรยากาศอันตึงเครียดในการถกเถียงกัน ระหว่างรัฐมนตรีในสังกัดพรรคพลังธรรมและรัฐมนตรีในสังกัดพรรคความหวังใหม่ โดยมีพรรคประชาธิปัตย์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยในฐานะแกนนำรัฐบาลที่มีแนวทางในเรื่องนี้โน้มเอียงไปทางพรรคความหวังใหม่ ผลการประชุมปรากฏว่าคณะรัฐมนตรีเสียงข้างมากเห็นว่าโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินเป็นโครงการขนาดใหญ่และใช้เงินในการลงทุนมาก ควรมีความละเอียด

รอบคอบ จึงมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำเรื่องกลับไปศึกษารายละเอียดและส่งเข้าคณะรัฐมนตรีอีกครั้ง ทั้งนี้ให้สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (สลค.) สอบถามความเห็นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), รฟม., การทางพิเศษแห่งประเทศไทย (กทพ.), การรถไฟแห่งประเทศไทย (รฟท.), กระทรวงการคลังและกระทรวงมหาดไทย แต่เนื่องจากไม่มีการกำหนดระยะเวลาที่จะใช้เวลาในการสอบถามความคิดเห็นนานเท่าใด นายบุญชูเกรงว่าเรื่องจะยืดเยื้อจึงขอมติให้ สลค. รวบรวมความเห็นและนำเสนอคณะรัฐมนตรีในวันที่ 12 ตุลาคม 2536

มติดังกล่าวช่วยยอมนำให้นายบุญชูและพรรคพลังธรรมเห็นว่าพรรคร่วมรัฐบาลด้วยกันขัดขวางโครงการนี้ เพราะเกรงว่าพรรคพลังธรรมจะได้คะแนนเสียงหรือความนิยมทางการเมืองโดยเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ ได้มีการประสานความคิดเห็นกันระหว่างพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กับนายอำนาจ วิรวรธรม รองหัวหน้าพรรคความหวังใหม่ ในฐานะรองนายกรัฐมนตรีรับผิดชอบเป็นประธาน กขม.ว่าโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินต้องอยู่ภายใต้ความดูแลของ กขม.และต้องประสานงานกับกระทรวงมหาดไทยด้วยเพราะเป็นโครงการขนาดใหญ่ ทางด้านนายบุญชูได้ออกมาตัดพ้อว่าถ้าหากคณะรัฐมนตรีไม่อนุมัติให้ คจร. เป็นหน่วยงานดูแลโครงการนี้ก็ควรจะยุบเลิกสำนักงานคณะกรรมการจัดจางจรทางบก (สจจร.) เสียเลย ส่วนนายถวิล ไพรสณฑ์ รองประธานสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคพลังธรรมได้กล่าวถึงเรื่องนี้อย่างรุนแรงว่า โครงการรถไฟฟ้าใต้ดินต้องอยู่ในความรับผิดชอบของนายบุญชูประธาน คจร.ซึ่งมีอำนาจเหนือกว่า กขม. ที่นายอำนาจเป็นประธานอยู่ และควรยุบเลิก รฟม. เพราะเป็นหน่วยงานที่ไม่บุคคลากรที่จะสามารถรับผิดชอบโครงการใหญ่ ๆ ได้

ประเด็นความขัดแย้งเพื่อต้องการแย่งชิงความรับผิดชอบโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินของ 2 พรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาล ได้ขยายขอบเขตกว้างออกไปยิ่งขึ้นเมื่อนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีจากพรรคประชาธิปัตย์ได้ออกความเห็นกับสื่อมวลชนว่าโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินควรอยู่ในความรับผิดชอบของ รฟม. โดยอยู่ในความควบคุมอีกชั้นจาก กขม. สร้างความไม่พอใจให้กับสมาชิกพรรคพลังธรรมเป็นอย่างยิ่ง ที่มองว่าพรรคประชาธิปัตย์ร่วมมือกับพรรคความหวังใหม่ เพื่อขัดขวางพรรคพลังธรรมในโครงการนี้ นายธานี ศักดิ์เศรษฐ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยจากพรรคพลังธรรม ให้ความเห็นหากโครงการนี้ไม่ได้นำเข้าพิจารณาในคณะรัฐมนตรีอีกครั้งแสดงว่าเรื่องนี้มีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับนายเรืองวิทย์ คุญญีสุรพจน์ เลขานุการส่วนตัวของนายบุญชูจากพรรคพลังธรรม ได้ตั้งข้อสังเกตภายหลังการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2536 ว่าโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินคงเกิดขึ้นได้ยากเพราะเรื่องนี้ได้กลายเป็นเรื่องการเมืองภายในรัฐบาลผสมไปแล้ว บรรยากาศของความขัดแย้งที่นำพรรคประชาธิปัตย์เข้ามาเกี่ยวข้องในเรื่องนี้ด้วยได้ก่อตัวขึ้นอย่างชัดเจนเมื่อนายไชยวัฒน์

สินสูวงศ์ รองผู้ว่าราชการ กทม.ฝ่ายบริหารและการคลังกรมการบริหารพรรคพลังธรรมคนสนิทของ พลตรีจำลองฯผู้นำสำคัญของพรรคพลังธรรม ได้กล่าวถึงเรื่องโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2536 ว่า “ผมไม่สนใจว่าพรรคพลังธรรมจะมีปัญหาเกี่ยวกับพรรคความหวังใหม่หรือไม่ แต่ความจริงแล้วทั้ง 2 พรรคควรจะต้องตั้งสติให้ดีว่าจะลงหลุมพรรคไหนหรือไม่”⁴³ จากคำกล่าวของนายชำนาญ, นายเรืองวิทย์ฯและนายไชยวัฒน์ฯ เห็นได้ว่าพรรคพลังธรรมได้ตระหนักรู้ถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากโครงการนี้ ว่าแท้จริงแล้วไม่ได้เกิดจากต้นเหตุในเรื่องความถูกต้องของหลักวิชาการ และความชอบธรรมว่าหน่วยงานไหนที่ควรจะเป็นผู้รับผิดชอบโครงการนี้ แต่ความขัดแย้งได้เกิดจากเหตุผลทางการเมืองในเรื่องผลประโยชน์ด้านฐานคะแนนเสียงที่เกิดขึ้นจากโครงการนี้ และพรรคประชาธิปัตย์ได้ถูกมองว่าเป็นคู่กรณีขัดแย้งสำคัญของพรรคพลังธรรมในเรื่องนี้แล้ว

ประเด็นความขัดแย้งจากโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินภายใต้การผลักดันอย่างเต็มที่เพื่อให้อยู่ในความรับผิดชอบของพรรคพลังธรรม ได้เคลื่อนตัวเข้าไปอยู่ในเขตแดนที่มีระดับความขัดแย้งเข้มข้นยิ่งขึ้น เมื่อนายวิญญู เครื่องงาม เลขาธิการคณะรัฐมนตรีหน่วยงานในความดูแลและสำคัญยิ่งเป็นเสมือนมือไม้สำคัญของนายกรัฐมนตรีในเรื่องงานอำนวยการ ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องระเบียบวาระ โครงการระบบรถไฟฟ้าใต้ดินที่พรรคพลังธรรมต้องการให้นำเข้าพิจารณาในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 12 ตุลาคม 2536 ว่าไม่มีเรื่องนี้บรรจุเข้าระเบียบวาระเพราะยังไม่เห็นเรื่องที่น่าขบถเสนอมา แต่ถึงเสนอมาก็ต้องสอบถามหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนจะเสนอทันทีไม่ได้ ทั้งนี้ที่ทราบว่าการรถไฟฟ้าใต้ดินที่ถูกชะลอเรื่องไว้ตั้งแต่ครั้งประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม ที่ผ่านมา ไม่สามารถนำเข้าพิจารณาในคณะรัฐมนตรีตามที่มีมติว่าจะนำเข้าพิจารณาในวันที่ 12 ตุลาคม 2536 ได้นั้น ได้มีปฏิกิริยาจากสมาชิกพรรคพลังธรรมอย่างเผ็ดร้อนถึงขั้นใช้ประเด็นความขัดแย้งในเรื่องนี้ “ถอนตัว” จากพรรคร่วมรัฐบาล นายพรเทพ วิริยพันธุ์ เลขาธิการรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (พ.อ.ชินวุธ สุนทรสีมะ) จากพรรคพลังธรรม กล่าวด้วยความฉุนเฉียวว่า “ต้องให้คนบ้าอีกก็คน คนฆ่าตัวตายอีกเท่าไร” จึงจะรีบแก้ปัญหา ถ้ารถไฟฟ้าไม่เข้าคณะรัฐมนตรีวันที่ 26 ตุลาคม นี้ กรรมการบริหารพรรคพลังธรรมจะประชุมเพื่อกำหนด มาตรการต่อไป”⁴⁴ การประชุม ส.ส.และกรรมการบริหารพรรคพลังธรรมที่บ้านพักของพลตรีจำลองฯผู้นำพรรคพลังธรรมถึงกับมีการเสนอให้ขีดเส้นให้รัฐบาลนำเรื่องรถไฟฟ้าเข้า

⁴³“ชนรัฐบาลไม่ขวางรถไฟฟ้าใต้ดิน.” สยามรัฐ (28 สิงหาคม 2536) : 16.

⁴⁴ เดลินิวส์ (13 ตุลาคม 2536) : 14.

พิจารณาในคณะรัฐมนตรีภายใน 15 วัน หากไม่ดำเนินการจะพิจารณาการร่วมเป็นรัฐบาล ซึ่งข้อเสนอนี้เป็นพื้นฐานในการให้สัมภาษณ์ของ ส.ส. พรรคพลังธรรม

จากการที่พรรคพลังธรรมรู้สึกเป็นเดือดเป็นร้อนกับโครงการระบบรถไฟฟ้าใต้ดินเป็นอย่างมาก เพราะมีความรู้สึกว่ามีเรื่องการเมืองเข้ามาแทรกจากพรรคร่วมรัฐบาลที่ไม่อยากให้โครงการนี้เกิดขึ้น เนื่องจากเกรงว่าจะเป็นการผลงาของพรรคพลังธรรมอันมีผลต่อการเลือกตั้งในเขต กทม. ด้วยโดยเฉพาะการ ล็อกตั้งสมาชิกสภาเขต (สข.) และสมาชิกสภา กทม. (สก.) ที่จะมิขึ้นในเดือนพฤศจิกายน 2536 และเดือนมีนาคม 2537 ที่จะถึงนี้ และคู่แข่งสำคัญในการเลือกตั้งครั้งนี้คือพรรคประชาธิปัตย์ ที่ต้องการวางฐานทางการเมืองท้องถิ่นใน กทม. ให้แน่นยิ่งขึ้นเพื่ออนาคตทางการเมืองของการเลือกตั้งในระดับประเทศในเขต กทม. ต่อไป

อาจเป็นเพราะปฏิกิริยาที่แสดงออกถึงความไม่พอใจ ต่อพรรคประชาธิปัตย์พรรคแกนนำรัฐบาลที่มีหัวหน้าพรรคดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นบุคคลที่ทางพรรคพลังธรรมเห็นว่าเป็นผู้ชี้ขาดถึงข้อพิพาทจากความขัดแย้ง ในการอ้างความรับผิดชอบโครงการรถไฟฟ้าใต้ดิน ระหว่างพรรคพลังธรรมกับพรรคความหวังใหม่ แต่กลับได้รับการตอบสนองจากนายชวนฯนายกรัฐมนตรีในเรื่องนี้อย่างเย็นชาและ ไม่มีความกระตือรือร้นที่จะชี้ขาดว่าหน่วยงานใด พรรคการเมืองใดที่ควรจะเข้าดูแลโครงการนี้ ทำให้นายชวนฯนายกรัฐมนตรีสนองตอบคำเรียกร้องที่เสนอมมาแล้วเป็นเวลาร่วม 2 เดือนเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2536 ว่าในสัปดาห์หน้าจะนำเรื่องโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินของนายบุญชูฯมาคุยนอกกรอบก่อนการประชุมคณะรัฐมนตรีว่าใครจะเป็นผู้ดูแลโครงการนี้

แต่ในท้ายที่สุดแล้ว โครงการรถไฟฟ้าใต้ดินภายใต้การผลักดันของพรรคพลังธรรม ก็ไม่สามารถผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุมกรอบคณะรัฐมนตรี ที่มีการฉีกกำลังกันอย่างเหนียวแน่นของพรรคความหวังใหม่กับพรรคประชาธิปัตย์ ไม่ยอมให้พรรคพลังธรรมประสบความสำเร็จในการผลักดันโครงการนี้ให้เกิดขึ้นได้ โดยอ้างเหตุผลในเรื่องงบประมาณในการลงทุนสูง เป็นโครงการขนาดใหญ่ที่ต้องประสานความคิดเห็นจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมากมาย สร้างความปวดร้าวให้กับสมาชิกพรรคพลังธรรมเป็นอย่างมาก แต่ในขณะที่เดียวกันทางพรรคพลังธรรมก็ยังมีอาจที่จะตัดสินใจถอนตัวออกจากพรรคร่วมรัฐบาลดังที่เคยประกาศไว้ เพราะจะไม่เป็นผลดีต่อพรรคพลังธรรมที่ต้องตกอยู่ในฐานะพรรคฝ่ายค้านเนื่องจากมีกระแสข่าวออกมาอย่างต่อเนื่องว่าจะมีการปรับเปลี่ยนพรรคร่วมรัฐบาล โดยดึงเอาพรรคชาติไทยหรือพรรคชาติพัฒนาเข้ามาแทนพรรคพลังธรรม หลังจากที่พรรคพลังธรรมได้พุ่งเป้าความขัดแย้งในเรื่องนี้ไปที่พรรคประชาธิปัตย์ว่าเป็นตัวการสำคัญในการขัดขวางโครงการของพรรคพลังธรรมเพื่อหวังผลทางการเมืองในการเลือกตั้งคราวต่อไป โดยเฉพาะการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นคือสมาชิกสภาเขต (สข.) และสมาชิกสภา กทม. (สก.) ที่จะมิขึ้นเร็ว ๆ นี้ ขณะเดียวกันก็ได้มี

การออกมาตอบโต้ของสมาชิกพรรคประชาชนปิตัญหลายคนว่าพรรคพลังธรรมต้องการผลักดันโครงการนี้ ก็เพื่อหวังผลประโยชน์ในทางการเมืองเช่นกัน โดยที่พรรคพลังธรรมนั้นพยายามแสดงออกให้เห็นอยู่เสมอว่าผลงานที่จะเกิดขึ้นจากโครงการนี้เป็นผลงานของพรรคพลังธรรมแต่ผู้เดียว ซึ่งในความเป็นจริงตามหลักการของรัฐบาลผสม ผลงานที่เกิดขึ้นนั้นควรเป็นผลงานของรัฐบาลในภาพรวมไม่ใช่ผลงานของพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง

เรื่องราวความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากโครงการรถไฟฟ้าใต้ดิน ระหว่างพรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาลได้เงียบหายไปช่วงระยะหนึ่งหลังจากที่พรรคพลังธรรมได้ประเมินสถานการณ์และทรัพยากรทางการเมืองที่มีอยู่แล้วเห็นว่าไม่สามารถที่จะเอาชนะคู่อริ ที่มีการรวมตัวกันอย่างเปิดเผยของพรรคความหวังใหม่และพรรคประชาชนปิตัญในการขวางกั้นโครงการนี้ของพรรคพลังธรรม ภายหลังจากการเลือกตั้ง สก./สข. ที่มีขึ้น 2 ช่วงคือในเดือนพฤศจิกายน 2536 และเดือนมีนาคม 2537 ผลปรากฏว่าพรรคพลังธรรมพ่ายแพ้ต่อพรรคประชาชนปิตัญ เสียที่นั่งส่วนใหญ่ที่พรรคพลังธรรมเคยยึดครองไว้ ปล่อยให้พรรคร่วมรัฐบาลอย่างประชาชนปิตัญและพรรคฝ่ายค้านคือประชากรไทยของนายสมัคร สุนทรเวช เบียดแย่งชิงที่นั่งไปครองอย่างน่าเจ็บใจ และมองว่าเป็นความตกต่ำลงอย่างมากของพรรคพลังธรรมภายใต้การนำของนายบุญชูฯ หัวหน้าพรรค

ประเด็นความขัดแย้งจากโครงการการแก้ปัญหาจราจรในเขต กทม. ได้ประทุขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งหลังจากที่พรรคพลังธรรมได้ลงมติในการประชุมนัดพิเศษ ณ โรงแรมมาเจสติค ถนนราชดำเนินเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2537 จะไม่ถอนตัวออกจากรัฐบาลและให้พลตรีจำลองฯ ผู้ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำตัวจริงของพรรคพลังธรรมเข้าร่วมคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดนี้ ซึ่งทางพรรคพลังธรรมได้พยายามแก้ปัญหาความตกต่ำของพรรคพลังธรรมที่สามารถวัดได้จากดัชนีการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นที่ผ่านมา โดยในการเข้าร่วมเป็นรัฐมนตรีของพลตรีจำลองฯ ในครั้งนี้ ทางพรรคได้ตั้งเงื่อนไขไว้ 3 ข้อคือ⁴⁵

1. แกนนำของพรรคร่วมรัฐบาลต้องเห็นชอบกับการขอปรับคณะรัฐมนตรีของพรรคพลังธรรมทั้งคณะ (ยกเว้นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ) ซึ่งพรรคอื่นจะปรับหรือไม่ปรับก็ได้
2. รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องต้องสนับสนุนอย่างเต็มที่ให้ประชาชนรวมตัวกันตั้งบริษัทมหาชนขึ้นดำเนินกิจการทั้งหมดเกี่ยวกับรถเมล์และรถใต้ดิน รัฐบาลต้องช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น ให้การสนับสนุนด้านการเงิน ที่ดิน วัสดุอุปกรณ์ สิทธิพิเศษบางประการและการแก้

⁴⁵ “ชวน โคม่า พลังผักแตก เปิดยุทธการภูผาภิ 2 ดีทำเนียบ,” มติชนสุดสัปดาห์ 14 (29 เมษายน 2537) : 10.

กฎหมายระเบียบต่าง ๆ เป็นต้น กับทั้งต้องยุติโครงการขนส่งมวลชนอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้ลงนามในสัญญา เป็นมั่นเป็นเหมาะหรือยังไม่ได้ลงมือก่อสร้างแต่อย่างใด

3. เมื่อยังไม่เกิดบริษัทยักษ์ใหญ่ด้านรถไฟฟ้า รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องต้องลงมือทันที ปฏิรูปรถเมล์ให้ วงคล้องเหมือนรถไฟฟ้าซึ่งไม่ต้องรอเงินและเวลา

เงื่อนไขดังกล่าวทั้ง 3 ข้อของพลตรีจำลองฯ นี้ได้มีการนำไปวิเคราะห์ในที่ประชุมของบุคคล สำคัญของพรรคประชาธิปัตย์และแกนนำสำคัญจากพรรคความหวังใหม่ ก่อนมีข้อสรุปออกมาว่ายอมรับ ไม่ได้ เพราะเงื่อนไขดังกล่าวเท่ากับเป็นการเสนอสมมุติฐานที่ว่าที่ผ่านมารการแก้ปัญหาจราจรของรัฐบาล ล้มเหลว ไม่เพียงเท่านั้นเงื่อนไขของพลตรีจำลองฯ ที่เสนอมา ยังเป็นการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจ เรื่องการจราจรมาไว้กับพลตรีจำลองฯ คนเดียว ซึ่งจะทำให้พลตรีจำลองฯ มีบทบาทโดดเด่นจนมีฐานะ เท่ากับนายกรัฐมนตรีคนที่ 2 และยิ่งกระทบถึงพรรคความหวังใหม่ที่ดูแล รพม. อยู่ด้วย ต่อมาได้มีการพบ ประกันระหว่างพลตรีจำลองฯ กับนายชวนฯ นายกรัฐมนตรีที่บ้านพิษณุ โลกเมื่อเวลา 17.30 น. ในวันที่ 25 เมษายน 2537 ที่ลงเอยด้วยการที่พลตรีจำลองฯ ไม่ยอมรับข้อเสนอของนายชวนฯ ที่ต้องการให้พลตรี จำลองฯ เข้าร่วมคณะรัฐมนตรีก่อนแล้วค่อยไปคุยเรื่องเงื่อนไขที่หลัง ก็เท่ากับว่านายกรัฐมนตรีไม่ยอม ปฏิบัติตามเงื่อนไข 3 ข้อของพลตรีจำลองฯ ผู้นำพรรคพลังธรรมนั่นเอง

เห็นได้ว่า 2 ใน 3 ข้อของเงื่อนไขที่พลตรีจำลองฯ เสนอต่อพรรครัฐบาลเป็นเรื่องเกี่ยวกับ โครงการแก้ปัญหาจราจรใน กทม. โดยเฉพาะโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินที่ได้รับการปฏิเสธจากพรรค ประชาธิปัตย์และพรรคความหวังใหม่ โดยมติของที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเสียงข้างมากไม่ยอมให้พรรค พลังธรรมเสนอโครงการนี้เข้ามาพิจารณาอีก และปฏิบัติการผลักดันโครงการการแก้ปัญหาจราจรโดย การออกมาเคลื่อนไหวของพลตรีจำลองฯ ผู้นำผู้ทรงอิทธิพลและบารมีในพรรคพลังธรรมตัวจริงก็ต้องพบ กับความล้มเหลวอีกครั้ง จนถูกมองจากสื่อมวลชนและประชาชนทั่วไปว่าเป็นปรากฏการณ์ความขัดแย้ง ระหว่างพรรคพลังธรรมกับพรรคประชาธิปัตย์ ที่มีความเข้มข้นอยู่ในระดับที่สามารถจะแตกหักกันของ พรรคร่วมรัฐบาลถึงขนาดมีการปรับพรรคพลังธรรมออกหรือการยุบสภาฯ เพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ที่อาจ เกิดขึ้นในเร็ว ๆ นี้ได้

ดูเหมือนว่าความขัดแย้งระหว่างพรรคพลังธรรมกับพรรคประชาธิปัตย์ในคราวนี้จะได้รับการ ระวังลงอีกครั้งหนึ่งจากความประสงค์ของพรรคพลังธรรมเองหลังจากที่ได้ประเมินแล้วว่า จะเกิดผลเสีย มากกว่าผลได้หากยังคงเผชิญหน้าด้วยความรุนแรงกับคู่อริที่ขัดแย้งอย่างพรรคประชาธิปัตย์ที่จับมือกับ พรรคความหวังใหม่อย่างเหนียวแน่น โดยพลตรีจำลองฯ กล่าวเมื่อวันที่ 26 เมษายน 2537 ว่า “พรรค พลังธรรมไม่ถอนตัว ไม่ตีรวนรัฐบาล ไม่ว่ากฎหมายใด ๆ เข้าสภา พรรคจะต้องยกมือสนับสนุนกรณี ที่ เกรงกันว่าจะมีการประชุมกรรมการบริหารพรรคเพื่อให้ทบทวนท่าทีอีกครั้งนั้น ขณะนี้ยืนยันว่าไม่มี

ส่วนในอนาคตสุดแล้วแต่สถานการณ์⁴⁶ จากคำกล่าวของพลตรีจำลองฯ พิจารณาได้ว่า ปฏิบัติการในการยื่นเงื่อนไข 3 ข้อของพรรคพลังธรรมนั้นเป็นการประเมินสถานการณ์ที่ผิดพลาดของพรรคพลังธรรมที่ไม่สามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์แก่พรรคคนได้ พรรคพลังธรรมจำต้องทนเป็นพรรคร่วมรัฐบาลผสมต่อไปเรื่อย ๆ ภายใต้อาณัติความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน และยังมีความหวังว่าสถานการณ์ทางการเมืองในอนาคตอาจมีผลต่อการพิจารณาในการร่วมรัฐบาลของพรรคพลังธรรมได้

2.2 อุปสรรคของโครงการรถไฟฟ้ากรุงเทพมหานคร(ธนายง)

โครงการก่อสร้างขนาดใหญ่เพื่อแก้ปัญหาการจราจรในเขต กทม. อีกโครงการหนึ่งที่เป็นความหวังของประชาชนผู้ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองหลวง ก็คือโครงการรถไฟฟ้า กทม. (ธนายง) กล่าวได้ว่าโครงการรถไฟฟ้านี้เป็นโครงการที่รัฐบาลไทยมีแนวความคิดมายาวนานกว่า 10 ปีแล้ว แต่ไม่มีโครงการใดต่อเค่าจะประสบความสำเร็จเลย ดังเช่นโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินที่ต้องประสบกับอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย อันเกิดจากการแย่งชิงผลประโยชน์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นของพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลด้วยกันเองจนไม่มีวิวัฒนาการโครงการดังกล่าวจะก่อตัวเป็นรูปร่างขึ้นมาเมื่อใด จนกระทั่ง กทม. ซึ่งเป็นรัฐบาลระดับท้องถิ่นได้มีแนวความคิดที่จะจัดทำรถไฟฟ้าขึ้นมาเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2534 ในยุคสมัยที่พลตรีจำลอง ศรีเมือง ผู้นำพรรคพลังธรรมครั้งดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพฯ เพียง 1 ปีเศษ ก็สามารถคัดเลือกผู้บริษัทยขนส่งมวลชนกรุงเทพฯ ในเครือธนายงของนายศิริ กาญจนพาสณ์ เป็นคู่สัญญาและลงนามได้ในวันที่ 9 เมษายน 2535 สมัยรัฐบาลของนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรก

ถ้าทุกอย่างดำเนินไปตามกำหนดการ กลางปี 2539 กทม. จะมีรถไฟฟ้าใช้ ซึ่งเป็นระบบขนส่งมวลชนที่เชื่อกันว่าเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาการจราจรติดขัดที่มีประสิทธิภาพสูงโครงการหนึ่ง ด้วยความต้องการจะให้โครงการรถไฟฟ้าเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ กทม. ในยุคของผู้ว่าราชการ กฤษฎา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา จากพรรคพลังธรรม คัดสินใจใช้พื้นที่ในสวนความรับผิดชอบของ กทม. เป็นสถานที่ตั้งโรงซ่อมรถไฟฟ้าที่สวนลุมพินี เพราะรู้ว่าหากเจรจากับหน่วยงานอื่นเพื่อขอที่ดินมาใช้ในกิจการนี้ จะต้องเสียเวลามากและโอกาสที่จะประสบความสำเร็จมีน้อย ในขณะที่ใกล้เวลาจะเริ่มสำรวจสร้างโรงซ่อมรถไฟฟ้าที่บริเวณสวนลุมพินีตามสัญญาที่ กทม. ได้มอบพื้นที่ส่วนนี้ให้กับบริษัทขนส่งมวลชนกรุงเทพฯ (ธนายง) ได้มีกระแสคัดค้านของกลุ่มประชาชนผู้หวงแหนสวนลุมพินีและกลุ่มนักอนุรักษ์ธรรมชาติ

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน.

จำนวนหลายพันคนเพื่อคัดค้าน กทม.ที่ได้ตัดสินใจเลื่อนพื้นที่สวนลุมพินีจำนวน 38 ไร่ อันเป็นสวนสาธารณะแห่งใหญ่ใจกลางเมืองหลวงให้เป็นโรงซ่อมรถไฟฟ้า

กระแสคัดค้านการนำพื้นที่สวนลุมพินีทำเป็นโรงซ่อมรถไฟฟ้าธนายง ได้ขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งนายกฤษฎาฯ ผู้ว่าราชการ กทม. ไม่สามารถที่จะอธิบายทำความเข้าใจกับประชาชนเหล่านั้นได้ ในที่สุดพลตรีจำลองฯ ผู้นำพรรคพลังธรรมต้องกระโดดลงมาช่วยลูกพรรคด้วยการนัดประชาชนผู้ชุมนุมคัดค้านมารับฟังการชี้แจงเหตุผลจากพลตรีจำลองฯ ในวันที่ 21 กรกฎาคม 2536 ที่บริเวณสวนลุมพินี ปรากฏว่าการออกมาชี้แจงของพลตรีจำลองฯถึงความจำเป็นต้องใช้พื้นที่สวนลุมพินีจำนวน 38 ไร่ มาใช้เป็นอู่ซ่อมรถไฟฟ้าไม่สามารถลดกระแสคัดค้านลงได้และเกือบจะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้น เมื่อมีการโห่ฮาในขณะที่พลตรีจำลองฯ ได้ขึ้นเวทีเพื่อชี้แจงอยู่ตลอดเวลา และได้มีกลุ่มผู้ชุมนุมกลุ่มหนึ่งขึ้นไปแย่งไมโครโฟนไม่ยอมให้พลตรีจำลองฯชี้แจง และได้ล้อมพลตรีจำลองฯเพื่อจะรุมทำร้าย แต่เจ้าหน้าที่ก็สามารถกันพลตรีจำลองฯออกมาจากวงล้อมได้อย่างทุลทุผล โดยพลตรีจำลองฯได้กล่าวว่าตนเองไม่สามารถอยู่ชี้แจงเหตุการณ์รอบพื้นที่สวนลุมพินีให้กับบริษัทธนายงในขณะนั้นได้ ให้กลุ่มผู้ชุมนุม คัดค้านและประชาชนผู้สนใจไปรับฟังการชี้แจงอีกครั้งที่สถานีโทรทัศน์ อสมท. ช่อง 9 ซึ่งเป็นรายการชี้แจงสดที่ได้มีการเจรจากับนายแสงชัย สุนทรวัฒน์ ผู้อำนวยการ อสมท. ก่อนหน้านี้แล้ว

กระแสการต่อต้านของกลุ่มผู้ชุมนุมในเหตุการณ์ครั้งนี้ได้พัฒนากลายเป็นเหตุของความขัดแย้งระหว่างพรรคพลังธรรมกับพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลผสมขึ้น เมื่อทางพรรคประชาธิปัตย์ที่มีนายเทอดพงษ์ ไชยนันท์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบควบคุมดูแลองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) ไม่ยินยอมให้พลตรีจำลองฯและผู้ว่าราชการ กทม.ออกโทรทัศน์ช่อง 9 เพื่อชี้แจงเหตุการณ์ใช้พื้นที่สวนลุมพินีเป็นอู่ซ่อมรถไฟฟ้าตามที่เคยติดต่อกับนายแสงชัย สุนทรวัฒน์ ผู้อำนวยการ อสมท.ไว้แล้ว โดยอ้างเหตุผลเกรงว่าจะมีการชุมนุมล้อมสถานีโทรทัศน์ของผู้ชุมนุมคัดค้าน ครั้นทางพรรคพลังธรรมจะขอชี้แจงทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ ก็ไม่ได้รับการอนุมัติจากรัฐบาล สร้างความไม่พอใจให้กับพรรคพลังธรรมเป็นอย่างยิ่ง โดย พลตรีจำลองฯได้กล่าวถึงเหตุการณ์ครั้งนี้อย่างอารมณ์เสียว่า “ถ้าถ่วงกันอย่างนี้ ให้เลิกเป็นรัฐบาลไปเลยดีกว่า อย่ามาดูแลบ้านเมือง เพราะบ้านเมืองไม่มีข้อมีแปะ มีคนกลุ่มหนึ่งขู่ว่าโน้นอย่างนี้ก็เลิก

แล้ว อีกหน่อยสถานี โทรทัศน์ต้องเลิกหมดเพราะมีข่าวคนจะประท้วงก่อหวอด ที่ผมถูกขู่ล่วงหน้าที่จะไปพูดที่สวนลุมฯว่าจะเอาถึงหัวร้างข้างแตก ผมก็ยิ่งเอาหัวไป”⁴⁷

ความไม่พอใจของพรรคพลังธรรมต่อพรรคประชาธิปัตย์จากการยกเลิกให้พลตรีจำลองฯและผู้ว่าราชการ กทม. ออกโทรทัศน์ชี้แจงเหตุผลในการใช้พื้นที่สวนลุมพินีสร้างโรงซ่อมรถไฟฟ้าครั้งนี้ พรรคพลังธรรมและสื่อมวลชนทั่วไป มองว่าเป็นเกมการเมืองที่พรรคประชาธิปัตย์ไม่ต้องการให้พรรคพลังธรรมโดดเด่นจากความสำเร็จของโครงการนี้ พรรคร่วมรัฐบาลแทนที่จะช่วยกันแก้ปัญหา กลับปล่อยให้พรรคพลังธรรมเผชิญชะตากรรมแต่เพียงพรรคเดียว มีหน้าที่ยังขัดขวางการแก้ปัญหาของพรรคพลังธรรมด้วยการถูกปิดกั้นทางข่าวสารทำให้ไม่มีโอกาสชี้แจงทำความเข้าใจกับประชาชน โดยก่อนหน้านี้ได้มีการระดมจากสมาชิกพรรคพลังธรรมว่า ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นขณะพลตรีจำลองฯชี้แจงที่สวนลุมพินีเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2536 ที่ผ่านมา เป็นความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ฉวยโอกาสของพวก ขวาจัดและพรรคคู่แข่งทางการเมืองในพื้นที่ กทม. จากพรรคร่วมรัฐบาล คือพรรคประชาธิปัตย์และจากพรรคฝ่ายค้านคือพรรคประชากรไทย โดยมีนายองอาจ คล้ามไพบูลย์ เลขานุการส่วนตัวของนายชวนฯ นายกรัฐมนตรี และ ดร.พิจิตต์ รัตติกุล อดีตผู้ชิงตำแหน่งผู้ว่าราชการ กทม. ได้ออกมาคัดค้านการใช้พื้นที่สวนลุมพินีในโครงการของพรรคพลังธรรมอย่างเต็มที่ ได้มีความคิดเห็นจากนายไชย ฌ สีลวันค์ ผู้จัดการฝ่ายสินเชื่อโครงการธนาคารกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นธนาคารที่สนับสนุนทางการเงินแก่โครงการรถไฟฟ้า ระบุว่าถึงปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากกรณีสวนลุมพินีว่า “ปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นเพราะการเมืองเข้ามาแทรก เรื่องนี้มันไม่สามารถหาเหตุผลมาคุยกันได้ แต่ถึงที่สุดแล้วผมคิดว่าโครงการรถไฟฟ้าธนายงคงไม่ล้ม เพราะมีหลายคนคอยช่วย”⁴⁸

ปัญหากรณีการใช้พื้นที่สวนลุมพินีของโครงการรถไฟฟ้าธนายงในความดูแลของ กทม. พรรคพลังธรรมที่มีท่าทีว่าจะกลายเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างพรรคพลังธรรมกับพรรคประชาธิปัตย์อย่างรุนแรง จนอาจกลายเป็นความแตกแยกในรัฐบาลผสมก็สามารถยุติลงได้ เมื่อได้รับการยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ องคมนตรีและรัฐบุรุษในฐานะประธานกิตติมศักดิ์ธนาคารกรุงเทพฯผู้สนับสนุนด้านการเงินโครงการนี้ โดยประสานผ่านทางพลอากาศเอกวรรณادر อภิจาร์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด โดยได้เสนอทางออกให้ใช้พื้นที่ของโรงเรียนเตรียมทหารทำเป็นอู่ซ่อมรถ

⁴⁷“ครบปีชวน 1 สร้างสถิติขัดแย้ง ประชาธิปัตย์กับสี่พรรคร่วม,” สยามรัฐ (17 ตุลาคม 2536) : 8-9.

⁴⁸“รัฐบุรุษสี่เสาฯ เสาหลักตัวจริงดับไฟวิกฤต จากพฤษภามิพิถึงสวนลุมฯ,” มติชนสุดสัปดาห์ 14 (30 กรกฎาคม 2536) : 10.

ไฟฟ้าแทนพื้นที่สวนลุมพินี ความขัดแย้งระหว่างพรรคพลังธรรมกับพรรคประชาธิปไตยจึงสามารถยุติลงได้แม้ภายหลังปรากฏว่าได้มีการคัดค้านใจของผู้บริหาร โครงการรถไฟฟ้าไปใช้พื้นที่สถานีขนส่งหมอชิตแทนพื้นที่โรงเรียนเตรียมทหารเนื่องจากมีจำนวนพื้นที่น้อยเพียง 22 ไร่ ไม่สามารถสร้างอุโมงค์รถไฟฟ้าได้เพียงพอก็ตาม

เป็นที่น่าสังเกตว่าเหตุการณ์ความขัดแย้งกรณีโรงซ่อมรถไฟฟ้าสวนลุมพินีและการยกเลิกการออกโทรทัศน์ชี้แจงของพรรคพลังธรรมได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกับความพยายามผลักดันโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินของพรรคพลังธรรม ที่ต้องประสบกับปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างพรรคพลังธรรมกับพรรคความหวังใหม่และพรรคประชาธิปไตยซึ่งได้กล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เสริมความตระหนักชัดยิ่งขึ้นของความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาล

หลังจากโครงการรถไฟฟ้าธนายงภายใต้ความรับผิดชอบของ กทม.ที่พรรคพลังธรรมดูแลอยู่ผ่านพ้นวิกฤต “สวนลุมพินี” ในช่วงปลายปี 2536 ที่สามารถหาบทสรุปของโรงซ่อมรถไฟฟ้าแห่งใหม่ได้ที่บริเวณสถานีขนส่งหมอชิต ต่อมาในช่วงต้นปี 2537 โครงการดังกล่าวของพรรคพลังธรรมก็ต้องประสบกับกระแสคัดค้านจากประชาชน นักวิชาการและกลุ่มนักอนุรักษ์สภาพแวดล้อมที่เห็นว่าโครงการดังกล่าวเป็นโครงการก่อสร้างระบบ “ลอยฟ้า” อยู่เหนือพื้นดินในระดับสูงมีเส้นทางผ่านใจกลางเมืองหลายแห่งที่อาจสร้างปัญหาบดบังทัศนียภาพอันงดงามของเมือง และมีมลภาวะทางเสียงและอากาศจากรถไฟลอยฟ้าดังกล่าวได้ กระแสเรียกร้องของกลุ่มมวลชนดังกล่าวต้องการให้โครงการรถไฟฟ้าดังกล่าวเป็นโครงการที่มุดลงใต้ดินในพื้นที่ใจกลางเมือง เช่น บริเวณอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ สีลม สุขุมวิท เป็นต้น จนกระทั่งในที่สุดได้มีมติคณะรัฐมนตรีในวันที่ 17 พฤษภาคม 2537 ให้โครงการรถไฟฟ้าทุกชนิดต้องมุดลงใต้ดินในรัศมี 25 กิโลเมตร จากใจกลางเมืองตามแผนแม่บทจราจรกรุงเทพฯของสำนักงานจัดระบบจราจรทางบก (สจร.) และตามข้อเสนอของนายบุญชูฯหัวหน้าพรรคพลังธรรม เจ้าของโครงการที่เห็นชอบด้วยกับชื่อเรียกร้องของกระแสมวลชน ที่ต้องการให้โครงการรถไฟฟ้ามุดลงใต้ดินและเห็นว่าสามารถ เปลี่ยนแปลงแก้ไขได้กับบริษัทผู้สัญญา เพราะยังไม่ได้เริ่มลงมือก่อสร้าง แต่ในที่สุดนายบุญชูฯก็ไม่สามารถเจรจากับบริษัทธนายงได้ รัฐบาลจึงได้มีมติคณะรัฐมนตรีในเรื่องนี้ออกมาอีกครั้งให้โครงการรถไฟฟ้าธนายง “ลอยฟ้า” ตามสัญญาเดิม

ภายหลังการกลับมามีมติคณะรัฐมนตรีให้โครงการรถไฟฟ้าธนายง “ลอยฟ้า” ตามสัญญาเดิมเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2537 นั้น สร้างความไม่พอใจให้กับพรรคพลังธรรมต่อมติดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง เพราะทางพรรคพลังธรรมมีความประสงค์ให้โครงการดังกล่าวมุดลงใต้ดินตามกระแสเรียกร้องและความ เป็นมาตรฐานของโครงการรถไฟฟ้าในประเทศอื่น ๆ ที่ส่วนใหญ่เป็นโครงการใต้ดินเกือบทั้งสิ้น โดยทางพรรคพลังธรรมเห็นว่าบริษัทธนายงไม่ยอมเปลี่ยนแปลงสัญญาให้โครงการส่วนหนึ่งมุดลงใต้ดินได้

นั่นเพราะในระหว่างการเจรจาเปลี่ยนแปลงสัญญาระหว่างนายบุญชูกับบริษัทนายง นายชวนฯ นายกรัฐมนตรีจากพรรคประชาธิปัตย์ได้ออกมาให้สัมภาษณ์ถึงแนวคิดที่ต้องการให้โครงการนี้ “ลอยฟ้า” ตามสัญญาเดิมระหว่าง กทม. กับบริษัทนายง เพราะถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงสัญญาให้มุดลงใต้ดิน อาจทำให้รัฐบาลขาดความเชื่อถือจากนักลงทุนต่างชาติ ซึ่งอาจมีผลเสียหายกระทบต่อชื่อเสียงของประเทศได้ ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญให้บริษัทนายง ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงสัญญา จนกระทั่งมีมติคณะรัฐมนตรีให้โครงการนี้ “ลอยฟ้า” เหมือนเดิม ซึ่งเท่ากับว่ารัฐบาลโดยพรรคประชาธิปัตย์ต้องการที่จะล้มโครงการนี้ เพราะหากปล่อยให้โครงการนี้ “ลอยฟ้า” ตามสัญญาเดิมก็ต้องเผชิญกับปัญหากระแสต่อต้านจากประชาชนและกลุ่มพลังมวลชนอย่างรุนแรงในช่วงระยะของการก่อสร้างได้ โดยพรรคพลังธรรมเห็นว่าพรรคแกนนำประชาธิปัตย์ต้องการขัดขวางไม่ต้องการให้โครงการนี้ดำเนินไปได้โดยสะดวกและประสบความสำเร็จ เพราะกลัวว่าพรรคพลังธรรมจะได้รับความนิยมจากประชาชนในเขต กทม.

ปรากฏการณ์ความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาล จากโครงการแก้ปัญหาจราจรในเขต กทม. ได้ส่งผลกระทบต่อการตอบสนองผลประโยชน์ต่อสาธารณชนส่วนรวมที่ขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เห็นได้จากความล้มเหลวของโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินที่ยังไม่สามารถก่อตัวเป็นรูปร่างขึ้นได้ในปัจจุบัน หรือโครงการรถไฟฟ้า กทม. (ชานายง) ที่ประสบกับอุปสรรคต่าง ๆ นานา ทั้งจากการต่อต้านจากประชาชนและจากพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลกันเอง ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินโครงการที่คาดว่าจะสามารถเปิดให้บริการประชาชนได้ราวกลางปี 2539 กลับต้องยืดระยะเวลาออกไปอีกกว่า 5 ปีที่โครงการจะสำเร็จ จากภาพของความขัดแย้งที่ปรากฏขึ้นระหว่างพรรครัฐบาลผสมชุดนี้ได้ถูกสะท้อนออกมาถึงความไร้ผลงานของรัฐบาลจากสายตาของสื่อมวลชนและประชาชนทั่วไป กล่าวโดยสรุปความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองใหญ่ในรัฐบาลผสมจากโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ของรัฐบาลเพื่อแก้ปัญหาการจราจรในเขต กทม. มีสาเหตุสำคัญมาจากความแตกต่างกันในด้านผลประโยชน์ในเรื่องของฐานคะแนนเสียงเป็นสำคัญ โดยเฉพาะพรรคพลังธรรมและพรรคประชาธิปัตย์ต่างก็เป็นพรรคการเมืองที่มีฐานเสียงสำคัญอยู่ในเขต กทม. ด้วยกัน แม้แต่การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ผ่านมาก็มีการกระทบกระทั่งกันอย่างรุนแรงระหว่างพรรคพลังธรรมกับพรรคประชาธิปัตย์ระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง ส่วนพรรคความหวังใหม่ก็เป็นพรรคการเมืองหนึ่งที่คาดหวังจะสร้างความนิยมทางการเมืองในเขต กทม. เช่นกัน เห็นได้จากการเลือกตั้งหลายครั้งที่ผ่านมา พรรคความหวังใหม่ได้ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งลงแข่งขันเกือบทุกเขตเลือกตั้ง กระบวนการสำคัญของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากโครงการก่อสร้างดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นรถไฟฟ้าใต้ดินหรือรถไฟฟ้าชานายง เห็นได้ว่าพรรคการเมืองที่เกี่ยวข้องในรัฐบาลผสมชุดนี้ขาดความจริงใจ ที่จะร่วมมือหรือประสานงานกันอย่างเป็นเอกภาพที่จะผลักดันให้โครงการดังกล่าวบรรลุความสำเร็จเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนเจ้าของอำนาจอธิปไตย

พรรคการเมืองในรัฐบาลที่เกี่ยวข้องต่างพยายามที่จะสร้างความนิยมทางการเมืองให้แก่พรรคของตนเอง จากโครงการดังกล่าว กระทำทุกวิถีทางที่จะให้พรรคการเมืองของตน เข้าเป็นผู้รับผิดชอบดูแลโครงการ ในขณะที่อีกพรรคการเมืองหนึ่งเมื่อมีโอกาสดังกล่าวก็พยายามขัดขวางไม่ให้พรรคการเมืองคู่แข่งบรรลุเป้าหมาย ซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติของรัฐบาลผสมชุดนี้ ที่ต่างพรรคก็ต่างสร้างความโดดเด่น อย่างเป็นเอกเทศในระดับจุลภาค มากกว่าที่จะสร้างความโดดเด่นให้กับรัฐบาลโดยส่วนรวมในระดับมหภาค ซึ่งส่งผลให้เกิดความขัดแย้งขึ้นเรื่อยมาในการบริหารงานของรัฐบาลผสมชุดนี้

3. ความขัดแย้งจากนโยบายการกระจายอำนาจการปกครอง

ภายหลังเหตุการณ์การต่อสู้ของเลือดของกลุ่มพลังมวลชนในเดือนพฤษภาคม 2535 ประสบผลเป็นชัยชนะของพลังประชาธิปไตยเหนือความพยายามสืบทอดอำนาจเผด็จการของคณะทหาร นับจากนั้นเป็นต้นมากระแสประชาธิปไตยในประเทศไทย ได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ได้มีการเรียกร้องให้มีการกระจายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางไปยังส่วนท้องถิ่นให้มากกว่าที่เป็นอยู่ และดูเหมือนว่ากระแสเรียกร้องนี้ได้รับการตอบสนองจากนักการเมืองอย่างพร้อมเพรียงกัน พรรคการเมืองเกือบทุกพรรคได้นำนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองมาเป็นประเด็นสำคัญในการหาเสียง ประเด็นที่มีการยกขึ้นมากล่าวอ้างกันมากในช่วงนั้นก็คือการยกสถานะของสภาตำบลให้เป็นนิติบุคคลและการจัดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด บางพรรคการเมืองถึงกับให้คำมั่นสัญญาว่าหากได้รับการเลือกตั้งและมีโอกาสเป็นฝ่ายจัดตั้งรัฐบาลจะจัดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯ โดยจะกำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาล

หลังการเลือกตั้ง 13 กันยายน 2535 กลุ่มพรรคการเมืองที่ได้รับการยกย่องจากมหาชนภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬว่าเป็น “พรรคเทพ” ภายใต้การนำของพรรค ประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่ พรรคพลังธรรมและพรรคเอกภาพ ก็สามารถเป็นพรรคแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลด้วยเสียงข้างมากเกินกึ่งหนึ่งของจำนวน ส.ส. ทั่วประเทศ ได้ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลผสมชุด ชวน หลีกภัย โดยดึงพรรคกิจสังคมเข้าร่วมเป็นพรรคการเมืองที่ 5 คำมั่นสัญญาที่บรรดาพรรคการเมืองต่างได้เคยยกขึ้นใช้หาเสียงในระหว่างการรณรงค์เลือกตั้งได้กลายเป็นผลผูกมัดพรรคการเมืองเหล่านั้น ต้องปฏิบัติตามนโยบายที่ได้เคยประกาศไว้ ซึ่งกล่าวได้ว่าพรรคการเมืองทุกพรรคการเมืองยกเว้นพรรคกิจสังคมที่ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลในครั้งนี้ ต่างก็เคยใช้ประเด็นการกระจายอำนาจการปกครองไปยังท้องถิ่นหาเสียงในช่วงเลือกตั้ง โดยเฉพาะการจัดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ฉะนั้นเมื่อพรรคการเมืองของตนมีโอกาสนี้เป็นหนึ่งในคณะผู้บริหารประเทศจึงต้องปฏิบัติตามสัญญาประชาคมที่เคยกล่าวอ้างไว้ แต่หลังจากได้มีการศึกษาถึงความเป็นไปได้ของเรื่องนี้อย่างจริงจังภายใต้บริบททางสังคมและการเมือง พรรคการเมืองเหล่านั้นจึงเริ่มตระหนักว่าการกระจายอำนาจการ ปกครองด้วยแนวทางของการจัดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯขึ้นในประเทศไทยมิใช่เป็นสิ่งที่จะกระทำได้ง่ายและสะดวกเหมือนที่เคยประกาศไว้ ในขณะที่บางพรรคที่เป็นตัวตั้งตัวตีในเรื่องนี้เห็นว่าเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้หากพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลร่วมกันผลักดัน ผู้นำพรรคการเมืองบางพรรคจึงได้เสนอแนวทางใหม่ในการกระจายอำนาจการปกครอง ว่าควรจัดให้มีการ

เลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (นายกอบจ.) แทนการเลือกตั้งผู้ว่าฯหรือไม่เช่นนั้นก็จัดให้มีการยกระดับของสภาตำบลให้เป็นหน่วยการปกครองที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล

กล่าวได้ว่ารัฐบาลผสมชุดนี้ได้ให้ความสนใจกับนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางไปยังส่วนท้องถิ่นค่อนข้างสูง โดยมีแนวทางควบคู่ไปกับนโยบายกระจายความเจริญหรือกระจายรายได้ไปยังส่วนภูมิภาคและชนบทของประเทศ ซึ่งนโยบายของรัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับท้องถิ่นและชนบทของไทยดังกล่าวได้ปรากฏชัดตั้งแต่รัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และได้ขาดความต่อเนื่องในช่วงของการบริหารประเทศภายใต้รัฐบาลสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่เน้นหนักในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจในเขตอุตสาหกรรมและการค้าระหว่างประเทศ ในการแถลงนโยบายของรัฐบาลชวน หลีกภัย ต่อที่ประชุมรัฐสภาก่อนเข้ารับบริหารประเทศเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2535 ได้มีการกล่าวถึงการกระจายอำนาจการปกครองไปยังท้องถิ่นเป็นลายลักษณ์อักษรในหัวข้อการเมืองและการบริหารราชการที่ว่า “... รัฐบาลจะกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่นโดยจัดให้มีการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นทุกระดับ ตลอดจนเพิ่มบทบาทและอำนาจในการตัดสินใจขององค์กรปกครองท้องถิ่น... และจะส่งเสริมให้องค์กรปกครองท้องถิ่นในระดับตำบลเป็นนิติบุคคล ...”⁴⁹ และต่อมาในนโยบายในการกระจายอำนาจการปกครองของรัฐบาลดังกล่าวได้กลายเป็นสาเหตุสำคัญของความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลอย่างรุนแรงในสภาวะการณ์ที่ร้อนแรงของกระแสประชาธิปไตยที่แผ่ขยายไปรอบทิศทางในระดับประเทศและระดับโลก

3.1 ความเคลื่อนไหวของพรรคพลังธรรมในการรณรงค์เลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดภายใต้การแถลงนโยบายรัฐบาล

ในขณะที่ระบอบประชาธิปไตยของไทยได้พัฒนา จนกระทั่งมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง นายกรัฐมนตรีมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ กระแสเรียกร้องให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดก็เริ่มร้อนแรงขึ้นมาเรื่อย ๆ ภายหลังจากการแถลงนโยบายรัฐบาลผ่านพ้นไปด้วยความราบรื่น ประเด็นนโยบายการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ได้กลายเป็นกรณีขัดแย้งขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อได้มีความเคลื่อนไหวจากสมาชิกพรรคพลังธรรมเสนอต่อรัฐบาลให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯ เพราะเป็นนโยบายของพรรคในการหาเสียง เป็นการปฏิบัติตามสัญญาประชาคมที่เคยให้ไว้กับประชาชน และเห็นว่าพรรคร่วมรัฐบาลเองต่างก็

⁴⁹ บันทึกการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ประจำปี พ.ศ. 2535 ครั้งที่ 1 (สมัยสามัญ) อ้างจากราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 109 ตอนที่ 141 (3 พฤษภาคม 2535)

มีนโยบายที่สอดคล้องกัน ประกอบกับกระแสเรียกร้องจากประชาชนมีมากขึ้น เนื่องจากการเลือกตั้งเป็นการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยที่กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามนโยบายของรัฐบาลได้ พร้อมกันนั้น นายถวิล ไพรสณฑ์ รองประธานสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคพลังธรรมได้เปิดเผยว่าขณะนี้ตนได้ร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งผู้ว่าฯ เสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยจะมอบให้สมาชิกพรรคเสนอเป็นญัตติต่อสภาผู้แทนราษฎร

ทันทีที่แนวคิดเรื่องเลือกตั้งผู้ว่าฯของพรรคพลังธรรมได้ถูกนำเสนอขึ้นมา ได้มีการออกมากัดคำของบรรดาข้าราชการกระทรวงมหาดไทยที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าวของพรรคพลังธรรม โดยให้เหตุผลว่าตำแหน่งผู้ว่าฯนั้น เป็นตัวแทนของรัฐบาลในการบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นตำแหน่งของข้าราชการประจำที่มาจากการแต่งตั้งจากส่วนกลาง ไม่สามารถจัดให้มีการเลือกตั้งดังเช่นหน่วยการปกครองระดับท้องถิ่นได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรค ความหวังใหม่ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่ว่าขณะนี้ยังไม่สมควรให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯ และ ส.ส. ส่วนใหญ่ก็ไม่เห็นด้วยแต่หากมีการเลือกตั้งก็จะจัดให้มีการเลือกตั้งเฉพาะองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) และการยกฐานะสภาตำบลให้เป็นนิติบุคคลเท่านั้นเพราะทุกฝ่ายมีความเห็นตรงกัน

ปรากฏการณ์ของความแตกแยกทางแนวความคิดของพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลก่อนนโยบายการเลือกตั้งผู้ว่าฯ เริ่มปรากฏต่อสาธารณชนเมื่อมีความคิดเห็นของ ส.ส.พรรคการเมืองในรัฐบาลแตกออกเป็น 2 ฝ่าย พรรคการเมืองที่สนับสนุนแนวคิดให้มีการกระจายอำนาจการปกครองโดยการเลือกตั้งผู้ว่าฯนำโดยพรรคพลังธรรมมีนายถวิลฯรองประธานสภาเป็นแกนนำสำคัญ มีพรรคเอกภาพของนายอุทัย พิมพ์ใจชน หัวหน้าพรรคร่วมสนับสนุนโดยนายไชยวัฒน์ ไตรสุรนนท์ โฆษกพรรคกล่าวว่า พรรคเห็นด้วยกับการเลือกตั้งผู้ว่าฯถ้ามีการหยิบยกเรื่องนี้ เข้าสู่ที่ประชุมพรรคเอกภาพจะอภิปรายเพื่อสนับสนุน⁵⁰

ส่วนอีกฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดเลือกตั้งผู้ว่าฯ ที่เสนอโดยพรรคพลังธรรมก็คือ พรรคความหวังใหม่ที่มีพลเอกชวลิตฯ หัวหน้าพรรคดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ที่เห็นว่าปัจจุบันประเทศไทยยังไม่สมควรจัดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ส่วนพรรคกิจสังคมนั้นมีท่าทีอย่างชัดเจนไม่เห็นด้วยกับพรรคพลังธรรมที่เสนอให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯ แต่พรรคต้องการให้ยกฐานะสภาตำบลเป็นนิติบุคคล ในขณะที่พรรคประชาธิปไตย นายชวน หลีกภัย นายฯได้กล่าวถึงเรื่องนี้ในรายการ

⁵⁰“ปชป.ชุกปีก ความ...เลือกตั้งผู้ว่าฯระวังพลังธรรม-เอกภาพลย,” มติชนสุดสัปดาห์ 13 (30 ตุลาคม 2535) : 8.

“นายกฯพบประชาชน” ทางโทรทัศน์ช่อง 11 เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2535 กล่าวโดยสรุปว่ายังไม่เห็นด้วยที่จะให้ดำเนินการในขณะนี้ ผู้ที่รับผิดชอบต้องศึกษารายละเอียดทุกด้านที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบเสียก่อนเพื่อหาข้อสรุปต่อไปว่าจะทำอะไรได้แค่ไหน เช่นเดียวกับพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ เลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์ ที่ได้กล่าวหลังการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2535 ว่าท่าทีของพรรคประชาธิปัตย์เป็นไปตามที่รัฐมนตรีมหาดไทยให้สัมภาษณ์คือ พรรคไม่เห็นด้วยกับการเลือกตั้งผู้ว่าฯ⁵¹

ได้มีความพยายามจากพรรคพลังธรรม ที่จะเสนอร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งผู้ว่าฯของนายถวิลฯเข้าสู่การพิจารณาในสภาผู้แทนราษฎร ถึงแม้ว่าจะมีเสียงคัดค้านจาก 2 พรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาลคือ พรรคความหวังใหม่และพรรคประชาธิปัตย์ แต่ความพยายามของพรรคพลังธรรมที่มีสมาชิก 20 คนลงชื่อรับรองร่างพระราชบัญญัติ (ร่าง พ.ร.บ.) อย่างถูกต้องนั้นมาติดขัดโดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2534 ที่บังคับใช้ในขณะนั้น มาตรา 137 ระบุว่า⁵² ร่าง พ.ร.บ. ที่จะเสนอได้ก็แต่โดยคณะรัฐมนตรีหรือ ส.ส. แต่ร่างพ.ร.บ.เกี่ยวกับการเงิน ส.ส. จะเสนอได้ก็ต่อเมื่อมีคำรับรองของนายกรัฐมนตรีเสนอร่าง พ.ร.บ. ของ ส.ส. จะกระทำไม่ได้เมื่อมีพรรคการเมืองที่ ส.ส. ผู้นั้นสังกัดมีมติให้เสนอได้ และต้องมี ส.ส. ของพรรคการเมืองนั้นไม่น้อยกว่า 20 คนรับรอง ร่าง พ.ร.บ. เกี่ยวกับการเงินหมายความว่าด้วยข้อความต่อไปนี้ทั้งหมดหรือแต่ข้อใดข้อหนึ่ง

1. การตั้งขึ้นหรือยกเลิก หรือลด หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือวางระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับภาษีอากร

2. การจัดสรร รั้ง รักษาหรือจ่ายเงินแผ่นดิน หรือการโอนงบประมาณรายจ่ายของแผ่นดิน
3. การจัดตั้งหน่วยงานอันมีให้ต้องมีงบประมาณรายจ่ายเพิ่มขึ้น
4. การกู้เงิน หรือค้ำประกัน หรือการใช้เงินกู้
5. เงินตก

ในกรณีที่สงสัยว่าร่าง พ.ร.บ.ใดเป็นร่าง พ.ร.บ.เกี่ยวกับการเงินที่จะต้องมีการรับรองของนายกฯหรือไม่ให้เป็นอำนาจของประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้วินิจฉัย

จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญดังกล่าว จึงเป็นเงื่อนไขทำให้พรรคพลังธรรมไม่สามารถเสนอกฎหมายให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯเข้าสู่การพิจารณาของสภาโดยตรงได้ โดยนายถวิลฯรองประธานสภาพรรคพลังธรรมเจ้าของร่าง พ.ร.บ. ข้างต้นให้สัมภาษณ์ยอมรับว่ากฎหมายดังกล่าวเป็นร่างกฎหมายเกี่ยวกับการเงินจะต้องผ่านความเห็นชอบของนายกฯก่อน ซึ่งเป็นเรื่องที่พรรคพลังธรรมได้ตระหนักหรืออยู่แล้ว

⁵¹ เรื่องเดียวกัน.

⁵² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 137.

ว่านายชวนฯ นายกจกจากพรรคประชาธิปัตย์ที่มีท่าทีไม่สนับสนุนแนวคิดการเลือกตั้งผู้ว่าฯ คงไม่ยอมผ่านความเห็นชอบให้ร่าง พ.ร.บ. เลือกตั้งผู้ว่าฯ ของพรรคพลังธรรมเข้าพิจารณาในที่ประชุมสภาฯ แน่แน่นอน แต่อย่างไรก็ตาม พรรคพลังธรรมก็ได้นำเรื่องนี้เข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎร (วิป) ฝ่ายรัฐบาลเพื่อต้องการความชัดเจนจากทุกฝ่ายว่าไม่เห็นด้วยกับร่าง พ.ร.บ. ฉบับดังกล่าวตรงจุดไหนอย่างไร ในขณะที่เดียวกันทางพรรคพลังธรรมก็ได้จัดทำเอกสารแผ่นปลิวจำนวนหลายแสนฉบับเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจทั่วประเทศถึงผลดีของการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ตามนโยบายของพรรค

จากการประชุมวิปฝ่ายรัฐบาลเกี่ยวกับร่าง พ.ร.บ. เลือกตั้งผู้ว่าฯ ของพรรคพลังธรรมเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2535 ยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้ลงตัวจากที่ประชุม ยังมีความเห็นแตกแยกและขัดแย้งของแนวความคิดออกเป็น 2 ฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับแนวคิดในการกระจายอำนาจการปกครองโดยการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ตามร่าง พ.ร.บ. ฉบับดังกล่าวของพรรคพลังธรรมและมีแนวโน้มของเหตุการณ์ความแตกแยกทางแนวความคิดว่าจะกลายเป็นความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลชุดนี้อย่างรุนแรงภายใต้กระแสความตื่นตัวของประชาชนที่เฝ้าติดตามเรื่องนี้อย่างใกล้ชิด เมื่อพรรคพลังธรรมได้ออกมาดอกย้ำแนวคิดเรื่องเลือกตั้งผู้ว่าฯ โดยขอเริ่มใน 2 จังหวัดที่มี “ความพร้อม” คือจังหวัดนนทบุรีและสมุทรปราการเหมือนที่ กทม. ทำสำเร็จมาแล้วเพื่อแก้ทางที่พรรคความหวังใหม่และพรรคประชาธิปัตย์ยกเหตุผลอ้างว่า ประเทศไทยขณะนี้ยังไม่พร้อมที่จะจัดให้มีรูปแบบการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ขึ้นและนายถวิลฯ ยังปฏิเสธข้อเสนอของพรรคความหวังใหม่และกระทรวงมหาดไทยที่จะให้มีการกระจายอำนาจการปกครองโดยแนวทางการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (นายก อบจ.) และการทำให้สภาตำบลเป็นนิติบุคคล เพราะเห็นว่าไม่ไขว่เกินแท้ของหลักการกระจายอำนาจการปกครอง เนื่องจากกระทรวงมหาดไทยยังมีอำนาจเหนือบุคคลและองค์กรเหล่านี้อยู่ ประชาชนไม่มีอำนาจแท้จริงจากการกระจายอำนาจด้วยวิธีการดังกล่าว

การเผชิญหน้าระหว่าง 2 ฝ่ายแนวคิดในพรรคร่วมรัฐบาลได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเมื่อพรรคพลังธรรมและสื่อมวลชน ได้โจมตีพรรคประชาธิปัตย์และพรรคความหวังใหม่ว่าบิดพลิ้วต่อประชาชนเรื่องการเลือกตั้งผู้ว่าฯ และได้ตีแผ่ข้อมูลจากแผ่นพับหาเสียงของนายมารุต บุนนาค ประธานสภาจากพรรคประชาธิปัตย์ก่อนการเลือกตั้งที่ผ่านมาระบุในข้อ 2 เรื่องการกระจายอำนาจการปกครองว่า “จัดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดที่มีความพร้อม”⁵³ และทางพรรคความหวังใหม่เองก็ได้รับรู้เรื่องนี้ไว้ชัดในนโยบายของพรรคที่ประกาศไว้ในพระราชกฤษฎีกาเบกษา เล่มที่ 107 ตอนที่ 216 ลงวันที่

⁵³ “ปชป.-ความหวังใหม่ บิดพลิ้วเลือกตั้งผู้ว่าฯ ในสถานการณ์เอาตัวรอด,” มติชน

23 ตุลาคม 2533 ข้อที่ 4 ว่า “จะจัดให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่อำเภอและรองผู้ว่าราชการจังหวัด” เมื่อผู้สื่อข่าวได้สอบถามนายกฯและพลเอกชวลิตฯ ว่าพรรคประชาธิปัตย์และพรรคความหวังใหม่เคยหาเสียงและนโยบายของพรรคก็ได้ระบุว่าสนับสนุนการเลือกตั้งผู้ว่าฯแต่ทำไมขณะนี้ไม่มีทำที่ปฏิเสศ นายชวนฯนายกฯตอบว่าตนไม่เคยพูดว่าจะให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯ แต่ตนเคยพูดว่าถ้าจังหวัดใดพร้อมสามารถบริหารงานในลักษณะที่มีการเลือกตั้งได้โดยตรงก็ไม่มีปัญหา เป็นการเลือกตั้งในฐานะหน่วยการปกครองท้องถิ่น ไม่ใช่ในฐานะหน่วยการปกครองส่วนภูมิภาค ส่วนพลเอกชวลิตฯรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยตอบคำถามนี้ว่า ตนไม่ทราบว่พรรคความหวังใหม่มีนโยบายการเลือกตั้งผู้ว่าฯ เพราะตนไม่ได้ร่างนโยบายดังกล่าว พรรคความหวังใหม่ที่ตนเป็นหัวหน้าพรรคอยู่ ได้มาจากการซื้อหัวมาจากนายวิระมุสิกพงษ์ และยังยืนยันเจตนารมณ์เดิมที่ว่าขณะนี้ยังไม่สมควรให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯ สำหรับจังหวัดนนทบุรีและสมุทรปราการไม่เคยอยู่ในแนวทางของกระทรวงมหาดไทย ที่จะให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯในจังหวัดดังกล่าว เพราะเป็นคนละระบบกับนโยบายของรัฐบาลที่แถลงไว้ต่อสภา เนื่องจากผู้ว่าฯอยู่ในระบบการปกครองส่วนภูมิภาคเป็นตัวแทนจากส่วนกลาง ไม่สามารถเลือกตั้งได้ แต่รัฐบาลจะเร่งดำเนินการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามนโยบายที่แถลงไว้ได้แก่การเลือกตั้งนายก อบจ. หรือในรูปแบบสุขาภิบาล เทศบาลและให้สภาตำบลเป็นนิติบุคคล

ในที่สุดความแตกต่างทางด้านแนวความคิดในการกระจายอำนาจการปกครองของรัฐบาลชุดนี้ที่มีทำที่ว่าจะดำเนินไปพร้อมกับความขัดแย้ง ระหว่างพรรคการเมืองในรัฐบาลผสมที่แตกออกเป็น 2 ฝ่าย อย่างไรก็ตามได้มีความพยายามที่จะประนีประนอมความแตกแยกของรัฐบาลเมื่อนายชวนฯนายกฯได้เล็งเห็นถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นที่ไม่สามารถสรุปถึงแนวทางที่ยอมรับกันได้ของทั้ง 2 ฝ่ายที่ต่างก็พยายามผลักดันให้แนวความคิดของตนบรรลุวัตถุประสงค์ จึงได้สั่งการไปยังกระทรวงมหาดไทยผู้รับผิดชอบโดยตรงต่อปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาถึงทางออกของการกระจายอำนาจการปกครองที่เหมาะสม โดยพลเอกชวลิตฯหัวหน้าพรรคความหวังใหม่ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้มีคำสั่งเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2535 แต่งตั้ง “คณะกรรมการปรับปรุงระบบบริหารการปกครองท้องถิ่น”⁵⁴ ขึ้นมาจำนวน 21 คน มีนายอนันต์ อนันตกุล ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานกรรมการ ข้าราชการระดับสูงกระทรวงมหาดไทยและนักวิชาการรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มีรองอธิบดีกรมการปกครองฝ่ายราชการบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นกรรมการและเลขานุการ โดยมี

⁵⁴ คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 202/2535 เรื่องคณะกรรมการปรับปรุงระบบการบริหารท้องถิ่น คุราชละเยียดได้จากภาคผนวก

หน้าที่ในการศึกษาระบบการบริหารการปกครองท้องถิ่น ที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันทุกรูปแบบเพื่อหาแนวทางและข้อเสนอในการปรับปรุงโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ การคลังและงบประมาณ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับองค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในเรื่องการเมืองการปกครองที่แถลงไว้ต่อสภาฯ

จากการแต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงระบบบริหารการปกครองท้องถิ่น ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยตามคำสั่งของนายเกษมนี้ขึ้นมา นั้นได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชนกลุ่มองค์กรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย และโดยเฉพาะจากสมาชิกพรรคพลังธรรมถึงบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการทั้ง 21 คนว่าส่วนใหญ่เป็น “คนของมหาดไทย” แม้แต่นักวิชาการ 6 คนที่มีรายชื่อล้วนแต่มีความเห็นคัดค้านการเลือกตั้งผู้ว่าฯ มาโดยตลอด ผลการพิจารณาของคณะกรรมการชุดนี้คงไม่มีสาระอะไรที่จะก้าวหน้าไปกว่าที่เป็นอยู่ในเรื่องของการกระจายอำนาจการปกครอง แกนนำสำคัญของพรรคพลังธรรมไม่ว่าจะเป็นนายถวิลฯรองประธานสภาฯ นายไชยวัฒน์ฯรองผู้ว่าฯกทม. กรรมการบริหารพรรคพลังธรรม นายสุเทพ อัดถากร รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย รักษาการหัวหน้าพรรคพลังธรรมในขณะนั้นยังคงยืนยันว่าจะผลักดันให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯอีกต่อไป ถึงแม้ว่าพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลจะไม่เห็นด้วยก็ตาม โดยพรรคพลังธรรมจะเดินสายอภิปรายและแจกเอกสารทำความเข้าใจกับประชาชนทั่วประเทศ และหากได้รับการสนับสนุนจากประชาชนทั่วไปก็จะนำร่างเลือกตั้งผู้ว่าฯเสนอต่อสภาผู้แทนฯอีกครั้ง

ภายหลังการแต่งตั้งคณะกรรมการของกระทรวงมหาดไทยเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2535 กระแสการเรียกร้องการกระจายอำนาจการปกครองในประเด็นของการเลือกตั้งผู้ว่าฯก็หาได้ลดลงไม่ กลับมีแนวโน้มขยายกว้างออกไปยิ่งขึ้นเนื่องจากความไม่พอใจของสมาชิกพรรคพลังธรรมที่เห็นว่าเป็นการถ่วงเวลาในเรื่องการกระจายอำนาจของกระทรวงมหาดไทย โดยมีพรรคประชาธิปัตย์และพรรคความหวังใหม่รู้เห็นเป็นใจกันในเรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการชุดดังกล่าว มาตรการที่พรรคพลังธรรมนำมาใช้ในการผลักดันให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯขึ้นดังที่เคยยืนยันไว้คือ การเดินสายรณรงค์อภิปรายต่อสาธารณชนทั่วไป ถึงเจตนารมณ์อันแน่วแน่ของพรรคที่เคยสัญญาไว้ในช่วงการหาเสียงเลือกตั้ง ได้มีการสัมมนาเรื่องการเลือกตั้งผู้ว่าฯขึ้นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดโดยคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตยหรือครป. มีนายสมชาย หอมละออ เลขาธิการ ครป. นายสุภัทร ฮาสุวรรณกิจ เลขาธิการสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยหรือสนท. นายธนศ เจริญเมือง อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีนายสุทิน นพเกตุ ส.ส. กทม. พรรคพลังธรรมเข้าร่วมสัมมนาด้วย สาระของการประชุมสัมมนาทั้งหมดเห็นด้วยกับแนวทางของการกระจายอำนาจการปกครองโดยการเลือกตั้งผู้ว่าฯของพรรคพลังธรรม และเห็นว่าการทำให้สภาตำบลเป็นนิติบุคคลอย่างเดียวไม่เพียงพอสำหรับการกระจายอำนาจการปกครอง

ในขณะนี้ ในการอภิปรายได้มีการกล่าวโจมตีพรรคประชาธิปัตย์และพรรคความหวังใหม่อย่างรุนแรง เรื่องการบิดพลิ้วการเลือกตั้งผู้ว่าฯตามที่เคหาเสียงไว้ นายสุทินฯ ได้ยืนยันอีกครั้งว่าพรรคพลังธรรมจะเสนอร่าง พรบ. เลือกตั้งผู้ว่าฯต่อที่ประชุมสภาฯ โดยลำพังหากพรรคร่วมรัฐบาลไม่สนับสนุน

ทางด้านพรรคร่วมรัฐบาลฝ่ายแนวความคิดขัดแย้งกับพรรคพลังธรรมได้พยายามชี้แจงทำความเข้าใจกับประชาชน ถึงเหตุผลที่รัฐบาลไม่สามารถกระจายอำนาจการปกครองโดยการจัดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯตามข้อเสนอของพรรคพลังธรรมได้ โดยพลเอกชวลิตฯหัวหน้าพรรคความหวังใหม่ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย หัวหน้าฝ่ายบริหารสูงสุดของข้าราชการปกครองที่ได้รับผลกระทบต่อการเลือกตั้งผู้ว่าฯโดยตรง ได้แสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุมนักเรียนนายอำเภอรุ่นที่ 33 เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2535 ที่ห้องประชุมกระทรวงมหาดไทยตอบโต้พรรคพลังธรรมในประเด็นการเลือกตั้งผู้ว่าฯว่าพรรคพลังธรรมได้อาศัยความเข้าใจผิดของประชาชน เรียกร้องในเรื่องนี้ที่พยายามชี้ให้เห็นว่าเมื่อมีการเลือกตั้งแล้วทุกสิ่งทุกอย่างจะเป็นประชาธิปไตยขึ้นซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงเพราะประชาชนบางส่วนยังไม่ทราบว่าหลักการประชาธิปไตยที่แท้จริงเป็นอย่างไร สำหรับคนนั้นเห็นด้วยกับการเลือกตั้งผู้ว่าฯ เพียงแต่ว่าจะต้องใครครองไว้ครอบครองว่าขึ้นตอนควรจะเป็นอย่างไร ควรให้มีการเลือกตั้งเมื่อใด หรือควรปรับปรุงเรื่องใดก่อนหรือหลัง ไม่ใช่อยู่ว่า จะเลือกตั้งผู้ว่าฯได้เสีย อาจทำให้เกิดความยุ่งยากในภายหลัง ขณะนี้กระทรวงมหาดไทยกำลังดำเนินการยกระดับสภาตำบลให้เป็นนิติบุคคลอยู่ในขั้นตอนแรก⁵⁵ สำหรับพรรคประชาธิปัตย์ นายชวนฯ นายภฯ ได้กล่าวต่อนหนึ่งระหว่างเป็นประธานเปิดการประชุมหอการค้าทั่วประเทศที่เมืองพัทยาชลบุรีเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2535 ถึงการเลือกตั้งผู้ว่าฯที่มีการถกเถียงกันมากในขณะนี้ว่าพร้อมให้การสนับสนุนประชาธิปไตยทุกระดับตั้งแต่ตำบลถึงจังหวัดแต่ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับความพร้อม ซึ่งอาจไม่ทันใจผู้รื้อนวิชาจากพรรคพลังธรรมได้และรัฐบาลไม่อาจเอาประเทศชาติ ไปเสี่ยงกับเรื่องที่คิดว่าจะมีผลเสียมากกว่าผลดี⁵⁶

จากการตอบโต้ของทั้งพลเอกชวลิตฯและนายชวนฯต่อการเคลื่อนไหวของพรรคพลังธรรมที่เสนอให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯ เห็นได้ว่าทั้งพรรคความหวังใหม่และพรรคประชาธิปัตย์ต่างก็มีความเห็นสนับสนุนให้มีการกระจายอำนาจการปกครองไปยังท้องถิ่น แต่สำหรับแนวทางปฏิบัติของพรรคพลังธรรมที่เสนอให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯนั้น เป็นเรื่องที่ต้องนำมาพิจารณาถึงความเป็นไปได้ขององค์ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะขั้นตอนของกฎหมาย ความพร้อมของประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น แต่

⁵⁵“ จิวณะพลังธรรม เลอะเทอะคั้นเลือกตั้งผู้ว่าฯ,” ผู้จัดการรายวัน (13 พฤศจิกายน 2535) :

⁵⁶“ ชวน ไม่ยอมรื้อนวิชา สู้เลือกตั้งผู้ว่าฯ,” สยามรัฐ (15 พฤศจิกายน 2535) : 1-3.

อย่างไรก็ตามนายถวิลฯแกนนำสำคัญในการผลักดันการเลือกตั้งผู้ว่าฯและนายวิฑูรย์ ส.ส. นครศรีธรรมราช พรรคพลังธรรม ได้ออกมากล่าวว่าที่หลายฝ่ายออกมาระบุว่ายังไม่มีความพร้อมในการเลือกตั้งผู้ว่าฯนั้น หากเอาแต่พูดกันอยู่อย่างนี้โดยไม่ยอมลงมือปฏิบัติเป็นรูปธรรมอีก 100 ปี ข้างหน้าก็ไม่สามารถจัดการได้⁵⁷

ความเข้มข้นของความขัดแย้งจากนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองโดยการเลือกตั้งผู้ว่าฯระหว่างพรรคการเมืองร่วมรัฐบาล ได้เกิดขึ้นจากการใช้กลยุทธ์ในการต่อสู้ของคู่แข่งที่พลิกแพลงอยู่ ตลอดเวลา เมื่อนายถวิลฯได้แสดงเจตนาของพรรคพลังธรรมที่จะจัดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯขึ้นใน 8 จังหวัดที่มี “ความพร้อม” โดยเริ่มที่ นนทบุรีและสมุทรปราการก่อน และจะดำเนินการให้เสร็จสิ้นในเวลา 2 ปี ส่วนที่เหลืออีก 65 จังหวัดจะดำเนินการให้เสร็จภายในระยะเวลา 10 ปี เพื่อเป็นการแก้ปัญหาที่ว่าประชาชนยัง “ไม่พร้อม” ที่พรรคความหวังใหม่และพรรคประชาธิปัตย์ได้แย้งตลอดมา ขณะเดียวกันนายถวิลฯ เสนอให้การเลือกตั้งผู้ว่าฯเป็นการเลือกตั้งผู้บริหารในฐานะหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นเหมือนเช่นการบริหาร กทม. ที่มีผู้ว่ามาจากการเลือกตั้ง โดยให้ยกเลิกหน่วยการปกครองในระดับภูมิภาคเหลือเพียงหน่วยการปกครองส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่นเท่านั้น เพื่อลบล้างข้ออ้างของคู่แข่งที่ว่าผู้ว่าฯไม่สามารถเลือกตั้งได้เพราะเป็นหน่วยราชการส่วนภูมิภาค ดังนั้นเมื่อพรรคพลังธรรมเสนอให้เป็นการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ในฐานะหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นก็ต้องสามารถทำได้ และพรรคพลังธรรมจะเสนอร่าง พรบ. เลือกตั้งผู้ว่าฯชุดนี้เข้าพิจารณาในสภาฯแน่นอน

ถึงแม้ประเด็นการเลือกตั้งผู้ว่าฯในฐานะหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น ที่นายถวิลฯได้นำเสนอจะตรงกับแนวคิดของนายชวนฯนายภฯและพลเอกชวลิตฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่ได้กล่าวสอดคล้องกันก่อนหน้านี้เมื่อครั้งนำขึ้นมาแย้งความคิดที่พรรคพลังธรรมเสนอการเลือกตั้งผู้ว่าฯในฐานะหน่วยราชการส่วนภูมิภาค แต่หลังจากที่นายถวิลฯได้พลิกแนวทางโดยให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯในฐานะหน่วยการปกครองท้องถิ่นโดยให้ยกเลิกราชการส่วนภูมิภาคเสีย ก็ยังคงไม่ได้รับการตอบรับจาก 2 พรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาลเช่นเดิม โดยอ้างเหตุผลว่าในขณะนี้ประเทศไทยยังมีความจำเป็นต้องมีหน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคอยู่ในระยะนี้ยังเลือกตั้งผู้ว่าฯไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศ การเร่งรัดเปลี่ยนแปลงอย่างรีบร้อนจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวมได้ ครั้นสื่อมวลชนได้สอบถามนายภฯว่าพรรคประชาธิปัตย์ได้เขียนนโยบายหาเสียงในปี 2535 ที่

⁵⁷“ส.ส.พลังธรรมพูดคนละแบบ วิปไม่ไข่เสียงตัดสินเลือก ผวจ..” ผู้จัดการรายวัน

ระบุไว้ชัดเจนว่าจะให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ในจังหวัดที่มีความพร้อม 5 จังหวัดครอบคลุมทั่วทุกภูมิภาค และบัดนี้มีการผลักดันจากพรรคร่วมรัฐบาลในแนวทางเดียวกัน นโยบายของพรรคประชาธิปัตย์ ทำให้ไม่ถึงไม่สามารถกระทำได้ นายกฯ ได้ตอบคำถามนี้ว่านโยบายของพรรคประชาธิปัตย์ปี 2535 จัดทำไว้เพื่อกระจายอำนาจแต่ขอศึกษาก่อนว่าอำนาจหน้าที่ที่จะให้กับผู้ว่าฯ มีแค่ไหน ความผูกพันระหว่างผู้ที่มาจากการเลือกตั้งกับข้าราชการประจำกระทรวง ทบวง กรม เป็นอย่างไร จะนำข้าราชการเหล่านี้ไปอยู่ที่ไหน เงินเดือนและค่าใช้จ่ายเป็นอย่างไร ทั้งนี้คงต้องรอคอยผลจากการศึกษาของคณะกรรมการปรับปรุงระบบบริหารท้องถิ่น ที่ตั้งโดยกระทรวงมหาดไทยก่อน แล้วนำมาพิจารณาร่วมกันในคณะรัฐมนตรี สำหรับนายสุทัศน์ เงินหมื่น รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ กล่าวถึงกรณีนี้ว่าเรื่องเลือกตั้งผู้ว่าฯ เป็นนโยบายของพรรคตอนหาเสียงจริงแต่การที่คณะผู้บริหารประเทศชุดนี้เป็นรัฐบาลผสม การร่างนโยบายจึงต้องเอานโยบายของพรรคร่วมรัฐบาลมารวมกัน นโยบายของรัฐบาลจึงเป็นคนละส่วนกับนโยบายของพรรค และระหว่างการประชุมเพื่อร่างนโยบายของรัฐบาล พรรคพลังธรรมไม่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้และไม่ได้โต้แย้งนโยบายร่วมของรัฐบาล อย่างไรก็ตาม ขณะนี้ไม่ได้หมายความว่าไม่มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯ พรรคประชาธิปัตย์ไม่ได้ป้ายเบี่ยงหรือโยนเรื่องไปให้กระทรวงมหาดไทย แต่ต้องมีการศึกษาให้รอบคอบ⁵⁸

ความพยายามประนีประนอมความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลจากแนวความคิดในการกระจายอำนาจการปกครองนี้ โดยการเปิดโอกาสให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำประเด็นเรื่องราวไปพิจารณาศึกษาถึงรายละเอียด ปัจจัยและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่นำมาสนับสนุนถึงแนวทางในการกระจายอำนาจการปกครอง ตามนโยบายของรัฐบาลในภาพรวมนั้น ไม่ได้เป็นเงื่อนไขที่จะทำให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นลดความรุนแรงลง ได้ถูกกล่าวหาจากอีกฝ่ายหนึ่งว่าเป็นความพยายามเลี่ยงความรับผิดชอบนโยบายของพรรคที่เคยประกาศไว้ ประเด็นเรื่องหลักการของมารยาทของพรรคการเมืองในรัฐบาลผสมได้ถูกหยิบยกขึ้นมาว่ากล่าวกัน เมื่อพรรคพลังธรรมยังไม่พอใจที่แนวความคิดของตนไม่ได้รับการตอบสนองจากพรรคร่วมรัฐบาล และยืนยันที่จะเสนอร่าง พรบ.เลือกตั้งผู้ว่าฯ เข้าสู่สภาฯ โดยลำพัง นายสุทัศน์ฯ จากพรรคประชาธิปัตย์ได้กล่าวว่าเรื่องนี้อยู่ที่การพิจารณาของวิปรัฐบาลผลออกมาอย่างไรต้องเป็นไปตามนั้น “เรื่องใหญ่ที่มีผลกระทบแบบนี้ ถ้าไม่ฟังมติของที่ประชุมวิปถือว่าไม่มีมารยาทในการร่วมรัฐบาล”⁵⁹ ได้มีการออกมาตอบได้จากนายถวิลฯ ถึงคำพูดของนายสุทัศน์ฯ ระบุว่า คนไม่มีสิทธิที่

⁵⁸ “ชาตินี้เลือกตั้งผู้ว่าฯ แน่ ชวนบอกให้รออีก 5 ปี,” มติชน (17 พฤศจิกายน 2535) : 2.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน.

จะเสนอกฎหมายในฐานะ ส.ส.และถ้าหากว่า ส.ส.รัฐบาลเสนอกฎหมายไม่ได้ก็เท่ากับว่าผิดเจตนารมณ์ของการเป็น ส.ส.⁶⁰ จากคำกล่าวของนายถวิลฯเกี่ยวกับเรื่องนี้เห็นได้ว่าเป็นความต้องการของพรรคพลังธรรมที่จะแสดงให้เห็นว่าพรรคพลังธรรมได้มีความพยายามในการต่อสู้ตามที่พรรคได้หาเสียงไว้กับประชาชน ถึงแม้ว่าจะไม่ได้รับความร่วมมือจากพรรคร่วมรัฐบาล ทั้งนี้พิจารณาได้จากปฏิกริยาที่แสดงออกของนายถวิลฯที่จะเสนอร่าง พรบ. เลือกตั้งผู้ว่าฯเข้าสู่สภาแม้จะไม่ได้รับความเห็นชอบจากวิปรัฐบาลก็ตาม และก่อนหน้านี้นายถวิลฯ ก็ได้ยอมรับแล้วว่าร่างกฎหมายของคนที่เกี่ยวข้องกับการเงินต้องส่งให้นายกฯรับรองก่อนก็ตาม จากเงื่อนงำดังกล่าวเห็นได้ว่าท้ายที่สุดแล้วเมื่อนายถวิลฯสามารถเสนอร่างกฎหมายดังกล่าวเข้าที่ประชุมสภาฯ โดยไม่ต้องผ่านที่ประชุมวิปรัฐบาลก็ตาม แต่ก็คงไม่ได้รับความเห็นชอบจากนายกฯอยู่ดีแต่อาจได้รับความเห็นใจจากประชาชนทั่วไปถึงความพยายามนี้ แม้ว่าจะเป็นการเสียมารยาทในการร่วมรัฐบาลก็ตาม

ประเด็นเรียกร้องให้พรรคพลังธรรมคำนึงถึงมารยาท และนโยบายในภาพรวมเกี่ยวกับเรื่อง การ กระจายอำนาจของรัฐบาลได้ถูกยกขึ้นมากล่าว โจมตีถึงความเคลื่อนไหวเพื่อกดดันรัฐบาลของพรรคพลังธรรมที่มีความถี่มากขึ้นเมื่อนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โฆษกรัฐบาล พรรคประชาธิปัตย์ กล่าวกับผู้สื่อข่าวว่าความจริงแล้วนโยบายของรัฐบาลไม่ได้ระบุจะไม่ดำเนินการเลือกตั้งผู้ว่าฯ เพียงแต่ปัญหาขณะนี้ขึ้นอยู่กับวิธีที่จะทำเป็นแบบใด รอคู่มือทางก่อนแต่ปัญหาเนื่องจากพรรคพลังธรรมเร่งให้ทำเรื่องนี้มากเกินไป ทำให้รัฐบาลลำบากใจ ต้องดูปัญหาที่ตามมาด้วย พรรคพลังธรรมคิดแต่เสนอออกมาต่อสาธารณชนไม่เคยมาปรึกษาในรัฐบาลก่อน⁶¹ ทางด้านนายบัญญัติ บรรทัดฐาน รองนายกฯจากพรรคประชาธิปัตย์กล่าวถึงปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นว่า แต่ละพรรคเมื่อตกลงใจมาร่วมเป็นรัฐบาลผสมแล้วจำเป็นต้อง ลดหย่อนผ่อนผันนโยบายของตัวเองส่วนหนึ่งจะทำตามนโยบายของแต่ละพรรคไม่ได้ เพราะเป็นรัฐบาลผสม⁶² ปฏิกริยาตอบโต้ถึงบทบาทและพฤติกรรมของพรรคพลังธรรมของ 2 บุคคลสำคัญพรรคแกนนำรัฐบาลที่ให้พรรคพลังธรรมตระหนักถึงเงื่อนงำในสถานภาพของความเป็นรัฐบาลผสมที่มาจากหลายพรรคการเมือง ทำให้พรรคพลังธรรมมีท่าทีอ่อนลงได้อย่างชัดเจนและในเวลาต่อมาเมื่อคืนวันที่ 17 พฤศจิกายน 2535 นายถวิลฯก็ได้ออกมาให้สัมภาษณ์กับผู้สื่อข่าวเปลี่ยนท่าทีเกี่ยวกับ

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁶¹ เรื่องเดียวกัน.

⁶² เรื่องเดียวกัน.

ร่างกฎหมายเลือกตั้งผู้ว่าฯว่าพรรคพลังธรรมจะนำร่างกฎหมายดังกล่าวต่อวิปรัฐบาลก่อน เมื่อวิปมีมติอย่างไรพรรคก็จะปฏิบัติตามนั้น

ท้ายที่สุดแล้วร่างกฎหมายเลือกตั้งผู้ว่าฯของพรรคพลังธรรมก็ไม่สามารถนำเข้าพิจารณาในที่ประชุมวิปรัฐบาลได้ เพราะร่างกฎหมายฉบับดังกล่าวไม่สามารถผ่านการยอมรับในแนวทาง รูปแบบและวิธีการปฏิบัติจากความเห็นและท่าทีของ 2 พรรคการเมืองใหญ่คือ พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคความหวังใหม่ได้ ในขณะที่พรรคเอกภาพที่มีแนวความคิดสนับสนุนการเลือกตั้งผู้ว่าฯในหลักการของพรรคพลังธรรมก็ตาม แต่ก็ต้องยอมรับถึงความเป็นรัฐบาลผสมที่ต้องปฏิบัติตามเสียงข้างมาก นายอุทัย พิมพ์ใจชน หัวหน้าพรรคเองก็ได้ออกมาให้ความเห็นในนโยบายเลือกตั้งผู้ว่าฯว่าให้รอผลการพิจารณาของคณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยกระทรวงมหาดไทยก่อน ทางด้านกระทรวงมหาดไทยที่มีการรวมตัวของข้าราชการในสังกัดอย่างเหนียวแน่น ได้เคลื่อนไหวอย่างแข็งกร้าวต่อต้านแนวคิดของพรรคพลังธรรมอย่างเต็มที่ ผนวกเข้ากับในช่วงระยะเวลาขณะนั้นตั้งแต่ต้นปี 2536 ตลอดไปถึงปลายปีเดียวกันได้เกิดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากพรรคกิจสังคมต่อพรรครัฐบาลที่กลายเป็นปรากฏการณ์ใหม่เข้ามาแทนที่ ปัญหาความขัดแย้งในประเด็นเลือกตั้งผู้ว่าฯทำให้ความเคลื่อนไหวของพรรคพลังธรรมต่อประเด็นการเลือกตั้ง ผู้ว่าฯได้ยุติลงชั่วคราวในช่วงระยะนั้น หากพิจารณาในเรื่องของการยุติความขัดแย้งจากเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้นแล้วส่วนหนึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเสนอกลวิธี ในการยุติปัญหาความขัดแย้งของ Schattschneider ที่ใช้วิธีการแทนที่ของปัญหา (displacement) ซึ่งเป็นการนำประเด็นปัญหาอื่นเข้าแทนที่ประเด็นปัญหาเดิมที่กำลังเกิดความขัดแย้ง การแทนที่เช่นนี้จะทำให้ความขัดแย้งเคลื่อนจากประเด็นเดิมไปสู่ประเด็นใหม่ที่น่าสนใจกว่า ทำให้เป็นการผ่อนคลายปัญหาเดิมได้ในระดับหนึ่ง

3.2 สถานการณ์กับการต่อสู้ทางการเมืองของพรรคร่วมรัฐบาลในประเด็นการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด

ด้วยผลพวงของเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ทำให้กระแสความตื่นตัวของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยและการกระจายอำนาจทั้งด้านการเมืองและการบริหารเกิดขึ้นอย่างรุนแรงภายหลังความล้มเหลวของความพยายามสืบทอดอำนาจทางการเมืองเผด็จการทหาร เพื่อเป็นการชานรับกระแสความตื่นตัวดังกล่าว พรรคการเมืองทั้งหลายโดยเฉพาะพรรคที่สังกัดอยู่ในขั้ว “เทพ” ขณะนั้น ต่างก็มองเห็นโอกาสที่จะต้องช่วงชิงกระแสประชาธิปไตยให้เกิดผลได้กับการรณรงค์หาเสียงแก่พรรคการเมืองของตนให้มากที่สุด จากบทบาทและพฤติกรรมทางการเมืองของ 3 พรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาลผสมตั้งแต่ช่วงระยะของการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ที่มีการใช้กลยุทธ์ในการต่อสู้เพื่อบรรลุเป้าหมายของแต่ละ

ละพรรคที่เกิดการกระทบกระทั่งกันเองระหว่าง “พรรคเทพ” ด้วยกันมาก หัวหน้าพรรคการเมืองต่างกล่าวต่างก็หวังที่จะนำสมาชิกพรรคของตนเองเข้าสู่สภาผู้แทนฯ ให้มากที่สุดอันมีความหมายถึงตำแหน่งผู้นำรัฐบาลที่จะตกแก่พรรคการเมืองนั้น รัฐบาลผสม 5 พรรคภายใต้การนำของพรรคประชาธิปัตย์ที่กล่าวได้ว่าเกิดขึ้นบนเงื่อนไขของความเป็น “พรรคเทพ” “พรรคมาร” ในสถานการณ์ขณะนั้นที่แกนนำสำคัญ ไม่สามารถทนกระแสความรู้สึกของประชาชนจัดตั้งรัฐบาลออกมาในรูปแบบอื่น และได้ส่งสมปัญหาความคิดหวังของผู้พลัดโอกาสในการช่วงชิงการนำของรัฐบาลผสมชุดนี้เรื่อยมา จนกระทั่งนำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งที่ปรากฏขึ้นอย่างรวดเร็วจากนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองของรัฐบาลในประเด็นการเลือกตั้ง ผู้ว่าฯที่ถูกหยิบยกขึ้นมาของพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุนโยบายดังกล่าว ที่ได้สร้างความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างพรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาลตลอดมา

กล่าวได้ว่านโยบายการเลือกตั้งผู้ว่าฯนั้นเป็นผลผลิตของพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลที่เกิดขึ้นจากกระแสประชาธิปไตยที่ร้อนแรงภายหลังสถานการณ์พฤษภาทมิฬ จากบทบาทและพฤติกรรมของพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลต่อเรื่องนี้ เห็นได้ว่านโยบายเลือกตั้งผู้ว่าฯนั้น ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือหรือกลไกในทางผลประโยชน์ด้านความนิยมทางการเมืองของพรรคการเมืองร่วมรัฐบาล ที่พยายามช่วงชิงการนำในการเคลื่อนไหวผลักดันเรื่องนี้ คำว่า “นโยบาย” ของพรรคการเมืองไทยตามแนวปฏิบัติที่เกิดขึ้นตลอดมานั้น ไม่เหมือนกับ “นโยบาย” ของพรรคการเมืองในทางสากล กล่าวคือในอารยะประเทศหรือตีความจากคำจำกัดความของรูปศัพท์ นโยบายคือสิ่งชี้แนะแนวทางการปฏิบัติของพรรคการเมืองและนักการเมืองที่จะทำสิ่งนั้นให้ปรากฏ เมื่อผู้ใดได้มีโอกาสศึกษาเอกสารนโยบายของพรรคก็มักจะเข้าใจและสามารถยึดถือเนื้อหาตามเอกสารนั้น ๆ แต่สำหรับกรณีของไทยหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ กล่าวคือในเชิงเอกสารเรามี “นโยบาย” ไว้จดทะเบียนพรรคการเมืองตามกฎหมาย และมี “นโยบาย” ไว้หาเสียง ซึ่งทั้งสองไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกันอย่างไร อีกอย่างหนึ่งในเชิงปฏิบัติการของผู้ที่เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารหรือรัฐมนตรีในกระทรวงต่าง ๆ ก็มักจะดำเนินนโยบายแบบตัวใครตัวมันเป็นหลัก ทั้งนี้เนื่องจากการขาดเอกสารชี้แนะทางนโยบายที่แน่นอนชัดเจนจากพรรคการเมืองประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งก็คือการยอมรับอำนาจส่วนบุคคลแก่ผู้ที่มีตำแหน่งรัฐมนตรีตามประเพณีการเมืองไทยที่นักการเมืองมีความเป็นอิสระสูง ไม่ค่อยผูกพันตนเองกับพรรคการเมือง จนบางครั้งนำมาซึ่งปัญหาการขาดหลักความรับผิดชอบร่วมกันของคณะรัฐมนตรีที่เกิดจากหลายพรรคการเมืองที่รวมกันเป็นรัฐบาลผสม ดังนั้นนโยบายของพรรคการเมืองไทยจึงมี 3 ชุด คือ ชุดจดทะเบียนพรรคการเมืองต่อกระทรวงมหาดไทย ชุดหาเสียง และชุดปฏิบัติจริงที่เป็นของตัวใครตัวมัน

เมื่อเรื่องการเลือกตั้งผู้ว่าฯเป็นเพียงนโยบายที่เป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองที่กระแสประชาธิปไตยกำลังแผ่ขยายเพื่อหวังสร้างคะแนนนิยมบางส่วนในฤดูกาลหาเสียง

เลือกตั้ง โดยเฉพาะนักการเมืองส่วนใหญ่ที่ยังคุ้นเคยกับข้อดีว่า “เรื่องหาเสียงก็หากันไป ส่วนเรื่องที่จะทำอะไรจริงไว้ว่ากันทีหลัง” ความคุ้นเคยในนโยบายหาเสียงที่ไม่ค่อยมีโครงทงถามนี้ ทำให้นโยบายเลือกตั้งผู้ว่าฯเกิดขึ้นภายใต้ “ความไม่สุกงอมทางความคิด” ของพรรคการเมืองและนักการเมืองเจ้าของนโยบาย ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากนโยบายเลือกตั้งผู้ว่าฯระหว่างพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลนั้น เห็นได้ชัดว่าเป็นความแตกต่างทางแนวความคิดที่ยังไม่ “สุกงอม” นี้ที่มีพื้นฐานมาจากความต้องการช่วงชิงความได้เปรียบเพื่อหวังผลประโยชน์ด้านความนิยมทางการเมืองของแต่ละพรรคภายใต้การผลักดันอย่างร้อนแรงของกระแสประชาธิปไตย ผลของความไม่สุกงอมทางความคิดของพรรคพลังธรรมต่อนโยบายเลือกตั้งผู้ว่าฯ ที่ไม่เคยปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในเอกสารนโยบายของพรรคพลังธรรมที่จดทะเบียนต่อกระทรวงมหาดไทยปี 2531 แต่เพิ่งเริ่มขึ้นพร้อม ๆ กับพรรคการเมืองอื่น ๆ ในช่วงการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง และได้เป็นประเด็นขัดแย้งอย่างรุนแรงเมื่อมีการหยิบยกขึ้นมาภายหลังการแถลงนโยบายของรัฐบาล โดยที่ช่วงการร่างนโยบายร่วมกันของพรรคร่วมรัฐบาล พรรคพลังธรรมก็ไม่ได้ทักท้วงในเรื่องนี้ที่ไม่ได้ระบุให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ในส่วนของนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองสู่ระดับท้องถิ่น แต่เพิ่งยกขึ้นมาผลักดันหลังจากการถูกทวงถาม จากกระแสประชาชนที่ยังตื่นตัวเฝ้าคอยติดตามพฤติกรรมของพรรค การเมืองตลอดมาหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ส่วนพรรคความหวังใหม่ที่อยู่ในเอกสารนโยบายเอกสารจดทะเบียนต่อกระทรวงมหาดไทยปี 2533 ระบุไว้ว่าจะจัดให้มีการเลือกตั้งใหญ่บ้านตลอดจนผู้ว่าฯ แต่ไม่ได้มีแนวทางในการปฏิบัติที่ชัดเจนถึงรูปแบบและระยะเวลาที่จะสร้างความเป็นรูปธรรมขึ้นได้ เป็นความ “ไม่สุกงอมทางความคิด” ที่เปิดโอกาสให้ฝ่ายข้าราชการประจำผู้ได้รับผลการทบทวนเรื่องนี้มีความง่ายต่อการเข้าครอบงำทางข้อมูลและความคิดจากผู้ที่รู้มากกว่า และเชี่ยวชาญจนถึงระดับที่ยอมละทิ้งแนวความคิดและจุดยืนในนโยบายเดิมของตน สำหรับพรรคประชาธิปัตย์นั้น ในเอกสารหาเสียงของสมาชิกพรรคที่ระบุไว้ว่าจะจัดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯขึ้นใน 5 จังหวัดที่มีความพร้อมทั่วทุกภูมิภาค โดยไม่ได้ระบุระยะเวลาและรูปแบบที่ชัดเจนเช่นเดียวกับพรรคความหวังใหม่ที่ได้คัดค้านเรื่องการเลือกตั้งผู้ว่าฯในตอนแรกที่พรรคพลังธรรมเริ่มผลักดัน แต่หลังจากที่พิจารณาถึงกระแสประชาชนที่ค่อนข้างแข็งขัน และสภาพการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงอาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลได้จึงพยายามประนีประนอมทางความคิด โดยการให้เวลากับหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงได้ศึกษาก่อน ทำให้ขั้นตอนในการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติค่อนข้างยืดเยื้อและสับสนในการดำเนินการเรื่องนี้

จากความไม่สุกงอมทางแนวความคิดในเรื่องการกระจายอำนาจโดยการเลือกตั้งผู้ว่าฯดังกล่าว เป็นเหตุให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นดำรงอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ทางการเมือง โดยเฉพาะด้านความ

นิยมทางการเมือง ที่ต่างฝ่ายต่างก็ค้นหาวิธีการและแนวทางที่จะสร้างผลประโยชน์ให้กับฝ่ายคนให้มากที่สุด และพยายามต่อต้านขัดขวางการสร้างผลประโยชน์ของฝ่ายตรงข้ามในเวลาเดียวกัน ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมและทางการเมืองที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของการแสดงออกถึงพฤติกรรมและบทบาทของแต่ละฝ่าย ในประเด็นนี้นายถวิล ไพรสณฑ์ แกนนำสำคัญในการผลักดันเรื่องการเลือกตั้งผู้ว่าฯจากพรรคพลังธรรมได้เคยกล่าวยอมรับในการให้สัมภาษณ์พิเศษกับหนังสือพิมพ์สยามรัฐฉบับวันที่ 3 พฤศจิกายน 2535 ตอนหนึ่งว่า “... เรายังยืนยันในนโยบายนี้ (เลือกตั้งผู้ว่าฯ) และดำเนินงานต่อและก็หมายถึงว่า แนวนโยบายของพรรคเราก็คงจะกระจายความเห็นนี้ไปยังประชาชนให้มากยิ่งขึ้น เพื่อหวังผลในการเลือกตั้งครั้งต่อไป เราจะชูนโยบายนี้ ถ้าคราวหน้าประชาชนเลือกเราเข้ามามาก ๆ เราก็จะสามารถดำเนินนโยบายนี้ให้เป็นจริงขึ้นมา...” จากคำกล่าวนี้เห็นได้ชัดว่าเป้าหมายสำคัญในการเคลื่อนไหวเรื่องการเลือกตั้งผู้ว่าฯของพรรคพลังธรรม ก็เพื่อหวังผลประโยชน์ในเรื่องของฐานคะแนนเสียงที่จะได้รับจากความนิยมของประชาชนทั่วไปในการเลือกตั้งคราวต่อไป ทั้ง ๆ ที่ความเป็นจริงแล้วนโยบายการเลือกตั้งผู้ว่าฯไม่เคยปรากฏในแนวนโยบายของพรรคพลังธรรมเลย เพิ่งปรากฏขึ้นในช่วงของเหตุการณ์ที่มีกระแสประชาธิปไตยกำลังได้รับความนิยมหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงเป็นการยากที่จะได้รับความร่วมมือจากพรรคการเมืองใหญ่อย่างพรรคประชาธิปัตย์และพรรคความหวังใหม่ที่ต่างก็ถือคู่แข่งสำคัญทางการเมืองด้วยกันทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าจะมีแนวนโยบายที่ไม่แตกต่างกันในเรื่องนี้ แต่การก้าวขึ้นซึ่งจ้งหวะทางการเมือง ที่แสดงออกถึงความเป็นเอกเทศในความเคลื่อนไหวอย่างโดดเด่นของพรรคพลังธรรมที่ล้าหน้าพรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาล ทำให้ความแตกแยกที่ยากต่อการหันหน้าเข้าเจรจาทงออกบนพื้นฐานของหลักการและเหตุผลทางวิชาการในเรื่องการเลือกตั้งผู้ว่าฯนี้ได้ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ความขัดแย้งที่สามารถยุติลงขณะหนึ่ง เป็นเพียงการถอยเพื่อตั้งตัวของฝ่ายหนึ่งที่ไม่อาจใช้ทรัพยากรทางการเมืองที่ตนมีอยู่ต่อสู้กับอีกฝ่ายหนึ่งได้อย่างใกล้เคียงกันภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏเหตุการณ์ความขัดแย้งใหม่เคลื่อนเข้ามาแทนที่บดบังความขัดแย้งเดิมให้ยุติลงชั่วคราว

ตลอดระยะเวลา 1 ปีที่ประเด็นการเลือกตั้งผู้ว่าฯของพรรคพลังธรรมได้สงบลงตั้งแต่ต้นปี 2536 ถึงปลายปีเดียวกันที่เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในพรรคร่วมรัฐบาล เมื่อมีการปรับพรรคกิจสังคมออกไปเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2536 จากความขัดแย้งทางแนวความคิดอย่างรุนแรงที่เกิดขึ้นและได้พรรคเสรีธรรมของนายอาทิตย์ อุไรรัตน์ เข้ามาแทนที่พรรคกิจสังคม ประเด็นการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นตามนโยบายของรัฐบาลก็ได้ประทุขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งตั้งแต่เดือนมกราคม 2537 เมื่อ นายถวิล ไพรสณฑ์ รองประธานสภาจากพรรคพลังธรรมเจ้าของร่าง พรบ. เลือกตั้งผู้ว่าฯที่สร้างปัญหาความขัดแย้งมาตั้งแต่รัฐบาลเริ่มบริหารประเทศเมื่อปี 2535 ได้ประกาศที่จะขอลาออกจากตำแหน่งรองประธานสภาฯ โดยให้เหตุผลว่าเป็นการปฏิบัติตามสัญญาที่จะขอลาออกจากเก้าอี้เพื่อเปิด

ทางให้กับคนอื่นมาปฏิบัติหน้าที่แทนภายหลังที่ตนดำรงตำแหน่งดังกล่าวมาเกือบ 2 ปี และประเด็นสำคัญคือต้องการจะออกมารณรงค์เลือกตั้งผู้ว่าอย่างเต็มตัว การนั่งในตำแหน่งรองประธานสภาฯ ทำให้รู้สึกอึดอัดไม่สามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้อย่างเต็มที่

ทันทีที่นายอภิรักษ์ได้ประกาศจะลาออกจากตำแหน่งรองประธานสภาฯ เพื่อออกมาเคลื่อนไหวเรื่องการเลือกตั้งผู้ว่าฯอย่างเต็มตัว ก็ได้มีการแถลงจากพรรคประชาธิปัตย์ถึงความเคลื่อนไหวครั้งนี้ของพรรคพลังธรรมอย่างรุนแรง นายอาคม เสงฉวีวัน โฆษกพรรคได้ระบุว่านายอภิรักษ์ซึ่งได้รับเสียงสนับสนุนจากพรรคร่วมรัฐบาลให้มานั่งตำแหน่งสำคัญของฝ่ายนิติบัญญัติ ไม่ควรที่จะใช้เงื่อนไขของการลาออกจากตำแหน่งรองประธานสภาฯ มาสร้างความขัดแย้งในพรรคร่วมรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบายกระจายอำนาจ และได้กล่าวได้อย่างตรงไปตรงมาว่าการลาออกจากตำแหน่งของนายอภิรักษ์เป็นเกมหาเสียงของพรรคพลังธรรม แม้ว่าการหาเสียงเป็นวิธีทางหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย แต่การหาเสียงเช่นนี้ไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดความขัดแย้งตลอดเวลา “พูดเหมือนกับว่าตัวเองอยากให้เลือกตั้ง (ผู้ว่าฯ) การหาเสียงเช่นนี้ไม่ดีเหมือนเหยียบบ่าคนอื่นตลอดเวลา คนไม่รู้อาจจะหาว่าพรรคร่วมรัฐบาลอื่นทั้งความหวังใหม่ประชาธิปัตย์ คึงเรื่องเลือกตั้งผู้ว่าฯซึ่งไม่เหมาะสม”⁶³ ซึ่งนายอภิรักษ์ก็ได้ออกมาตอบโต้นายอาคมว่า การออกมาเรียกร้องให้เลือกตั้งผู้ว่าฯนั้นไม่ได้ต้องการจะไปให้กระทบใคร หรือกระทบรัฐบาล เป็นการเรียกร้องต่อประชาชนเพื่อให้แสดงความคิดเห็นกลับมาว่าเห็นด้วยหรือไม่ ที่ผ่านมาได้ผลักดันตามขั้นตอนของรัฐบาลและจบไปแล้ว การเรียกร้องนี้ถือเป็นการเรียกร้องเพื่อประชาชนและไม่เคยบีบบังคับให้ใครเห็นด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่าการออกมาเคลื่อนไหวของนายอภิรักษ์ในครั้งนี้ ได้รับการสนับสนุนจาก พลตรีจำลอง ศรีเมือง ผู้นำตัวจริงของพรรคอย่างเต็มที่ ต่างกับการเคลื่อนไหวของพรรคพลังธรรมในคราวแรกภายหลังการแถลงนโยบายของรัฐบาลที่พลตรีจำลองฯค่อนข้างเก็บตัวไม่ค่อยออกมาแสดงความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าวมากนัก ท่าทีของพลตรีจำลองฯต่อการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ของพรรคพลังธรรมในครั้งนี้เป็นเสมือนการส่งสัญญาณทางการเมืองถึงแนวโน้มของความขัดแย้ง ระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลจากนโยบายการกระจายอำนาจที่จะเริ่มต้นขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยพลตรีจำลองฯได้ออกมาเคลื่อนไหวอย่างเต็มตัวร่วมกับนายอภิรักษ์ด้วยการประกาศเดินสายรณรงค์เรื่องนี้ทั่วประเทศ โดยจุดแรกที่ผู้นำพรรคพลังธรรมใช้เป็นเวทีประศัยเรื่องเลือกตั้งผู้ว่าฯก็คือจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีอิทธิพลทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์หนาแน่นยิ่ง ผู้นำพรรคพลังธรรมได้กล่าวโดยปราศจากเยื่อใยของการ

⁶³“อภิรักษ์-อาคม สงครามตัวแทน พลังธรรม ปชป. การเมืองระอุ,” มติชนสุดสัปดาห์ 14 (21 มกราคม 2537) : 10.

ประนีประนอมว่าที่ผ่านมานโยบายบางอย่างของพรรคไม่สามารถดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงไปได้ เพราะมีการร่วมมือระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลยังไม่ดีพอ แต่ละพรรคยังมีความคิดแตกต่างกันอยู่

จากการประกาศเคลื่อนไหวอย่างเต็มที่ ก่อนนโยบายเลือกตั้งผู้ว่าฯของแกนนำสำคัญของพรรคพลังธรรมในครั้งนี้ ได้ปลุกกระแสของการกระจายอำนาจการปกครองขึ้นมาในสังคมการเมืองไทยอีกครั้งหนึ่ง มีการแสดงความคิดเห็นขององค์กรและบุคคลสำคัญต่าง ๆ ก่อนนโยบายกระจายอำนาจของรัฐบาล โดยมุ่งประเด็นไปที่การเลือกตั้งผู้ว่าฯเป็นสำคัญ โดยมีความคิดเห็นแตกแยกเด่นชัดออกเป็น 2 ฝ่ายปรากฏออกมาทั้งในรูปของการให้สัมภาษณ์ ข้อเขียนทางวิชาการ บทความ การจัดเวทีสัมมนา ปราศรัย แนวทางแรกสนับสนุนแนวคิดการกระจายอำนาจการปกครองโดยการเลือกตั้งผู้ว่าฯ โดยได้จนถึงผลดีมีประเด็นสำคัญหลักคือ ผู้ว่าฯเลือกตั้งสามารถบริหารงานตอบสนองความต้องการของประชาชนในจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะเป็นคนในพื้นที่ สามารถรู้ปัญหาและความต้องการของประชาชนได้ดี ผู้ว่าฯเลือกตั้งจะเป็นบุคคลที่เอาใจประชาชนมากกว่าที่จะมาเป็นนายของประชาชน ซึ่งแตกต่างกับผู้ว่าฯจากการแต่งตั้งที่มุ่งเอาใจเจ้านายจากส่วนกลางมากกว่าประชาชน อีกฝ่ายหนึ่งไม่เห็นด้วยกับการเลือกตั้งผู้ว่าฯ มีเหตุผลสำคัญคือ ผู้ว่าฯเป็นตำแหน่งของข้าราชการประจำที่ได้รับการแต่งตั้งจากส่วนกลาง ไม่สามารถเลือกตั้งได้ จังหวัดปัจจุบันเป็นหน่วยการปกครองระดับภูมิภาค ไม่ใช่ระดับท้องถิ่น ประเทศไทยยังมีความจำเป็นที่จะต้องคงไว้ซึ่งการปกครองในระดับภูมิภาคอยู่ ผู้ว่าฯเป็นตำแหน่งที่ต้องใช้วิชาชีพในการบริหาร และที่สำคัญผู้ว่าฯที่มาจาก การเลือกตั้งมีแนวโน้มสูงที่จะเอื้ออำนาจให้บุคคลผู้มีอิทธิพลและนักเลงเข้ามาเป็นผู้บริหารสูงสุดในตำแหน่งนี้ของจังหวัดได้ จากการแตกแยกของแนวความคิดของบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ในสังคมไทยขณะนั้นต่อการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงผลดีผลร้ายของการเลือกตั้งผู้ว่าฯกันอย่างกว้างขวางจนยากที่จะหาข้อยุติได้ ต่างฝ่ายต่างก็อ้างถึงผลดีในแนวความคิดของตนและคัดค้านถึงแนวความคิดของอีกฝ่ายหนึ่ง โดยได้ยกถึงผลร้ายที่จะเกิดขึ้นจากแนวความคิดนั้น โดยการแสดงความคิดเห็นของบุคคลดังกล่าวต่างก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุและผลของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันขององค์ปัจจัยของความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่

สำหรับความแตกต่างของแนวความคิดทางการเมืองเกี่ยวกับนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลที่เกิดขึ้นดังกล่าว ได้มีการแสวงหากลวิธีในการดำเนินการต่อสู้ของแต่ละฝ่ายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของตน เป็นที่น่าสังเกตว่าการออกมาเคลื่อนไหวอย่างแข็งขันของนายถวิลฯและพลตรีจำลองฯในครั้งนี้นี้เกิดขึ้นในช่วงระยะก่อนที่จะมีการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นของ กทม. คือสมาชิกสภาเขต (สข.) และสมาชิกสภา กทม. (สก.) ที่จะมิขึ้นในวันที่ 6 มีนาคม 2537 นี้ โดยก่อนหน้านั้นในเดือนพฤษภาคม 2536 ได้มีการเลือกตั้ง สก./สข. ในบางส่วนที่ปรากฏว่าพรรคพลังธรรมเจ้าของที่นั่ง

ส่วนใหญ่ในระดับท้องถิ่นดังกล่าว ได้เสียเก้าอี้ให้กับพรรคร่วมรัฐบาลอย่างพรรคประชาธิปัตย์ และพรรคประชากรไทยพรรคฝ่ายค้านไปไม่น้อย ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองไทยทั่วไปในภาพรวม (มหภาค) ที่กระแสประชาธิปไตยหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ได้รวมตัวกันอย่างเหมาะสมเข้ากับกระแสโลกภายหลังการล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศโซเวียต ที่มีการแผ่ขยายอย่างกว้างขวางของกระแสประชาธิปไตยไปทั่วทุกแห่ง ผนวกเข้ากับสถานการณ์ทางการเมืองในระดับย่อย (จุลภาค) ที่จะมีการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นของ กทม. ที่จะมีขึ้นในระยะไม่กี่เดือนข้างหน้า การแสดงบทบาทของแกนนำพรรคพลังธรรมในช่วงระยะเวลาดังกล่าวจึงเป็นเงื่อนไขที่ควรพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง ตลอดระยะเวลาาร่วม 2 ปี ที่รัฐบาลผสม 5 พรรคภายใต้การนำของพรรคประชาธิปัตย์ ได้มีการประเมินกันในผู้ปฏิบัติงานส่วนหนึ่งของพรรคพลังธรรมว่า ถ้าหากสถานการณ์ของการร่วมรัฐบาลของพรรคพลังธรรมยังเป็นอยู่เช่นนี้ ที่ถูกมองจากบุคคลทั่วไปถึงภาพรวมของรัฐบาลที่ไม่มีผลงานปรากฏชัดเจนเป็นรูปธรรม ตลอดจนความตกต่ำของพรรคพลังธรรม ที่ส่วนหนึ่งวัดได้จากความนิยมทางการเมืองของประชาชน กรุงเทพฯ ในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น (สก./สข.) ที่ผ่านมากในเดือนพฤษภาคม 2536 ที่พรรคพลังธรรมต้องสูญเสียที่นั่งจำนวนไม่น้อยให้กับพรรคประชาธิปัตย์และพรรคประชากรไทย ซึ่งพรรคพลังธรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาล ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงถึงความรับผิดชอบ ต่อความไร้ผลงานของรัฐบาลได้ ที่สำคัญนโยบายหลักของพรรคที่ให้สัญญาแก่ประชาชนในการหาเสียง ก็ไม่สามารถผลักดันให้ออกมาเป็นรูปธรรมได้ ไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาจราจรใน กทม. ที่พรรคพลังธรรมดูแลอยู่ในระดับนโยบาย กลับไม่ได้รับความร่วมมือจากพรรคร่วมรัฐบาลที่ควบคุมกลไกอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาจราจร รวมทั้งนโยบายการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ที่พรรคเคยผลักดันตั้งแต่เริ่มแรกบริหารประเทศของรัฐบาลชุดนี้ก็ตาม จากเหตุผลของปรากฏการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมาเกี่ยวกับภาพความตกต่ำของพรรคพลังธรรมในฐานะ 1 ในพรรคร่วมรัฐบาลที่ผลักดันให้เกิดความเคลื่อนไหวเรื่องการเลือกตั้งผู้ว่าฯของพรรคพลังธรรมอีกครั้งหนึ่งในคราวนี้ ถูกมองว่าเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อจุดมุ่งหมายของความต้องการกอบกู้ภาพพจน์ของพรรคให้กลับมาโดดเด่นอีกครั้งหนึ่ง นโยบายเลือกตั้งผู้ว่าฯ ได้ถูกยกขึ้นมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติการคราวนี้ ที่สามารถแสดงถึงจุดเด่นของพรรคพลังธรรม ที่ยืนอยู่เคียงข้างประชาชนภายใต้สถานการณ์ที่กระแสประชาธิปไตยกำลังได้รับความนิยมในขณะนั้น และสถานการณ์เฉพาะหน้าที่จะมีการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นที่มีความหมายสำคัญมากกับพรรคพลังธรรมที่เติบโตมาจากพื้นที่ กทม. ที่ตำแหน่ง สก./สข. คือฐานคะแนนเสียงที่แข็งแกร่งของพรรคในการเลือกตั้งในการเลือกตั้งระดับประเทศ จากความเคลื่อนไหวของพรรคพลังธรรมในเชิงกดดันที่สร้างความอึดอัดให้กับพรรคร่วมรัฐบาลก่อนนโยบายการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ได้มีการปฏิบัติการตอบโต้จากฝ่ายตรงข้ามแนวความคิดของพรรคพลังธรรมที่ได้รับผลกระทบโดยตรงคือกระทรวงมหาดไทย ด้วยการเสนอให้มีการแบ่งซอยอำนาจ กทม.

ให้เล็กลงเป็นหลาย ๆ เมือง หรือหลาย ๆ เทศบาลและเปลี่ยนแปลงตำแหน่งผู้ว่า กทม. เป็นตำแหน่งนายกเทศมนตรีแทนอันเป็นข้อเสนอของคณะกรรมการปรับปรุงระบบการบริหารส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นที่มีนายประธาน คงฤทธิศึกษาการ เป็นประธานกรรมการ แนวคิดดังกล่าวถูกมองจากพรรคพลังธรรมว่ามีพรรคการเมืองบางพรรคในพรรคร่วมรัฐบาลที่เป็นคู่แข่งสำคัญในพื้นที่ กทม. ต้องการทำลายฐานคะแนนเสียงของพรรคพลังธรรมให้แตกย่อยเป็นเสี่ยง ๆ ทั้ง ๆ ที่ทราบดีว่าตำแหน่งผู้ว่า กทม. เป็นคนของพรรคพลังธรรม เป็นเรื่องที่น่าสังเกตไม่น้อยที่ว่าแท้ที่จริงแล้วคณะกรรมการชุดดังกล่าวที่เสนอแนวคิดนี้ อยู่ภายใต้การดูแลของพรรคความหวังใหม่ แต่พรรคพลังธรรมกลับระดมมุ่งเป้าโจมตีไปยังพรรคประชาธิปัตย์ว่าเป็นต้นคิดผลักดันแนวคิดนี้ขึ้นมาเพื่อแก้เกมพรรคพลังธรรม พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งมีพื้นที่การเลือกตั้งทับซ้อนกันอยู่ไม่ว่าจะเป็น กทม. หรือแม้จังหวัดทางภาคใต้ยังคงมีความหวาดระแวง ซึ่งไหวชิงพริบทางการเมืองกันอยู่สูงระหว่าง 2 พรรคการเมืองนี้ โดยเฉพาะในสถานการณ์ขณะนี้ที่จะมีการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นของ กทม. ขึ้นในไม่ช้านี้

จากภาวะการณ์ของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐบาลผสม โดยเฉพาะพรรคพลังธรรมกับพรรคประชาธิปัตย์ที่กลายเป็นคู่อริสำคัญไปแล้วจากเรื่องนโยบายการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ได้มีความพยายามที่จะประนีประนอมกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยนายฯ ได้เชิญแกนนำสำคัญของพรรคร่วมรัฐบาลทั้ง 5 พรรคเข้าประชุม เพื่อหาข้อยุติเกี่ยวกับแนวทางของรัฐบาลร่วมกัน ในนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2537 สำหรับเบื้องหลังของการหารือระดับแกนนำพรรคร่วมรัฐบาลครั้งนี้ปรากฏว่าทั้งพรรคประชาธิปัตย์ และพรรคความหวังใหม่ยังคงยืนยันว่า เรื่องนโยบายกระจายอำนาจการปกครองของรัฐบาล ให้ทุกพรรคเคารพมติเดิมในการหารือ ระหว่างกรรมการประสานงานในการจัดตั้งรัฐบาลและร่วมร่างนโยบายที่ตกลงกันไว้ว่า นโยบายที่เกี่ยวกับการกระจายอำนาจนั้น รัฐบาลจะให้มีการกระจายอำนาจอย่างเป็นขั้นตอน โดยให้สภาตำบลเป็นนิติบุคคล ให้มีการเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรี และนายก อบจ. ซึ่งทางกระทรวงมหาดไทยได้ดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอนมาตลอด อย่ำสร้างความสับสนโดยการพูดกันไปคนทาง สองทาง “เรากำลังจะเอาเรื่องเลือกตั้งผู้ว่าฯ ไปหารวมเป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ทั้ง ๆ ที่ผู้เรื่องว่าเป็นการบริหารส่วนภูมิภาค ทำให้เกิดความสับสนไปหมดและความจริงการเลือกตั้งนายก อบจ. ซึ่งโดยตำแหน่งก็คือผู้ว่าฯนั่นเอง จึงน่าจะปรับให้เป็นแนวทางเดียวกัน ขอให้พูดกันน้อย ๆ หน่อยก็จะดี และน่าจะปรับวิธีการเรียกเสียใหม่ให้ประชาชนเข้าใจง่าย เช่นอาจจะเปลี่ยนจากที่เรียกว่านายก อบจ. มาเรียกผู้ว่าฯ แล้วให้ผู้ว่าฯเดิมที่ส่งมาจากมหาดไทยไปเป็นอย่างอื่น เช่น หัวหน้าส่วนราชการจังหวัดหรือผู้อำนวยการสำนักงานส่วนราชการจังหวัด เป็นต้น

ส่วนประเด็นเรื่องการเลือกตั้งผู้ว่าฯจริง ๆ จะเริ่มเมื่อไรนั้น ก็ต้องขึ้นอยู่กับความพร้อม”⁶⁴ ทั้งหมดนี้ เป็นสาระสำคัญที่แกนนำจากพรรคประชาธิปัตย์และความหวังใหม่เห็นสอดคล้องกัน ซึ่งเห็นได้ว่าขณะนี้ทั้งพรรคประชาธิปัตย์และพรรคความหวังใหม่ต้องการให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างเป็นขั้นเป็นตอนในส่วนของการปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบที่เป็นอยู่ปัจจุบัน เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เป็นต้น ส่วนตำแหน่งผู้ว่าฯที่มีการเรียกร้องกันนั้น ขณะนี้เห็นว่าประเทศไทยยังไม่พร้อมที่จะให้มีการเลือกตั้งในรูปแบบนี้ ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องคงไว้ซึ่งรูปแบบการปกครองส่วนภูมิภาคอยู่ จะให้ยกเลิกเหลือเพียงราชการส่วนกลางกับส่วนท้องถิ่นตามแนวทางของพรรคพลังธรรมนั้นยังทำไม่ได้

อย่างไรก็ตาม การหารือครั้งนี้ก็ยังหาข้อยุติที่ชัดเจนไม่ได้ในประเด็นเรื่องการรณรงค์เลือกตั้งผู้ว่าฯของพรรคพลังธรรม เมื่อนายบุญชูฯหัวหน้าพรรคพลังธรรมเห็นว่าพรรคพลังธรรมยังมีสิทธิที่จะรณรงค์เพื่อผลักดันให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯตามนโยบายของพรรคต่อไปได้ แต่มีเงื่อนไขว่าในการพูดถึงนโยบายดังกล่าวจะไม่วิพากษ์วิจารณ์พรรคร่วมรัฐบาลในทางเสียหาย ซึ่งก็สอดคล้องกับความคิดเห็นของ พันเอกวินัย สมพงษ์ เลขาธิการพรรคพลังธรรมที่เห็นว่าจะห้ามการเคลื่อนไหวของ ส.ส. พลังธรรมไม่ได้ เพราะเป็นแนวนโยบายของพรรค ไม่เกี่ยวกับรัฐบาล เช่นเดียวกับพลตรีจำลองฯและนายถวิลฯที่ยืนยันจะเดินหน้าเรื่องนี้ต่อไป เพราะเป็นแนวทางของพรรคตามนโยบายที่ได้ประกาศไว้ ในขณะที่นายพิศาล มุลศาสตราสาร เลขาธิการพรรคความหวังใหม่เห็นว่า เรื่องการรณรงค์เลือกตั้งผู้ว่าฯของพรรคพลังธรรมควรจะยุติได้แล้ว เพราะนายบุญชูฯได้รับปากในที่ประชุมแล้วว่าจะไม่มีการแสดงความคิดเห็นอีก หากมีการเคลื่อนไหวของ ส.ส. พรรคพลังธรรมนายบุญชูฯต้องรับผิดชอบ นั่นหมายความว่าสมาชิกพรรคร่วมรัฐบาลควรหยุดการเคลื่อนไหวเรื่องนี้อย่างสิ้นเชิง แต่พรรคพลังธรรมกลับเห็นว่ายังมีสิทธิอย่างสมบูรณ์ในการรณรงค์ผลักดันเรื่องนี้เพราะเป็นแนวทางของพรรค โดยเฉพาะพลตรีจำลองฯผู้นำตัวจริงของพรรคพลังธรรมยังคงยืนยันทำที่วถึงเวลาแล้วที่ต้องจัดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ในบางจังหวัดที่มีความพร้อม

หลังจากนั้นเป็นต้นมา แกนนำสำคัญของพรรคพลังธรรมทั้งนายถวิลฯและพลตรีจำลองฯก็ยังคงเดินสายอภิปรายชี้แจงถึงนโยบายของพรรคสนับสนุนให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯตามสถานที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดสัมมนาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ร่วมกับองค์กรนิสิตนักศึกษา โดยเฉพาะสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) ที่เห็นด้วยตามแนวทางของพรรคพลังธรรม สมพันธ์ประชาธิปไตยที่ครั้งหนึ่งพลตรีจำลองฯเคยเป็นบุคคล 1 ใน 7 แกนนำสำคัญขององค์กรนี้สมัยการต่อสู้เดือนพฤษภาคม 2535

⁶⁴“จำลอง ลุย ชูธง เลือกตั้งผู้ว่าฯ ตีแตกหน้า หวังใหม่-ปชป.” เนชั่นสุดสัปดาห์ 3 (28 มกราคม-3 กุมภาพันธ์ 2537) : 16.

รวมทั้งการรณรงค์เดินสายตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดใหญ่ เช่น นครศรี-
ธรรมราช เชียงใหม่ อุบลราชธานี ขอนแก่น เป็นต้น ซึ่งแต่ละครั้งการอภิปรายรณรงค์ของพรรค
พลังธรรม จะมีการกล่าวโจมตีพรรคร่วมรัฐบาลอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคประชาธิปัตย์และ
พรรคความหวังใหม่รวมทั้งกระทรวงมหาดไทย ว่าเป็นตัวการสำคัญในการขัดขวางการกระจายอำนาจ
การปกครองในครั้งนี้ จากพฤติกรรมของพรรคพลังธรรมดังกล่าวได้สวนทางถึงแนวทางของการพยายาม
ประนีประนอมเรื่องนี้จากแก่นนำในการประชุมหารือที่ผ่านมาอย่างสิ้นเชิง ยิ่งไปกว่านั้นพรรคพลังธรรม
ได้ประกาศทำทุกอย่างชัดเจนจะไม่รับร่าง พรบ. อบจ. ที่คณะกรรมการปรับปรุงระบบบริหารการปกครอง
ท้องถิ่นที่มิ นาย อารีย์ วงศ์อารยะ ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นประธาน ที่กำลังจะนำเสนอสู่การ
พิจารณาของคณะรัฐมนตรีก่อนนำเข้าสู่สภาผู้แทนฯ ในนามรัฐบาลต่อไป โดยพรรคพลังธรรมเห็นว่า
ความร่าง พรบ. ดังกล่าวนาย กษ. อบจ. ยังคงอยู่ใต้อำนาจของผู้ว่าฯ จากกระทรวงมหาดไทย และตัว อบจ.
เองก็ไม่มีอำนาจและบทบาทใด ๆ ที่ชัดเจน ชำร่วยผู้ว่าฯ ยังมีอำนาจสั่งยุบสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด
ได้อีกด้วย ซึ่งนายถวิลฯ ได้แสดงความคิดเห็นต่อร่าง พรบ. ฉบับนี้ อย่างชัดเจนว่า “อำนาจที่ให้แก่ อบจ.
ในร่าง พรบ. ฉบับนี้ เป็นอำนาจหลอก ๆ ที่หมกเม็ด ซ่อนเร้นเขียวเล็บของคนมหาดไทยไว้อย่างมากมาย
เพราะไม่ได้ให้อำนาจ อย่างจริงจังแก่สภา อบจ. ...”⁶⁵

สถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากประเด็นการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ของพรรคพลังธรรมนี้ ได้มี
การวิพากษ์วิจารณ์จากบุคคลสำคัญของพรรคฝ่ายค้าน อาทิเช่น นายบรรหาร ศิลปอาชา เลขาธิการ
พรรคชาติไทยว่าจะเกิดการยุบสภาฯ ในเร็ว ๆ นี้ เพราะเวลานี้รัฐบาลได้บริหารประเทศมาจนใกล้จะครบ
2 ปีแล้ว ทุกพรรคต่างก็แย่งกันหาเสียง ทำคะแนนเข้าพรรค ความขัดแย้งเริ่มสูงขึ้น ไม่มีใครกลัวใคร
เพราะอยู่ในภาวะที่เหมือนหมูไม่กลัวน้ำร้อน โดยเฉพาะพรรคพลังธรรมที่พยายามฉีกตัวเองออกจาก
ความรับผิดชอบในความไม่มีผลงานของรัฐบาลตลอดมา สามารถพิจารณาจากความคิดเห็นดังกล่าวได้ว่า
ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในรัฐบาลผสมจากนโยบายการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ของพรรคพลังธรรมนี้จะเป็น
สาเหตุของการสิ้นสุดของรัฐบาลชุดนี้ ต่างพรรคต่างก็พยายามสร้างความนิยมให้แก่พรรคตนเอง โดย
เฉพาะพรรค พลังธรรมที่การเคลื่อนไหวครั้งนี้ ไม่ได้มีความหมายแค่การเลือกตั้งระดับท้องถิ่นของ
กทม. ที่จะขึ้นเร็ว ๆ นี้เท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเลือกตั้งใหม่ในสมัยหน้าที่จะมีขึ้นด้วย เพราะเวลานี้ใกล้
ครบ 2 ปีโดยปกติแล้วตามประวัติศาสตร์การเมืองไทยในเรื่องของรัฐบาลผสม อายุเฉลี่ยของแต่ละ

⁶⁵“ศึกก อบจ. แดกหัก พธ.-จำลอง หมูไม่กลัวน้ำร้อน,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 3 (16-24
กุมภาพันธ์ 2537) : 12.

รัฐบาลที่ผ่านมาอยู่ในระหว่าง 1-2 ปี เท่านั้น ไม่เคยปรากฏว่ารัฐบาลผสมหลายพรรคของไทยจะอยู่ได้จนครบวาระสมัย

กระบวนการในการต่อสู้หรือยุทธวิธีในการเอาชนะฝ่ายตรงข้ามของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากปัญหาการเลือกตั้งผู้ว่าฯ นี้ ได้มีความฉีกกำลังกันอย่างเหนียวแน่นของฝ่ายตรงข้ามแนวคิดของพรรคพลังธรรมคือ พรรคประชาธิปัตย์และพรรคความหวังใหม่ โดยมีแนวร่วมจากฝ่ายข้าราชการประจำจากกระทรวงมหาดไทยและ โดยเฉพาะวุฒิสมาชิกส่วนใหญ่ที่เป็นข้าราชการประจำ ที่ก่อนหน้านี้ทางคณะกรรมการปกครองวุฒิสภาได้พิจารณาศึกษาเรื่องเลือกตั้งผู้ว่าฯ และมีมติออกมาว่าขณะนี้ประเทศไทยยังไม่พร้อมที่จะให้มีกาเลือกตั้งผู้ว่าฯ ขึ้น ในขณะที่ทางพรรคพลังธรรมที่มีแนวร่วมอย่างชัดเจนจากกลุ่มองค์กรนิสิตนักศึกษา โดยเฉพาะ สนนท. สมาพันธ์ประชาธิปไตย ข้าราชการฝ่ายปกครองบางคน เช่นนาย มณฑล ชาติสุวรรณ ปลัดอำเภอกระทุ้ง จังหวัดภูเก็ต ที่ร่วมเดินสายอภิปรายสนับสนุนการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ร่วมกับพรรคพลังธรรมอย่างเต็มที่ ในขณะที่พรรคเอกภาพที่เคยสนับสนุนการเลือกตั้งผู้ว่าฯ มาเช่นเดียวกับพรรคพลังธรรม กลับไม่มีท่าทีที่ชัดเจนที่จะออกมาเคลื่อนไหวร่วมกับพรรคพลังธรรม กลยุทธ์ที่ฝ่ายต่อต้านแนวคิดของพรรคพลังธรรม นำมาใช้ในการเบี่ยงเบนความสนใจในแนวความคิดของพรรคพลังธรรมเพื่อลดกระแสเลือกตั้งผู้ว่าฯ ประการหนึ่งในขณะที่ความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลกำลังเข้มข้นก็คือการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2537 เห็นชอบให้นางจรัสศรี ทีปรัส ผู้อำนวยการสำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทยให้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าฯ จังหวัดนครนายก นับเป็นผู้ว่าฯ หญิงคนแรกของประเทศไทยและยังมีคำสั่งให้นางนิพัทธา อมรรัตนเมธา อธิการวิทยาลัยการปกครองไปดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าฯ จังหวัดปทุมธานีและแต่งตั้งให้นางสิริเลิศ เมฆไพบูลย์ ดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าฯ จังหวัดสมุทรสงครามด้วย นอกจากนี้นายชวนฯ นายกฯ ได้ให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวภายหลังการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันเดียวกันว่ารัฐบาลมีนโยบายชัดเจนให้กรมการปกครองดำเนินการแก้ไขกฎระเบียบเปิดโอกาสให้ผู้หญิงสามารถดำรงตำแหน่งปลัดอำเภอได้ โดยในขั้นแรกให้กรมการปกครองยกเลิกตำแหน่งผู้ช่วยนายทะเบียนอำเภอซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง โอนไปดำรงตำแหน่งปลัดอำเภอได้โดยอัตโนมัติ จากแนวทางดังกล่าวของรัฐบาลและกระทรวงมหาดไทยได้มีการวิพากษ์วิจารณ์จากพรรคพลังธรรม และองค์กรประชาธิปไตยว่ารัฐบาล โดยพรรคความหวังใหม่และพรรคประชาธิปัตย์กำลังปฏิบัติการเบี่ยงเบนประเด็นสนใจเรื่องการเลือกตั้งผู้ว่าฯ

ได้มีความเคลื่อนไหวของฝ่ายข้าราชการกระทรวงมหาดไทยสายปกครอง ในความดูแลของพลเอกชวลิตฯ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ จัดชุมนุมครั้งใหญ่ในงาน “สิงห์คำสัมพันธ” ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อค่ำวันที่ 29 มกราคม 2537 มีข้าราชการฝ่ายปกครองตั้งแต่ระดับล่างถึงระดับบริหารมาร่วมงานจำนวนนับพันคน มีผู้ว่าฯ จากหลายจังหวัดซึ่งเป็นศิษย์เก่าของจุฬาฯ หลาย

สิบคนจับกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์การฉ้อราษฎร์เลือกตั้งผู้ว่าฯของพรรคพลังธรรม ระบุว่าหากมีการเลือกตั้งผู้ว่าฯจะทำให้บ้านเมืองฉิบหาย ผู้มีอิทธิพล นักเลงจะครองเมือง ประเทศไทยเป็นรัฐเดี่ยว ไม่สามารถเลือกตั้งผู้ว่าฯได้ ต่อไปอาจมีการเคลื่อนไหวจากพรรคพลังธรรมให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีได้ อันจะมีผลกระทบต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ภายใต้อาจมีแบ่งแยกดินแดน ผู้ว่าฯเลือกตั้งจะเป็นกบฏต่อประเทศ ซึ่งก่อนหน้านี้นายชวงศ์ ฉายะบุตร อธิบดีกรมการปกครองก็ได้ให้สัมภาษณ์ไม่เห็นด้วยกับการเลือกตั้งผู้ว่าฯและได้กล่าวอย่างมั่นใจว่าอีก 100 ปี ข้างหน้าก็ไม่สามารถเลือกตั้งผู้ว่าฯได้ ในขณะที่เดียวกันเริ่มมีการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้คัดค้านเลือกตั้งผู้ว่าฯจากหลายจังหวัด อาทิเช่น เมื่อวันที่ 27 มกราคม 2537 ที่จังหวัดน่าน มีการมีการชุมนุมของกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดหลายพันคน ยื่นหนังสือคัดค้านการเลือกตั้งผู้ว่าฯต่อนายประวิทย์ สีหโสภณ ผู้ว่าฯจังหวัดน่าน ในการเคลื่อนไหวต่อต้านการเลือกตั้งผู้ว่าฯของบรรดากำนัน ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านข้างต้น ถูกระงับจากพรรคพลังธรรมว่าเป็นฝีมือของกระทรวงมหาดไทยที่อยู่เบื้องหลังในการชุมนุมดังกล่าว

ทางด้านแนวร่วมสนับสนุนนโยบายเลือกตั้งผู้ว่าฯของพรรคพลังธรรม คือ สมาพันธ์ประชาธิปไตย ได้ออกแถลงการณ์เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2537 โดยนายแพทย์สันต์ หัตถิรัตน์ แกนนำสำคัญได้ระบุโจมตีรัฐบาลมุ่งเป้าไปที่พรรคประชาธิปัตย์และพรรคความหวังใหม่ที่ไม่วางใจหรือร้อนที่จะดำเนินการตามสัญญาที่เคยให้ไว้กับประชาชนระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง 2 ประเด็นคือ⁶⁶

1. การแก้ไขรัฐธรรมนูญที่เป็นผลพวงมาจากยุคสมัยที่สภา รสช.ครองอำนาจ
2. การผลักดันให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าฯเพื่อกระจายอำนาจให้แก่ประชาชน

นอกจากนี้สมาพันธ์ประชาธิปไตยยังได้กำหนดท่าทีเพื่อเคลื่อนไหวตอบโต้ท่าทีของรัฐบาลซึ่งถูกระบุว่าเป็นผู้ “ตระบัดสัตย์” ด้วยการจัดชุมนุมเพื่อผลักดันให้มีการแก้ไข รธน.และการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ในเดือนพฤษภาคมที่จะถึงนี้ ในขณะที่พลตรีจำลองฯผู้นำพรรคพลังธรรมได้ปฏิบัติการตรวจสอบท่าทีของพันธมิตรร่วมรัฐบาลด้วยการเขียนบันทึกเปิดผนึกลงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2537 ในหัวข้อ “จะยุบก็ยุบครับ” มีสาระสำคัญถึงเหตุผลในความเคลื่อนไหวเรื่องการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ของพรรคพลังธรรมตามแนวนโยบายของพรรคที่เคยสัญญาไว้กับประชาชน ถ้าเหตุของความขัดแย้งเรื่องนี้ระหว่างพรรคพลังธรรมกับพรรคร่วมรัฐบาลจนอาจเกิดการยุบสภาในอนาคตข้างหน้า พรรคพลังธรรมก็พร้อมสำหรับเหตุการณ์นั้น

⁶⁶“สมาพันธ์ทวงสัญญา รัฐบาลวิวลืมดิน ปลุกมือบ พฤษภาคม แก้ รธน.-เลือกตั้ง ผวจ...”

จากความเคลื่อนไหวของสมาพันธ์และบันทึกของพลตรีจำลองฯ ได้มีการตั้งข้อสังเกตทางการเมืองจากสมาชิกแกนนำของพรรคประชาธิปัตย์และพรรคความหวังใหม่ว่า พลตรีจำลองฯและพรรคพลังธรรมพร้อมที่จะเคลื่อนไหวร่วมกับสมาพันธ์ฯ ในการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ในเดือนพฤษภาคมที่จะถึงตามกำหนดที่นายแพทย์สันต์ฯ ได้เคยประกาศไว้ เป็นการร่วมกันอีกครั้งหนึ่งซึ่งก่อนหน้านี้ในเดือนพฤษภาคม 2535 ทั้งคู่เคยร่วมกันต่อสู้ในการขับไล่พลเอกสุจินดา คราประยูร ปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจากคู่ขัดแย้งกรณีการเลือกตั้งผู้ว่าฯที่เกิดขึ้น นายชวนฯนายชกฯกล่าวกับผู้สื่อข่าวว่า “มีบางคนต้องการให้เกิดเหตุการณ์วุ่นวายขึ้นในบ้านเมือง” ซึ่งมีได้เป็นการกล่าวด้วยความหวังใยเชิงมิตรต่อมิตรอีกแล้ว หากเป็นการผูกโยงพฤติกรรมของพลตรีจำลองฯ ให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวของพรรคพลังธรรมกับสมาพันธ์ฯ ที่พยายามจะสร้างภาพร้ายต่อสังคมการเมืองไทยเกิดขึ้น

กระแสการปรับคณะรัฐมนตรีได้เกิดขึ้นอย่างทันท่วงทีภายหลังจากความเคลื่อนไหวของพลตรีจำลองฯและสมาพันธ์ฯ ที่จะนำพรรคชาติไทย ที่กำลังจะมีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าพรรคจากพลตำรวจเอกประमाण อธิระถาวร เป็นนายบรรหาร ศิลปอาชา เข้าร่วมเป็นรัฐบาลแทนพรรคพลังธรรมหรือไม่เช่นนั้นพรรคชาติพัฒนาที่มีจำนวนที่นั่งใกล้เคียงกันก็เป็นทางเลือกหนึ่ง ที่จะมาแทนพรรคพลังธรรมที่จะถูกปรับออกจากรัฐบาลชุดนี้ อันเนื่องมาจากความขัดแย้งจากนโยบายเลือกตั้งผู้ว่าฯนี้ เพื่อเป็นการตอบโต้ท่าทีของพลตรีจำลองฯและแกนนำพรรคพลังธรรมจากพรรคประชาธิปัตย์และพรรคความหวังใหม่ จากท่าทีของ 2 พรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาลที่พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงภายในรัฐบาล ได้มีความเคลื่อนไหวขนานใหญ่จากบรรดาข้าราชการประจำทรวงมหาดไทยทยอยกันออกมากล่าวโจมตีความเคลื่อนไหวของพรรคพลังธรรมอย่างดุเดือด ตั้งแต่ปลัดกระทรวงฯ รองปลัดกระทรวงฯ อธิบดีกรมการปกครอง และผู้ว่าฯทั่วประเทศอย่างต่อเนื่อง ยิ่งเมื่อพลเอกชวลิตฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและทีมงานคือ ดร.กมล ทองธรรมชาติ คณะบดีคณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ ดร.โกศล พลกุล ที่ปรึกษากฎหมายของพลเอกชวลิตฯที่เป็นหนึ่งในคณะกรรมการปรับปรุงการบริหารส่วนท้องถิ่นของกระทรวงมหาดไทย ได้รับอนุมัติจากพรรคประชาธิปัตย์ที่ควบคุมดูแลองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) ให้ออกโทรทัศน์ช่อง 9 เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2537 ซึ่งแจ้งเกี่ยวกับการกระจายอำนาจการปกครองตามนโยบายของรัฐบาล โดยมี ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล เป็นผู้ดำเนินรายการ มีรายละเอียดของการชี้แจงส่วนใหญ่กล่าวโจมตีและวิพากษ์ความเคลื่อนไหวของพรรคพลังธรรม ที่ผูกโยงเรื่องราวไปยังความพยายามผลักดันให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดี อันเป็นจุดเดียวกันที่นายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทย คู่แข่งตลอดกาลของพรรคพลังธรรมในพื้นที่ กทม. และองค์กรไทยรู้จักสามัคคีที่แปลงตัวมาจากกลุ่มอภิรักษ์จักรีใช้เป็นประเด็นโจมตีพรรคพลังธรรมมาตลอด

จากสถานการณ์ที่ข้าราชการกระทรวงมหาดไทย รากฐานของระบบราชการที่แข็งแกร่งได้ออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านอย่างพร้อมเพรียงกันทั่วประเทศรวมทั้งความสามารถในการใช้สื่อของรัฐของพลเอกชวลิตฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจากพรรคความหวังใหม่ ที่มีแนวคิดเคียงข้างกับกระทรวงมหาดไทยอดีตผู้บัญชาการทหารบก ผู้เชี่ยวชาญในด้านการทำสงครามการข่าวที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าปฏิบัติการทั้งหลายเหล่านี้ ได้รับการเปิดทางอย่างเต็มที่จากพรรคประชาธิปัตย์แกนนำรัฐบาล และได้รับการตอบรับอย่างอบอุ่น จากแนวคิดคัดค้านการเลือกตั้งผู้ว่าฯ จากพรรคฝ่ายค้านอย่างนายสมัครพรรคประชากรไทยและองค์กรไทยรัฐรักสามัคคี ตลอดจนท่าทีของสมาชิกพรรคชาติไทยและพรรคชาติพัฒนาที่มีแนวคิดไปในทางเดียวกันที่พร้อมสำหรับการเข้า “เสียบ” แทนพรรคพลังธรรมได้ทุกโอกาส ทำให้ท่าทีอันแข็งกร้าวของพรรคพลังธรรมต่อนโยบายเลือกตั้งผู้ว่าฯ ได้ลดลงอย่างทันที เห็นได้ชัดจากคำประกาศของพลตรีจำลองฯ ผู้นำพรรคพลังธรรมที่ว่า “ต่อไปนี้ พรรคพลังธรรมจะไม่รณรงค์เรื่องนี้อีกแล้ว เว้นแต่จะมีคนถามหรือไปร่วมสัมมนาวิชาการ ผมมองว่าไม่มีความจำเป็นที่หัวหน้าพรรค 5 พรรคต้องมาหารือเรื่องนี้กันอีกแล้ว เพราะนโยบายร่วมรัฐบาลไม่ได้กำหนดไว้”⁶⁷

ท่าทีของพลตรีจำลองฯ ได้อ่อนตัวลงหลังจากประเมินความเคลื่อนไหวทางการเมือง ต่อนโยบายเลือกตั้งผู้ว่าฯ ที่ได้ประเมินทรัพยากรทางการเมืองที่มีอยู่ของตน รวมทั้งท่าทีในการร่วมต่อสู้ของแนวร่วมทางการเมืองที่สามารถตีค่าได้แล้วว่าไม่สามารถ ที่จะยื่นหยัดต่อสู้กับการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นของฝ่ายตรงข้ามที่มีกำลังทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็ความเสี่ยงสนับสนุนในคณะรัฐมนตรี กลไกสถาบันข้าราชการที่เข้มแข็งอย่างกระทรวงมหาดไทย ที่สามารถระดมพลังมวลชนได้อย่างไม่ยากนักขึ้นมาต่อต้าน ตลอดจนสื่อของรัฐที่สำคัญ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ที่อยู่ในความควบคุมของ 2 พรรคใหญ่คู่แข่งที่สามารุใช้เป็นเครื่องมือหรือยุทธวิธีในการลดหรือเบี่ยงเบนกระแสประชาธิปไตยที่เป็นสถานการณ์หลักในการผลักดันการเลือกตั้งผู้ว่าฯของพรรคพลังธรรมอย่างได้ผล

แนวโน้มของความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลมีท่าทีว่าจะยุติลงอีกครั้งหนึ่งจากเงื่อนไขของการประเมินกำลังทรัพยากรทางการเมือง และกลยุทธ์ในการต่อสู้ของคู่แข่งดังกล่าวแล้ว ประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาถึงสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นที่เป็นบริบทสนับสนุนเหตุของการยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก็คือ ปრაกฏการณ์ความแตกแยกเป็นฝักฝ่ายภายในพรรคพลังธรรมที่เริ่มเกิดขึ้นอย่างชัดเจน เมื่อพลตรีจำลองฯและแกนนำสำคัญที่เรียกขานกลุ่มของตนเองว่า “สายวัด” อาทิเช่น นายไชยวัฒน์ สีนสุวงศ์ นายถวิล ไพรสมณฑ์ นางสุดารัตน์ เกตุราพันธ์ นายสุทิน นพเกตุ เป็นต้น

⁶⁷“จำลองวางไม้ค้ำแทงปากกาทำรบ ชวน-จิว พงศ์พังคร่าบ,” มติชนสุดสัปดาห์ 14 (11 กุมภาพันธ์ 2537) : 14.

เห็นว่าสมาชิกพรรคพลังธรรมกลุ่ม “สายรัฐมนตรี” ที่มีตำแหน่งในคณะรัฐบาลชุดนี้ไม่ได้มีแนวทางการบริหารงานไปในแนวเดียวกับพรรคพลังธรรม รัฐมนตรีหลายคนในพรรคพลังธรรมภายใต้การนำของนายบุญชูฯ หัวหน้าพรรคไม่ได้มีความกระตือรือร้น ที่จะผลักดันให้โครงการสำคัญต่าง ๆ ของพรรคพลังธรรมได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นนโยบายการแก้ปัญหาการจราจรใน กทม. หรือแม้แต่นโยบายการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ที่หวังให้เป็นผลงานเชิดหน้าชูตาพรรค และรัฐมนตรีเหล่านี้ก็มีท่าทีคล้อยตามไปในแนวทางเดียวกับสมาชิกพรรคประชาธิปไตยแก่นำรัฐบาล ซึ่งการบริหารงานที่ผ่านมา รัฐมนตรีของพรรคพลังธรรมถูกมองว่าไม่มีผลงานที่ชัดเจนเช่นเดียวกับภาพรวมของรัฐบาล ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญให้ภาพพจน์ ของพรรคพลังธรรมตกต่ำเรื่อยมา จากความแตกแยกเป็นฝักฝ่ายในพรรคพลังธรรมนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ความเคลื่อนไหว เรื่องการเลือกตั้งผู้ว่าฯของพลตรีจำลองฯและนายถวิลฯ 2 แกนนำตัวจริงของพรรคพลังธรรมที่ต้องยุติลง เพราะต้องกังวลอยู่กับการคอยแก้ไขความแตกแยกขัดแย้งภายในพรรคที่เกิดขึ้นก่อน ต่อมาวันที่ 19 เมษายน 2537 พรรคพลังธรรมได้มีการประชุมนัดพิเศษที่โรงแรมมาเจสติก ถนนราชดำเนิน เสียงส่วนใหญ่ที่เป็นสมาชิก “สายวัด” ที่แนบแน่นกับพลตรีจำลองฯผู้ร่วมกันก่อตั้งพรรคมีมติให้พลตรีจำลองฯ เข้าร่วมรัฐบาลในตำแหน่งรองนายกฯและได้เสนอเงื่อนไข 3 ข้อต่อนายกฯในการร่วมรัฐบาลครั้งนี้ หนึ่งในเงื่อนไขดังกล่าวคือรัฐบาลต้องเห็นชอบกับการขอปรับคณะรัฐมนตรี ในส่วนของพรรคพลังธรรมทั้งคณะ ยกเว้นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ โดยปฏิบัติการครั้งนี้เท่ากับเป็นการกลับมายึดพรรค พลังธรรมคืนของพลตรีจำลองฯและสมาชิกสายวัดตัวจริงอย่างเป็นทางการ เป็นปรากฏการณ์ของความแตกแยกอย่างชัดเจนภายในพรรคพลังธรรม

สถานการณ์ทางการเมืองอีกประการหนึ่งที่เป็นเหตุปัจจัยสำคัญให้ความขัดแย้งระหว่างพรรคพลังธรรมกับ 2 พรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาล ในการเลือกตั้งผู้ว่าฯยุติลงอีกครั้งหนึ่งก็คือ ได้เกิดประเด็นความขัดแย้งประเด็นใหม่เกิดขึ้นทางการเมือง ระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลกับพรรคฝ่ายค้านร่วมกับวุฒิสมาชิก ในกรณีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เมื่อมีความพยายามชิงไหวชิงพริบทางการเมืองของพรรคฝ่ายค้านร่วมกับวุฒิสมาชิกล้มร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญที่เสนอแนะโดยฝ่ายรัฐบาลเป็นผลสำเร็จเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2537 และหลังจากนั้นเป็นต้นมา ประเด็นความขัดแย้งเรื่องการแก้ไข รธน. ได้เคลื่อนเข้ามาแทนที่เป็นกระแสหลักของสังคมแทนกระแสการเลือกตั้งผู้ว่าฯของพรรคพลังธรรมอย่างสิ้นเชิง อันตรงกับแนวคิดของ Schattchneider ที่เสนอกลวิธีในการยุติความขัดแย้งโดยการนำประเด็นความขัดแย้งใหม่เข้ามาแทนที่ประเด็นความขัดแย้งเดิมที่อาจแก้ไขได้ง่ายกว่า เพราะมีการเตรียมการล่วงหน้าในการแก้ปัญหาไว้แล้ว เป็นการตั้งใจนำประเด็นใหม่เข้ามาแทนที่ แต่กรณีดังกล่าวข้างต้นเป็นการแทนที่ของประเด็นปัญหาที่ไม่

ได้มีการเตรียมการมาก่อน เป็นสถานการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นโดยสภาวะปกติของปัญหาทางการเมือง ในขณะที่นั้น และการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นของ กทม. (สก./สข.) เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2537 ผลปรากฏว่า พรรคพลังธรรมต้องสูญเสียที่นั่งส่วนใหญ่กว่าครึ่งหนึ่งที่เคยครองเสียงข้างมากอยู่ให้กับคู่แข่งในพื้นที่นี้ คือพรรคประชาธิปัตย์ พรรคร่วมรัฐบาลที่มีปัญหาขัดแย้งกันมาตลอด อีกพรรคคือประชากรไทยจากฉีกฝ่ายค้านที่สามารถเบียดแย่งที่นั่งได้มาไม่น้อยเช่นกัน

กล่าวโดยสรุป ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาลชุดนี้จากกรณีนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองของรัฐบาลในประเด็นการเลือกตั้งผู้ว่าฯ มีสาเหตุมาจากความแตกต่างทางด้านแนวความคิดทางการเมือง ของแต่ละพรรคการเมืองที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ทางการเมืองในเรื่องของการสร้างความนิยมทางการเมือง หรืออีกนัยหนึ่งคือผลประโยชน์ด้านฐานคะแนนเสียงนั่นเอง นัยยะของปัญหาความขัดแย้งนี้ได้ก่อตัวขึ้นภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬที่กระแสประชาธิปไตยแผ่ขยายไปทั่วทุกสารทิศ และปัจจัยสำคัญที่เป็นพลังขับเคลื่อนให้ผู้กระทำทางการเมืองฝ่ายต่าง ๆ อาศัยสถานการณ์ทางการเมืองนี้ ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองคือ เพื่อหวังผลประโยชน์ให้ตกอยู่แก่ตน นโยบายการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ก็ได้รับการหยิบยกขึ้นมาเสนอเป็นแนวทางหรือวิธีการกระจายอำนาจการปกครองทางการเมืองไปสู่ท้องถิ่นตามนโยบายของรัฐบาลที่ได้แถลงไว้ต่อรัฐสภา ปัญหาความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาลนั้นเกิดขึ้นเมื่อแนวความคิดดังกล่าวไม่ได้รับการเห็นด้วยจากอีกฝ่ายหนึ่ง โดยอ้างว่าแนวความคิดการเลือกตั้งผู้ว่าฯ มิได้เป็นแนวทางที่ได้ตกลงกันไว้ในนโยบายกระจายอำนาจของรัฐบาล เป็นเพียงนโยบายของพรรคการเมืองบางพรรค แต่ก็ได้รับการตอบโต้จากอีกฝ่ายว่าก่อนหน้านี้ช่วงการหาเสียงเลือกตั้ง ทุกพรรคพันธมิตรร่วมรัฐบาลต่างก็เคยรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งผู้ว่าฯ ด้วยกันทั้งสิ้น

แท้จริงแล้วจากการศึกษาในด้านนโยบายของแต่ละพรรคการเมือง ต้องยอมรับว่าเกือบทุกพรรคต่างก็ตอบรับนโยบายการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ด้วยกันแทบทั้งสิ้น โดยเฉพาะในช่วงของการหาเสียงเลือกตั้งอันเนื่องจากเป็นกลยุทธ์ทางการเมืองอย่างหนึ่ง ที่จะสร้างความนิยมให้กับพรรคการเมืองของตนเอง ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่กระแสการกระจายอำนาจการปกครองในระบอบประชาธิปไตยกำลังแรงกล้า แต่หลังจากมีการศึกษาถึงความเป็นไปได้ของนโยบายนี้อย่างจริงจังด้วยเหตุปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆ หลายอย่างภายใต้บริบททางสังคมและการเมืองในขณะนั้น จึงเกิดการตระหนักขึ้นว่ามีใช่เป็นสิ่งที่จะกระทำได้โดยง่ายและสะดวก ด้วยเหตุนี้เองที่สามารถพิจารณาได้ถึงแนวความคิดการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ของแต่ละพรรคการเมืองนั้น เป็นแนวความคิดที่ไม่ “สุกงอม” ที่มีความพร้อมจะนำมาแปลงเป็นการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้ ความแตกต่างทางแนวความคิดที่เกิดขึ้นเป็นความขัดแย้งนั้น เป็นเพียงความแตกต่างในการที่จะแสวงหาแนววิธีปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมของนโยบายการกระจายอำนาจ

ปกครองไปสู่ ท้องถิ่นในภาพรวม ในขณะที่ทุกพรรคการเมืองในรัฐบาล ต่างก็มีแนวคิดเดียวกันใน ส่วนของนโยบายกระจายอำนาจการปกครอง แต่ถ้าหากว่าความแตกต่างทางแนวความคิดในการหาแนว ทางปฏิบัติอยู่บนพื้นฐานของอุดมการณ์ทางการเมืองโดยแท้จริงแล้ว การมุ่งแสวงหาความร่วมมือ ความประนีประนอมเพื่อค้นพบแนวปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการกระจายอำนาจตามแนว นโยบายของรัฐบาลก็ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ยากนัก แต่ในความเป็นจริง แต่ละพรรคในรัฐบาลผสมชุดนี้ต่างก็ ตระหนักถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้ ว่ามิได้เป็นความแตกต่างทางแนวคิดที่อยู่บนพื้นฐานของอุดมการณ์ ทางการเมือง แต่เป็นความขัดแย้งทางความคิด ที่อยู่บนพื้นฐานของการมุ่งสร้างผลประโยชน์ทางด้าน ความนิยมทางการเมืองของแต่ละพรรคเป็นสำคัญ ทั้งนี้อาจพิจารณาได้จากกรณีที่พรรคพลังธรรมไม่ เห็นด้วยกับแนวปฏิบัติเรื่องการ กระจายอำนาจของรัฐบาล ถ้าเป็นความแตกต่างทางแนวคิดที่อยู่บน พื้นฐานของอุดมการณ์โดยแท้จริงแล้ว แก่นนำในการเรียกร้องคือ พลตรีจำลองฯและนายถวิลฯมีวิถีใน การปฏิบัติได้เพียง 2 ประการเท่านั้นคือ

1. เรียกร้องให้พรรคพลังธรรมที่ตนสังกัดอยู่ลาออกจากการร่วมรัฐบาล
2. ถ้ามติของพรรคพลังธรรมเสียงข้างมากไม่ยอมถอนตัวออกจากรัฐบาลแล้ว พลตรีจำลองฯ

และนายถวิลฯก็ต้องลาออกจากรัฐบาล เพราะความแตกต่างทางด้านอุดมการณ์นั้นเป็นเรื่อง สำคัญที่ไม่อาจอยู่กันได้

เมื่อศึกษาถึงพื้นฐานที่มาของแต่ละพรรคการเมืองในพรรคร่วมรัฐบาลแล้วโดยเฉพาะ 3 พรรค การเมืองใหญ่คู่ขัดแย้งคือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่ และพรรคพลังธรรม ต่างก็มีฐาน คะแนนเสียงทางการเมืองที่ทับซ้อนกันในหลายพื้นที่ ที่ต่างต้องเป็นคู่แข่งสำคัญกันโดยมีอาจที่จะหลีกเลี่ยงได้ ที่สำคัญผู้นำของทั้ง 3 พรรคใหญ่เหล่านี้ต่างก็มุ่งหวังที่จะก้าวขึ้นสู่จุดสูงสุดทางการเมืองด้วยกัน ทั้งสิ้น เมื่อต่างฝ่ายต่างก็ตระหนักถึงเหตุของความขัดแย้งด้วยกันแล้วและเห็นได้ว่าไม่สามารถแสวงหา จุดร่วมที่สามารถเห็นพ้องต้องกันได้อย่างราบรื่น ต่างฝ่ายต่างก็แสวงหาหนทาง กลยุทธและยุทธวิธีทาง การเมืองที่จะสามารถเอาชนะคู่ต่อสู้ ให้ฝ่ายตนบรรลุวัตถุประสงค์ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการคิดกัน ขัดขวางการบรรลุเป้าหมายของฝ่ายตรงข้ามไปพร้อม ๆ กัน กลยุทธที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือการแสวงหา แนวร่วมจากบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ที่ไปด้วยกันได้กับฝ่ายตน เพื่อให้มีการรวมกันของกำลังทรัพยากร ทางการเมืองมากพอที่จะสามารถนำมาใช้ต่อสู้กับฝ่ายตรงข้าม ผนวกเข้ากับการมองและประเมินสถาน การณ์ทางการเมืองในขณะนั้นที่สามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตน

การยุติความขัดแย้งในประเด็นการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ได้เกิดขึ้นหลังจากที่กระบวนการของการต่อสู้ ของคู่ขัดแย้งได้เดินทางมาจนกระทั่งคูกรณีฝ่ายหนึ่งประเมินเห็นว่า ภายใต้อาณัติในขณะนั้นกำลัง ทรัพยากรทางการเมืองที่มีอยู่ไม่สามารถที่จะนำมาต่อสู้กับคูกรณีได้อย่างใกล้ชิดเคียงกัน ผนวกเข้ากับการเกิด

ปัญหาความแตกแยกภายในพรรคของตนเองและการเคลื่อนเข้ามาแทนที่ของประเด็นปัญหาใหม่ทางการเมือง จึงตัดสินใจยุติบทบาททางการเมืองในประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวในท้ายที่สุด

4. พรรคความหวังใหม่กับความขัดแย้งกรณีการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 198-199.

รัฐบาลผสม 5 พรรคภายใต้การนำของนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีจากพรรคประชาธิปัตย์ที่ตลอดระยะเวลาผ่านมาช่วง 2 ปี ต้องบริหารประเทศไปพร้อมกับการเฝ้าคอยแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลตลอดมา ภายหลังจากการปรับเปลี่ยนคณะรัฐมนตรีภายในรัฐบาลครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2537 * ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงภายในของ 2 พรรคการเมืองคือ พรรคพลังธรรมที่ประสบกับปัญหาความขัดแย้งภายในพรรค ปรับรัฐมนตรีชุดเก่าออกทั้งหมด ได้รัฐมนตรีชุดใหม่ภายใต้การนำของพลตรีจำลองฯ ที่กลับมาดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคอีกครั้ง พรรคความหวังใหม่เปลี่ยนแปลงตำแหน่งรัฐมนตรี 3 ที่นั่ง จากการลาออกของนายอำนาจ วิรวีรณ รองนายกฯ และการลาออกจากตำแหน่ง รมช.กระทรวงมหาดไทยของนายเด่น โต๊ะมีนา จากนั้นเป็นต้นมาปัญหาความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลก็เริ่มปรากฏขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ก่อนหน้านี้ ประเด็นนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองกรณีการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ได้ยุติลง ที่มาของปัญหาความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลครั้งล่าสุดนี้เกิดขึ้นเมื่อพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ได้แสดงจุดยืนคัดค้านร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2534 ของคณะกรรมการวิสามัญแก้ไข รธน. มีนายประจวบ ไชยสาส์น เลขาธิการพรรคชาติพัฒนาเป็น

* มีการปรับเปลี่ยนคณะรัฐมนตรีเป็นการภายในของ 2 พรรคการเมือง คือพรรคพลังธรรมและพรรคความหวังใหม่ ได้รัฐมนตรีคนใหม่ในส่วนที่เปลี่ยนแปลงดังนี้ พรรคพลังธรรมจำนวน 11 ตำแหน่ง คือ 1. พลตรีจำลอง ศรีเมือง รองนายกรัฐมนตรี 2. นางพิมพ์า จันทรประสงค์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกฯ 3. พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร รมว.กระทรวงการต่างประเทศ 4. นายวิจิต สุรพงษ์ชัย รมว.กระทรวงคมนาคม 5. นายแพทย์กระแส ชนะวงศ์ รมว.ทบวงมหาวิทยาลัย 6. พลเรือโทโรช วิภักภูมิประเทศ รมช.กระทรวงกลาโหม 7. นายสมุท มงคลกิตติ รมช.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 8. นางสุดารัตน์ เกยุราพันธ์ รมช.กระทรวงคมนาคม 9. นายอุตร ตันติสุนทร รมช.กระทรวงมหาดไทย 10. นายสฤต สันติเมทนีดล รมช.กระทรวงศึกษาธิการ 11. นายทินวัฒน์ มฤคภักดิ์ รมช.กระทรวงสาธารณสุข พรรคความหวังใหม่ จำนวน 3 ตำแหน่งคือ 1. นายสุขวิช รังสิตพล รองนายกรัฐมนตรี 2. นายบุญมัต วันนอร์ มะทา รมช.กระทรวงมหาดไทย 3. นายฉัตรชัย เอียสกุล รมช.กระทรวงพาณิชย์ ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 26 ตุลาคม 2537 เป็นต้นไป

ประธาน* ตั้งแต่ช่วงต้นเดือนพฤศจิกายน 2537 เป็นต้นมาในส่วนของเนื้อหามาตรา 198,199 ที่มีสาระสำคัญ ให้มีการเลือกตั้งผู้บริหารสภาท้องถิ่นทุกระดับ โดยมีบทเฉพาะกาลยกเว้นการบังคับใช้ไว้ 4 ปีที่จะนำเข้าสู่ที่ประชุมรัฐสภาเพื่อพิจารณาเรียงมาตราในวาระที่ 2 ในวันที่ 8 ธันวาคม 2537 นี้ ในขณะที่คณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎร (วิป) ฝ่ายรัฐบาลกลับมีมติสนับสนุนร่างแก้ไข รธน. มาตรา ดังกล่าวของคณะกรรมการฯ โดยนายชวนฯ นายกฯ และแกนนำจากสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ประกาศให้พรรคการเมืองร่วมรัฐบาลต้องยึดถือปฏิบัติตามมติวิปรัฐบาล แต่ทางพรรคความหวังใหม่ยืนยันต้องมีการแก้ไขในส่วนสาระสำคัญบางประการของ 2 มาตรา นี้ ถ้าไม่เช่นนั้นแล้วการพิจารณาในที่ประชุมรัฐสภาวาระที่ 2 และ 3 พรรคความหวังใหม่จะลงมติอย่างเป็นทางการ (ฟรีโหวต) ตามแนวทางของพรรค

ปัญหาความขัดแย้งจากกรณีดังกล่าวได้เริ่มต้นขึ้นและมีแนวโน้มว่าจะขยายขอบเขตบานปลายออกไปเรื่อย ๆ เมื่อต่างฝ่ายต่างมีท่าทีแข็งขันต่อแนวทางของตนเองจนยากที่จะแสวงหาแนวทางในการประนีประนอมต่อความขัดแย้ง และอาจนำมาซึ่งความแตกแยกอย่างรุนแรงในท้ายที่สุดได้ อันที่จริงแล้วหากพิจารณาถึงเบื้องลึกของความขัดแย้งดังกล่าวภายในพรรคร่วมรัฐบาล ระหว่างพรรคความหวังใหม่กับ 4 พรรคในนามวิปรัฐบาล โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์แกนนำรัฐบาลที่แสดงตัวเป็นตัวแทนความขัดแย้งของ 4 พรรครัฐบาลอย่างชัดเจน เห็นได้ว่าเพิ่งเริ่มต้นขึ้นอย่างฉับพลันจนผิดปกติ ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้ไม่เคยปรากฏเหตุการณ์มาก่อนว่าจะมีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลจากกรณีการแก้ไข รธน. ทั้งนี้หากความขัดแย้งจะเกิดขึ้นนั้นน่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลกับพรรคการเมืองฝ่ายค้านมากกว่า ที่มีการแบ่งแยกเป็นฝักฝ่ายกันอย่างชัดเจนระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายค้านที่ร่วมมือกับวุฒิสมาชิกผลักดันร่างแก้ไข รธน. ฉบับฝ่ายค้านขึ้นมาสำเร็จ และโดยแท้จริงแล้วปรากฏว่าร่างแก้ไข รธน. ของคณะกรรมการฯ ชุดนี้ได้ผ่านการลงมติรับร่างในวาระที่ 1 มาแล้วเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2537 โดยไม่ปรากฏการเสนอความเห็นแย้งหรือคัดค้านจากฝ่ายใดเลยในเนื้อหา 2 มาตราดังกล่าว โดยความขัดแย้งส่วนใหญ่ที่ปรากฏเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในส่วนของ การคงอยู่หรือลดจำนวน

* คณะกรรมการแก้ไข รธน. ชุดนี้ตั้งขึ้นภายหลังที่พรรคฝ่ายค้านได้ร่วมมือกับวุฒิสมาชิกล้มร่างแก้ไข รธน. ที่เสนอแนะโดยฝ่ายรัฐบาลเป็นผลสำเร็จเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2537 และได้เสนอร่างแก้ไข รธน. ฉบับของฝ่ายค้านให้แก่แก้ไข รธน. ฉบับ พ.ศ. 2534 โดยยึดเอา รธน. ฉบับ พ.ศ. 2521 เป็นต้นร่าง หลังจากนั้นได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญแก้ไข รธน. ฉบับนี้ขึ้นมาจำนวน 45 คนตามสัดส่วน ส.ส. ของแต่ละพรรคการเมืองทั้งจากฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านรวมทั้งวุฒิสมาชิกด้วย มีนายประจวบ ไชยสาส์น เลขาธิการพรรคชาติพัฒนาเป็นประธาน

และอำนาจของวุฒิสมาชิก การกำหนดอายุผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 18 ปี และเอกสิทธิคุ้มครอง ส.ส. ในสภา เป็นต้น ดังนั้นในส่วนของเนื้อหาในหัวข้อต่อไป ผู้วิจัยได้นำเสนอถึงสาเหตุหรือปัจจัยที่นำมาซึ่งความขัดแย้งและกระบวนการในการต่อสู้กับความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองในกรณีดังกล่าว

4.1 พรรคประชาธิปัตย์กับความพยายามเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทย

กระทรวงมหาดไทย นับว่าเป็นกระทรวงที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการควบคุมและบังคับบัญชาในการบริหารราชการแผ่นดินทั่วประเทศของรัฐบาล กระทรวงมหาดไทยมีหน่วยงานในสังกัดที่สำคัญต่อการควบคุมและจัดการเลือกตั้งทั่วไป ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ คือ กรมการปกครอง และกรมตำรวจ ที่ทุกพรรคการเมืองที่มีโอกาสร่วมเป็นรัฐบาลต่างก็มุ่งหวังที่จะให้พรรคการเมืองของตนเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทย จากอดีตที่ผ่านมาในการจัดตั้งรัฐบาลผสมของไทย ตามครรลองของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย พรรคแกนนำจัดตั้งรัฐบาลหรืออีกนัยหนึ่งคือพรรคการเมืองที่ได้จำนวนที่นั่ง ส.ส. ในสภาผู้แทนฯมากที่สุด จะส่งบุคคลสำคัญเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยตลอดมาจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมาช้านาน เพราะความสำคัญของกระทรวงมหาดไทยที่เป็นกลไกหลักเปรียบเสมือน “มือเท้า” ของนายกรัฐมนตรีในการบริหารประเทศ ที่ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจำเป็นต้องเป็นคนของพรรคการเมืองเดียวกับนายกฯ แต่ปรากฏว่าในการจัดตั้งรัฐบาลผสมชุดชวน หลีกภัย ภายหลังการเลือกตั้ง 13 กันยายน 2535 ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (มท.1) ตกอยู่กับพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ พรรคการเมืองที่มีจำนวนที่นั่งในลำดับที่ 2 รองจากพรรคประชาธิปัตย์ อันเกิดจากเหตุผลด้วยความจำเป็นที่พรรคประชาธิปัตย์ต้องการประคับประคองความสมานฉันท์ของพรรคพันธมิตร ไม่ให้เกิดรอยร้าวภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น ที่ถูกกดดันจากกระแสประชาชนทั่วไปต้องการให้ 4 พรรคพันธมิตร “ฝ่ายเทพ” ร่วมจัดตั้งรัฐบาลให้เป็นผลสำเร็จ ทั้ง ๆ ที่ความจริงแล้วการเสียกระทรวงมหาดไทยให้กับพรรคความหวังใหม่นั้น สร้างความลำบากและความอึดอัดใจให้กับสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์เป็นอย่างยิ่ง ดังที่เคยกล่าวไว้แล้วในส่วนของการจัดตั้งรัฐบาลชุดนี้ในบทที่ 3 ได้มีการแสดงความคิดเห็นของนายประจวบ ไชยสาส์น เลขาธิการพรรคชาติพัฒนา อดีตรองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เกี่ยวกับการเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทยของพลเอกชวลิตฯว่า จะเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นจากการบริหารงานกระทรวงมหาดไทย ระหว่างนายกฯกับรัฐมนตรีว่าการฯที่ไม่ได้มาจากพรรคการเมืองเดียวกัน

ตลอดระยะเวลา 2 ปีของอายุรัฐบาลผสมชวนๆที่ผ่านมา ความไม่ลงรอยกันระหว่าง 2 พรรคการเมืองใหญ่ในการบริหารกระทรวงมหาดไทย มักจะปรากฏชัดเจนในช่วงของฤดูกาลแต่งตั้ง โยกย้ายข้าราชการระดับสูงของกระทรวง ระหว่างเดือนสิงหาคม - ตุลาคม ของปี ในปี 2536 ตำแหน่งปลัดกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นผู้บริหารสูงสุดของข้าราชการประจำได้ว่างลง เนื่องจากการเกษียณอายุของนายอนันต์ อนันตกุล ได้มีความพยายามจากพรรคประชาธิปัตย์ที่มีนายสุทัศน์ เงินหมื่น ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ที่จะผลักดันบุคคลใกล้ชิดที่มีสายสัมพันธ์แนบแน่นกับพรรคประชาธิปัตย์ ที่ได้ศึกษาจบจากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หรือ “สิงห์แดง” เข้าดำรงตำแหน่งดังกล่าว เนื่องจากบุคคลสำคัญของพรรคประชาธิปัตย์ส่วนใหญ่ สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็น นายชวนๆ นายภฯ นายบัญญัติ บรรทัดฐาน รองนายภฯ นายสุทัศน์ เงินหมื่น รมช. กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น นายไสว พรหมณี อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ สิงห์แดง จากธรรมศาสตร์คือบุคคลที่พรรคประชาธิปัตย์สนับสนุนให้เข้าดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงมหาดไทย ที่มีอำนาจบังคับบัญชาโดยตรงต่อ ผู้ว่าราชการจังหวัดและรองผู้ว่าทั่วประเทศ สำหรับตำแหน่งอธิบดีกรมการปกครองที่นายชวงส์ ฉายะบุตร ดำรงตำแหน่งอยู่ อันมีอำนาจบังคับบัญชาปลัดจังหวัด นายอำเภอ และปลัดอำเภอทั่วประเทศนั้น พรรคประชาธิปัตย์ก็ได้พยายามผลักดัน ให้มีการโยกย้ายนายชวงส์ฯเข้าไปดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นใหม่ที่ถือว่ามีความสำคัญน้อยกว่าตำแหน่งเดิม และสนับสนุนให้นายผัน จันทรปาน อธิบดีกรมที่ดิน สิงห์แดง อีกคนหนึ่งที่มีความสนิทสนมกับพรรคประชาธิปัตย์เป็นพิเศษ เข้ามาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการปกครองแทนนายชวงส์ฯ ในขณะที่พรรคความหวังใหม่ที่มีพลเอกชวลิตฯ หัวหน้าพรรคเป็นเจ้ากระทรวง (มท.1) ต้องการให้นายอารีย์ วงศ์อารยะ รองปลัดกระทรวงมหาดไทยขึ้นดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงสืบต่อจากนายอนันต์ฯและให้นายชวงส์ฯอยู่ในตำแหน่งอธิบดีกรมการปกครองดังเดิม ทั้งนี้เพราะบุคคลทั้งสองดังกล่าวล้วนสำเร็จการศึกษาจากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย “สิงห์ดำ” ที่มีความใกล้ชิดกับพรรคความหวังใหม่เป็นพิเศษ เนื่องจากเลขานุการพรรคความหวังใหม่ คือ นายพิศาล มุลศาสตราสาร อดีตปลัดกระทรวงมหาดไทยนั้นก็สำเร็จการศึกษาจากจุฬาฯเป็นสิงห์ดำด้วยกัน ทั้ง 2 พรรคการเมือง ต่างก็พยายามผลักดันให้บุคคลที่พรรคตนไว้วางใจเข้าดำรงตำแหน่งสำคัญดังกล่าว เพราะนั่นหมายถึงการสามารถควบคุมกลไกสำคัญในการบริหารราชการส่วนภูมิภาคและการจัดการเลือกตั้งทุกระดับที่มีผลกระทบไม่น้อย ต่อฐานคะแนนเสียงและความมั่นใจในผลการเลือกตั้งที่ต่างพรรคต่างมุ่งหวังให้ได้จำนวนที่นั่งในสภาฯให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในการเสนอชื่อบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงมหาดไทย พลเอกชวลิตฯ ในฐานะเจ้ากระทรวงผู้มีอำนาจได้รวบรวมขั้นตอน

นำชื่อนายอารีย์เสนอต่อนายชวนฯ นายกฯ พิจารณานำเข้าคณะรัฐมนตรี โดยไม่ผ่านการเห็นชอบของ ปลัดกระทรวงคนปัจจุบันคือนายนันต์ฯ สิ่งนี้แดงจากธรรมชาติ และโดยที่รัฐมนตรีช่วยว่าการจาก พรรคการเมืองอื่นไม่ทราบด้วย สร้างความไม่พอใจให้กับบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะนายสุทัศน์ฯ รมช.มหาดไทยจากพรรคประชาธิปัตย์ ได้มีการประท้วงจากบุคคลเหล่านี้ต่อพลเอก ชวลิตฯ มท.1 และนายชวนฯ นายกฯ ผลปรากฏว่านายกฯ ได้ส่งกลับรายชื่อปลัดกระทรวงคนใหม่ที่พลเอก ชวลิตฯ ได้เสนอมาให้มีการพิจารณา ให้รอบคอบเสียใหม่อีกครั้งหนึ่ง สร้างความไม่พอใจแก่พลเอก ชวลิตฯ อยู่ไม่น้อย เพราะเห็นว่านายกฯ ไม่ให้เกียรติตนในฐานะเจ้ากระทรวง ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของ ปลัดกระทรวง ผลจากการตีกลับรายชื่อปลัดกระทรวงคนใหม่ครั้งนี้ของนายกฯ ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ กันอย่างกว้างขวางว่าอาจมีการเปลี่ยนแปลงบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งดังกล่าว เป็นนายไสว พรหมณี ที่พรรคประชาธิปัตย์สนับสนุนอยู่ แต่ในท้ายที่สุดแล้ว ความต้องการของพลเอกชวลิตฯ ก็ประสบผล สำเร็จ สามารถผลักดันนายอารีย์ฯ เข้าดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงมหาดไทยได้ตามประสงค์ ในการ แต่งตั้งโยกย้ายประจำปีครั้งนี้ในกระทรวงมหาดไทยได้เกิดสิ่งที่สร้างความขุ่นเคืองใจให้แก่สมาชิกพรรค ประชาธิปัตย์เป็นอย่างมากก็คือ ได้มีความร่วมมือกันระหว่างพลเอกชวลิตฯ กับนายอารีย์ฯ ปลัดกระทรวง มหาดไทยคนใหม่ผลักดันให้มีการโยกย้ายนายผั่น จันทรปาน อธิบดีกรมที่ดินเข้าไปดำรงตำแหน่งรอง ปลัดกระทรวงแรงงานฯ โดยที่นายชูวงศ์ฯ ยังคงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการปกครองตามเดิม และการ แต่งตั้งนายเฉลิม พรหมเลิศ ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรสาคร สิ่งนี้แดงจากจุฬาฯ ขึ้นเป็นรองปลัดกระทรวง มหาดไทยแทนนายอารีย์ฯ โดยจัดลำดับอาวุโสในการรักษาราชการแทนปลัดกระทรวงในลำดับที่ 2 รอง จากนายชัยวัฒน์ หุตะเจริญ สิ่งนี้แดงจากจุฬาฯ ด้วยกัน ซึ่งอยู่ในลำดับอาวุโสกว่านายเบญจกุล มะกรรัช และนายประมวล รุจนเสรี สิ่งนี้แดงจากธรรมชาติที่ดำรงตำแหน่งรองปลัดกระทรวงอยู่ก่อนแล้ว ยิ่ง ไปกว่านั้นการแต่งตั้งโยกย้ายผู้ว่าฯ และรองผู้ว่าฯ ในสมัยเดียวกัน ผู้ที่จบการศึกษาจากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ ก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสูงขึ้นและประจำอยู่ในจังหวัดที่มีความสำคัญทางการเมือง และทางเศรษฐกิจแทบทั้งสิ้น ได้รับการกล่าวขานกันอย่างกว้างขวางว่าการแต่งตั้งโยกย้ายครั้งนี้เป็นยุค สิ่งนี้แดงการเมือง ในขณะที่สิ่งนี้แดงตกต่ำลงอย่างมาก สร้างความขุ่นเคืองใจไม่น้อยให้กับสมาชิกพรรค ประชาธิปัตย์ที่ถือว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสิ่งนี้แดงอยู่มาก

ความพยายามของพรรคประชาธิปัตย์ในการเข้ามามีบทบาทในกระทรวงมหาดไทยเริ่มประสบ ผลสำเร็จในฤดูกาลแต่งตั้งโยกย้ายประจำปี 2537 ซึ่งอยู่ในช่วงที่พลเอกชวลิตฯ มท.1 ถูกวิพากษ์วิจารณ์ จากสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ และประชาชนทั่วไปว่าคือความสามารถในการบริหารกระทรวงมหาดไทย ตลอดระยะเวลาเกือบ 2 ปีที่ผ่านมา ไม่สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในความรับผิดชอบให้เป็นผลที่ นำพอใจ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความรุนแรงจากการเผาโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัญหาการ

บริหารงานในกรมตำรวจเรื่องการแต่งตั้งโยกย้าย โดยเฉพาะปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน จนกระทั่งถูกพรรคการเมืองฝ่ายค้านเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจมากที่สุดถึง 3 ครั้ง ถึงแม้ว่าผลการลงมติทุกครั้งในการอภิปรายไม่ไว้วางใจ พลเอกชวลิตฯ จะผ่านพ้นมาด้วยชัยชนะเหนือเสียงของพรรคฝ่ายค้านก็ตาม แต่ก็ได้รับการเรียกร้องจากหลายฝ่ายให้พลเอกชวลิตฯ แสดงน้ำใจนักกีฬาออกจากตำแหน่งนี้ โดยเฉพาะจากสมาชิก ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ที่เห็นว่าพลเอกชวลิตฯ ขาดความชอบธรรมที่จะนั่งบริหารในตำแหน่งนี้แล้ว ยิ่งเมื่อมีการอภิปรายไม่ไว้วางใจในครั้งล่าสุดในเดือนกรกฎาคม 2537 ที่ผ่านมา ได้รับการเปิดเผยจาก ส.ส. พรรคฝ่ายค้านว่าพลเอกชวลิตฯ ได้แอบไปจัดตั้งรัฐบาลเงาร่วมกับพรรคการเมืองฝ่ายค้านที่บ้านพักของนายบรรณ ชันชื้อ อดีตประธานสภาผู้แทนฯ ถึงแม้ว่าสุดท้ายแล้วพลเอกชวลิตฯ ได้นำเรื่องนี้ไปบอกกล่าวกับนายกฯ ก็ตาม ได้ปรากฏความเคลื่อนไหวจาก ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ให้มีการปรับคณะรัฐมนตรีโดยให้นายบัญญัติ บรรทัดฐาน หรือพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแทนพลเอกชวลิตฯ ที่เห็นว่ามีจิตใจที่ไม่บริสุทธิ์คิดไม่ซื่อต่อพรรคร่วมรัฐบาล ในฤดูกาลแต่งตั้งโยกย้ายประจำปี 2537 นี้ ได้มีกระแสข่าวความขัดแย้งระหว่างพลเอกชวลิตฯ กับนายอารีฯ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ผู้มีอำนาจเต็มตามกฎหมายในการพิจารณาโยกย้ายข้าราชการตั้งแต่ระดับ 9-10 โดยระบุว่านายอารีฯ พยายามไม่ให้พลเอกชวลิตฯ เข้ามายุ่งเกี่ยวกับบัญชีการแต่งตั้งโยกย้ายในปีนี้ตามความต้องการของบุคคลสำคัญจากพรรคประชาธิปัตย์ที่เห็นว่าพลเอกชวลิตฯ พยายามวางฐานทางการเมืองในการแต่งตั้งโยกย้ายครั้งนี้ เพื่อรองรับการเลือกตั้งครั้งต่อไปที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในไม่ช้านี้ นายจาตุรนต์ ฉายแสง แกลงในนามโฆษกพรรคฯ แม้อำนาจการโยกย้ายข้าราชการประจำเป็นอำนาจของปลัดกระทรวงมหาดไทย แต่พลเอกชวลิตฯ ก็มีสิทธิที่จะรับรู้ จะให้พลเอกชวลิตฯ เป็นเพียงแค่นายพรานไปรษณีย์ที่เอารายชื่อไปเสนอคณะรัฐมนตรีตามที่ปลัดกระทรวงตั้งเท่านั้นเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง อย่างไรก็ตามในตอนเช้าของวันที่ 18 สิงหาคม 2537 นายอารีฯ ได้เข้าพบนายชวนฯ นายชวฯ และนายบัญญัติฯ รองนายกฯ ที่ทำเนียบรัฐบาล เพื่อนำรายชื่อโยกย้ายข้าราชการระดับ 10 ไปให้พิจารณาออกรอบก่อนที่จะให้พลเอกชวลิตฯ มท.1 นำเสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป ซึ่งถือว่าปฏิบัติการครั้งนี้ของนายอารีฯ เป็นเรื่องแปลกมากที่ในอดีตไม่เคยมีการปฏิบัติทำนองนี้มาก่อน เพราะถึงอย่างไรทั้งนายชวนฯ และนายบัญญัติฯ ก็ต้องทราบรายชื่อการโยกย้ายครั้งนี้อยู่แล้วในช่วงการพิจารณาในคณะรัฐมนตรี พิจารณาจากพฤติกรรมครั้งนี้ของนายอารีฯ ซ้ำให้เห็นว่าพรรคประชาธิปัตย์ได้เข้ามาแสดงบทบาทควบคุมการบริหารงานของกระทรวงมหาดไทยโดยตรงในฐานะนายกฯ ผู้รับผิดชอบการบริหารงานทุกกระทรวงตามกฎหมาย และได้ผลตามความคาดหมายในความพยายามผลักดันบุคคลที่ใกล้ชิดกับพรรคดำรงตำแหน่งผู้ว่าฯ ในจังหวัดพื้นที่ที่สำคัญของพรรคได้ โดยเฉพาะจังหวัดทางภาคใต้และ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มีการเปิดเผยถึงความไม่สบายใจของพลเอกชวลิตฯในฐานะ มท.1 ต่อการปฏิบัติการแทรกแซงภายในกระทรวงมหาดไทยของพรรคประชาธิปัตย์อยู่ไม่น้อย

ความพยายามเข้ามามีบทบาทในการบริหารกระทรวงมหาดไทยของพรรคประชาธิปัตย์เห็นพรรคความหวังใหม่เจ้ากระทรวงได้ทวีความเข้มข้นขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อนายชวนฯ นายกฯ ได้แสดงบทบาทเข้ารับผิดชอบต่อคดีสำคัญที่อยู่ในความรับผิดชอบโดยตรงของกระทรวงมหาดไทย คือกรณีการฆาตกรรมนางคาราวี ศรีธนะขันธ์ และบุตรชายที่เกี่ยวข้องกับคดีเพชรของราชวงศ์ชาอุคิอารเบียเมื่อปลายเดือนสิงหาคม 2537 และการตั้งทีมสืบสวนสอบสวนของกรมตำรวจตามล่าหาเพชรชาอุฯของกลางที่หายไป ทั้ง ๆ ที่คดีดังกล่าวพลเอกชวลิตฯได้เข้ารับผิดชอบสั่งการบังคับบัญชามาตั้งแต่ต้น แต่ลงท้ายด้วยการถูก “ล้วงลูก” จากนายกฯที่กระบวนการทำงานของกรมตำรวจในคดีดังกล่าวได้รายงานตรงไปยังทำเนียบรัฐบาลแทนที่จะเป็นกระทรวงมหาดไทย นอกจากนั้นการออกหมายจับกำนันเป๊าะ หรือนายสมชาย ฤกษ์ปลื้ม นายกเทศมนตรีตำบลแสนสุข จังหวัดชลบุรีและพวกอีก 13 คนเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2537 ในคดีพัวพันร่วมกันทุจริตในการจัดซื้อที่ดินทิ้งขยะของเมืองพัทยาเนื้อที่ 140 ไร่ วงเงิน 94 ล้านบาท โดยพลตำรวจตรีเสรี เตมียเวส ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจนครบาล ปฏิบัติราชการรองหัวหน้าตำรวจภาค 2 ผู้รับผิดชอบคดีนี้ โดยที่พลเอกชวลิตฯไม่ได้รับรู้ในการออกหมายจับในครั้งนี้ ซึ่งต่อมาได้รับการเปิดเผยว่าการสั่งการออกหมายจับครั้งนี้กระทำกันที่บ้านพิษณุโลก บ้านพักรับรองของนายกฯ โดยพลตรีสนั่นฯเลขฯ ธิการพรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำสำคัญ ในการบัญชาการออกหมายที่มีความใกล้ชิดกันเป็นพิเศษกับพลตำรวจตรีเสรีฯ สร้างความไม่พอใจให้กับพลเอกชวลิตฯเป็นอย่างยิ่ง ที่ถูกมองว่าตำแหน่ง มท.1 ไร้ความหมายลงทุกวัน ความขุ่นเคืองใจของพลเอกชวลิตฯและสมาชิกพรรคความหวังใหม่ได้รับการเติมเชื้อไฟให้ลุกชิ่งขึ้นอีกระดับหนึ่ง หลังจากเจ้าหน้าที่ตำรวจกองปราบปรามร่วมกับเจ้าหน้าที่สำนักงานข่าวกรองแห่งชาติ หน่วยข่าวสำคัญที่มีสายงานขึ้นตรงต่อนายกฯ ได้ร่วมกันเข้าจับกุมพลเอกสินสอง อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ของประเทศกัมพูชา ผู้นำก่อรัฐประหารรัฐบาลนายสุนเซนและเจ้านโรดม รณฤทธิ์ พร้อมกับพวกอีก 4 คนที่ได้หลบหนีการจับกุมเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2537 เวลา 06.00 น. ที่บ้านพักย่านห้วยขวาง กทม. การจับกุมครั้งนี้ได้ตัวคนไทยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการช่วยเหลือผู้ก่อกบฏจำนวน 4 คน หนึ่งในจำนวนนี้คือนายบุญชัย บัวสุวรรณ อายุ 35 ปี นามสกุลเดียวกับนายแก้ว บัวสุวรรณ ส.ส. จังหวัดเพชรบูรณ์ เลขานุการส่วนตัวของพลเอกชวลิตฯ หลายฝ่ายได้ตั้งข้อสงสัยว่าพรรคความหวังใหม่มีส่วนรู้เห็นในการก่อกบฏครั้งนี้ของกัมพูชา ซึ่งก่อนหน้ารัฐบาลกัมพูชาที่ได้ออกมาแสดงความกลางแกลงใจ ที่พันตำรวจโทอดุลย์ บุญเสรรฐ อดีต ส.ส.พรรคความหวังใหม่ผู้ใกล้ชิดกับพลเอกชวลิตฯว่าน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อกบฏร่วมกับพลเอกสินสองด้วย หลังจากที่เจ้าหน้าที่กัมพูชาได้พบหนังสือเดินทางของพันตำรวจโท

อดุลย์ฯ ลืมทิ้งไว้ที่สนามบินพนมเปญในวันที่มีการจับกุมผู้ทำการรัฐประหารครั้งนั้น สร้างความหนักใจให้กับพลเอกชวลิตฯ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ไม่น้อย ที่ไม่สามารถแก้ข้อกล่าวหาดังกล่าวได้อย่างโปร่งใส เหตุการณ์ครั้งนี้สร้างได้สร้างความไม่พอใจให้กับ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่หนักมากกว่าที่เป็นอยู่ ที่ตนเองไม่เคยรู้เรื่องหรือรับทราบในการนำกำลังเจ้าหน้าที่เข้าจับกุมบุคคลสำคัญของเขมรครั้งนี้ เพิ่งจะมาทราบเหตุการณ์พร้อมกับการรายงานข่าวทางหนังสือพิมพ์รายวัน โดยได้รับการเปิดเผยว่าคำสั่งและปฏิบัติการทั้งหมดขึ้นอยู่กับ การควบคุมของนายชวนฯ นายกฯ และนายบัญญัติฯ รองนายกฯ จากพรรคประชาธิปัตย์ทั้งสิ้น

ผลสะท้อนทางการเมืองต่อพลเอกชวลิตฯ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ในปฏิบัติการครั้งนี้ของ นายกฯ จากพรรคประชาธิปัตย์ส่งผลกระทบต่อสถานะทางการเมืองในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยโดยตรง ยิ่งเมื่อปรากฏว่าผลการสอบสวนพลเอกสินสองในเบื้องต้นได้สารภาพกับเจ้าพนักงานว่า พันตำรวจโทอดุลย์ฯ เป็นบุคคลที่ช่วยเหลือตนและพวกในการหลบหนีเข้าประเทศไทย อันหมายถึงความรับผิดชอบทางการเมืองที่มีการทวงถามจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะ ส.ส. หนุ่มจากพรรคประชาธิปัตย์

ได้มีการตั้งข้อสังเกตจากสมาชิกพรรคความหวังใหม่ต่อพฤติกรรมและบทบาททางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ในความพยายามเข้าแทรกแซงการบริหารงานภายในกระทรวงมหาดไทย ที่เห็นว่าเพื่อต้องการทำลายความชอบธรรมของพลเอกชวลิตฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในการดำรงตำแหน่งนี้ เนื่องจากพรรคประชาธิปัตย์ต้องการเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทยเสียเอง เพราะอายุของรัฐบาลเริ่มย่างเข้าปีที่ 3 แล้วถือว่าอยู่ในช่วงที่พร้อมจะมีการยุบสภาเพื่อการเลือกตั้งใหม่ได้ทุกเมื่อ และถ้าในช่วงนี้พรรคการเมืองใดสามารถควบคุมกระทรวงมหาดไทยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเลือกตั้งได้ก็จะอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบเหนือพรรคการเมืองอื่นไม่น้อย

4.2 ความเคลื่อนไหวของพรรคความหวังใหม่กรณีความขัดแย้งการแก้ไข รธน. ก่อนสิ้นสุดรัฐบาลชวน 3

จากความพยายามเข้ามามีบทบาทแทรกแซงการบริหารงานในกระทรวงมหาดไทย ของพรรคประชาธิปัตย์ ที่ส่งผลสะท้อนให้ภาพพจน์ของพลเอกชวลิตฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยตกต่ำลงในสายตาของประชาชนทั่วไป ความเคลื่อนไหวของพลเอกชวลิตฯ เพื่อตอบโต้พรรคประชาธิปัตย์เพื่อทวงบทบาทที่แท้จริงของตำแหน่ง มท.1 เริ่มขึ้นโดยใช้เงื่อนไขของการแก้ไข รธน. มาตรา 198,199 ที่ไม่เคยปรากฏเค้าความขัดแย้งจากเรื่องนี้มาก่อน ภายหลังจากที่วิปรัฐบาลมีมติสนับสนุนร่างแก้ไข รธน. ปี 2534 ของคณะกรรมการวิสามัญแก้ไข รธน. ที่มีนายประจวบ ไชยสาส์น เป็นประธานในมาตรา 198,199 ที่มีเนื้อหาระบุให้มีการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นทุกระดับภายในระยะเวลา 4 ปี ตามบทเฉพาะกาล ที่แกนนำพรรคประชาธิปัตย์เห็นสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ในเรื่องของการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่น ในขณะที่พลเอกชวลิตฯและสมาชิกพรรคความหวังใหม่ได้แสดงจุดยืนคัดค้านร่างแก้ไข รธน. ใน 2 มาตราดังกล่าว และแสดงท่าทีไม่ยอมรับมติของวิปรัฐบาล โดยเห็นว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงตามร่างแก้ไขดังกล่าวแล้วจะเป็นเรื่องยุ่งยากที่ต้องแก้ไขกฎหมายมากมายหลายฉบับ กำลังคนที่จะไปประจำหน่วยงานของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็น สุขาภิบาล เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) นั้นไม่สามารถจะกระทำได้โดยง่าย

ได้มีความเคลื่อนไหวของพลเอกชวลิตฯ มท.1 ร่วมกับแกนนำสำคัญของข้าราชการกระทรวงมหาดไทยคือ นายชูวงศ์ ฉายะบุตร อธิบดีกรมการปกครองและนายอารีย์ วงศ์อารยะ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ในการขอความสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่ายเพื่อคัดค้านร่างแก้ไข รธน. 2 มาตราดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็น ส.ส. ฝ่ายรัฐบาล ฝ่ายค้าน วุฒิสมาชิก และที่สำคัญคือกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่ถูกยกขึ้นมา กล่าวอ้างจากกระทรวงมหาดไทย ว่าจะเป็กลุ่มบุคคลที่ต้องสูญเสียสถานภาพเดิม จากการเปลี่ยนแปลงตามร่างแก้ไขใน 2 มาตราของคณะกรรมการฯชุดข้างต้น ในขณะที่เดียวกันก็พยายามประนีประนอมกับฝ่ายวิปรัฐบาลภายใต้การนำของพรรคประชาธิปัตย์ที่ต้องการให้คงไว้ซึ่งตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้คงเป็นกรรมการ โดยตำแหน่งใน อบต. และขอยืดบทเฉพาะกาลออกไปอีกเป็นเวลา 6 ปี แต่ก็ได้รับการปฏิเสธจากพรรคประชาธิปัตย์โดยผ่านทางวิปรัฐบาลที่มีพรรคพลังธรรม พรรคเอกภาพ และพรรคเสรีธรรม เห็นด้วยในแนวทางของคณะกรรมการแก้ไขฯ ทำยที่สุดพลเอกชวลิตฯ ได้ยื่นข้อเสนอให้มีการลงคะแนนอย่างอิสระของ ส.ส.พรรคความหวังใหม่ใน 2 มาตราดังกล่าวในการพิจารณาวาระที่ 2 ที่จะมีขึ้นในวันที่ 8 ธันวาคม 2537 เพราะเห็นว่ากรแก้ไข รธน.แท้จริงเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของสมาชิกทั้ง 2 สภา ไม่ใช่เรื่องของรัฐบาลโดยตรง แต่ก็ยังคงได้รับการยืนยันจากพรรคประชาธิปัตย์ว่า

สมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาล ต้องมีมติไปในแนวทางเดียวกับมติของวิปรัฐบาล ที่สนับสนุนร่าง
แก้ไขฯ 2 มาตรานี้ จะปฏิบัติเป็นอย่างอื่นไม่ได้

เมื่อความขัดแย้งไม่สามารถประนีประนอมกันได้ในช่วงต้นนี้ ต่างฝ่ายต่างตระหนักถึงการต่อสู้
ที่จะต้องเกิดขึ้น พรรคความหวังใหม่ โดยพลเอกชวลิตฯหัวหน้าพรรค ร่วมกับนายชวรงค์ฯอธิบดี
กรมการปกครองได้ออกเดินสายชี้แจงทำความเข้าใจ และขอความสนับสนุนในแนวทางดังกล่าวข้างต้น
ของคนต่อก้านัน ผู้ใหญ่บ้าน ในหลายจังหวัดทั่วประเทศและได้รับการสนองตอบอย่างอบอุ่นในความ
เคลื่อนไหวดังกล่าว โดยนายนิพนธ์ সরকার ก้านันตำบลวัดประดู่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ใน
ฐานะนายกสมาคมก้านัน ผู้ใหญ่บ้านแห่งประเทศไทย ประกาศจะนำก้านัน ผู้ใหญ่บ้านทั่วประเทศมา
รวมตัวที่บริเวณหน้ารัฐสภาเพื่อแสดงจุดยืนไม่เห็นด้วยกับร่างแก้ไข รธน. ของคณะกรรมการแก้ไขฯใน
วันที่ 24 พฤศจิกายน 2537 ได้มีความเคลื่อนไหวของกลุ่มก้านัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรก้านัน แพทย์
ประจำตำบลในเขตภาคอีสานและภาคเหนือเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน 4 จังหวัดในวันที่ 21 พฤศจิกายน
2537 รวมตัวกันมาชุมนุมแสดงท่าทีสนับสนุนแนวทางของพลเอกชวลิตฯ ที่หน้าศาลากลางของแต่ละ
จังหวัด คือ จังหวัด ศรีสะเกษ ผู้ชุมนุมประมาณ 2,000 คน จังหวัดยโสธร ผู้ชุมนุมประมาณ 3,000 คน
จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ชุมนุมประมาณ 2,000 คน และจังหวัดเพชรบูรณ์ มีผู้ชุมนุมประมาณ 1,000 คน ใน
วันที่ 22 พฤศจิกายน 2537 ได้มีการประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อหาแนวทางร่วมกันอีกครั้งในการลงมติของ
พรรคร่วมรัฐบาลในร่างแก้ไข รธน. มาตรา 198,199 ผลการประชุมเสียงข้างมากยังยืนยันตามมติของ
วิปรัฐบาลที่ผ่านมา แต่ครั้งนี้ไม่มีพลเอกชวลิตฯร่วมประชุมด้วยแต่กลับไปปรากฏตัวต้อนรับกลุ่มก้านัน
ผู้ใหญ่บ้านประมาณ 500 คนที่เดินทางมาจากจังหวัดนครราชสีมา นำโดยว่าที่ร้อยตรีไพโรจน์ สุวรรณฉวี
ส.ส. พรรคชาติพัฒนา เพื่อคัดค้านร่างแก้ไข รธน. ฉบับดังกล่าว

ความเคลื่อนไหวของพรรคความหวังใหม่ ด้วยการแสวงหาแนวร่วมจากกลุ่มก้านัน ผู้ใหญ่
บ้านที่ถูกยกขึ้นอ้างว่าจะได้รับผลกระทบจากการแก้ไข รธน. ครั้งนี้โดยตรงนั้น ได้รับการแก้ต่างจาก
พรรคประชาธิปัตย์ แคนนำในการสนับสนุนร่างแก้ไขฯ 2 มาตราดังกล่าว ว่า พรรคความหวังใหม่
พยายามเบี่ยงเบนสาระสำคัญให้กลุ่มก้านัน ผู้ใหญ่บ้านและประชาชนทั่วไปหลงประเด็น แท้จริงแล้วการ
แก้ไข รธน.มาตรา 198,199 จะส่งผลกระทบต่อผู้ว่าฯ ปลัดจังหวัด นายอำเภอและปลัดอำเภอ
มากกว่าที่จะกระทบต่อกลุ่มก้านัน ผู้ใหญ่บ้าน เพราะตามร่างแก้ไข 2 มาตรานี้ผู้ว่าฯต้องพ้นจากตำแหน่ง
ประธาน อบจ. ปลัดจังหวัดพ้นจากตำแหน่งปลัด อบจ. นายอำเภอพ้นจากตำแหน่งประธานสุขาภิบาล
ปลัดอำเภอพ้นจากตำแหน่งปลัดสุขาภิบาลและเลขานุการสภาตำบล และได้วิจารณ์ความเคลื่อนไหวของ
พลเอกชวลิตฯว่าเป็นการสร้างคะแนนนิยมทางการเมืองกับกลุ่มก้านัน ผู้ใหญ่บ้านและข้าราชการกระ
ทรวงมหาดไทย ทางด้านพลเอกชวลิตฯก็ไม่ได้แสดงความกังวลต่อการตอบโต้ของพรรคประชาธิปัตย์

ยังคงเดินสายหา แนวร่วมต่อไป และประสบผลสำเร็จอย่างมากเมื่อ ส.ส. พรรคฝ่ายค้านหลายพรรค และวุฒิสมาชิกสายทหารมีท่าทีเห็นด้วยกับแนวทางของพลเอกชวลิตฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ส.ส. พรรคฝ่ายค้านที่โดยเนื้อแท้แล้ว ไม่ประสงค์จะยืนอยู่ตรงกันข้ามกับท่าทีของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและข้าราชการกระทรวงมหาดไทยที่เป็นฐานการเมืองสำคัญในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง

จากปรากฏการณ์การต่อสู้ทางการเมืองในความขัดแย้งระหว่างพรรคความหวังใหม่ ตัวแทนแนวคิดคัดค้านร่างแก้ไข รธน. 2 มาตราข้างต้นกับพรรคประชาธิปัตย์ แกนนำสำคัญตัวแทนแนวคิดสนับสนุนร่างแก้ไข รธน. ดังกล่าว ได้พัฒนาสู่ความตึงเครียดมากขึ้นตามลำดับนั้น เนื่องจากมีปัจจัยด้านสถานการณ์ทางการเมืองขึ้นมาช่วยผลักดันก่อนหน้า 2 ปัจจัยคือ

1. การที่ผู้นำพรรคฝ่ายค้าน 5 พรรคร่วมลง “สัตยาบัน” มีสาระสำคัญไม่เข้าร่วมรัฐบาลชุดนี้ อย่างเด็ดขาด เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2537 อันประกอบด้วย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติพัฒนา นายบรรหาร ศิลปอาชา หัวหน้าพรรคชาติไทย นายมนตรี พงษ์พานิช หัวหน้าพรรคกิจสังคม นายสมิคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทยและนายชัยภักดิ์ ศิริวัฒน์ หัวหน้าพรรคราษฎร

2. ช่วงปลายเดือนพฤศจิกายน 2537 พรรคฝ่ายค้านนำโดยพรรคชาติพัฒนา และพรรคชาติไทยได้หยิบยกปัญหาการปฏิรูปที่ดินของรัฐบาลชวนฯ โดยการกล่าวหารัฐมนตรีผู้รับผิดชอบกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จากพรรคประชาธิปัตย์คือ นายนิพนธ์ พร้อมพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงฯ และนายสุเทพ เทือกสุบรรณ รัฐมนตรีช่วยว่าการฯ ว่าปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบการทำการปฏิรูปที่ดิน (สปก. 4-01) ให้กับญาติพี่น้องและคบคิดผู้มีอันจะกินทางจังหวัดภาคใต้โดยเฉพาะที่จังหวัดภูเก็ตและสุราษฎร์ธานี อันเป็นการผิดกฎหมายและเจตนารมย์ของนโยบายดังกล่าว แกนนำพรรคฝ่ายค้านดังกล่าวได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ 2 รัฐมนตรีผู้รับผิดชอบข้างต้นที่จะมีการพิจารณาในสภาฯ วันที่ 14-15 ธันวาคม 2537 ที่จะถึงนี้

สถานการณ์ทั้ง 2 ดังกล่าวที่สร้างขึ้นมาจากกลุ่มสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านนั้น ได้กลายเป็นปัจจัยสนับสนุน ให้กระบวนการต่อสู้ของพรรคความหวังใหม่ อยู่ในสถานการณ์ที่ได้เปรียบพรรคประชาธิปัตย์ไม่น้อย ที่ไม่สามารถใช้เงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงคณะรัฐมนตรี โดยการปรับพรรคความหวังใหม่ออกจากรัฐบาลชุดนี้ได้ เพราะ “สัตยาบัน” ของพรรคร่วมฝ่ายค้านที่ยืนยันไม่เข้าร่วมสนับสนุนรัฐบาลแน่นอน หากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นภายในรัฐบาล อีกประการหนึ่งพรรคประชาธิปัตย์ต้องตกอยู่ในสภาวะที่ย่ำแย่แน่นอนหากพรรคความหวังใหม่และบางส่วนของพรรคพลังธรรมที่ขัดแย้งกับกลุ่มของ พลตรีจำลองฯ นำโดยนายบุญชูฯ และนายประสงค์ฯ ไม่ยกมือสนับสนุนสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ในการลงมติไม่ไว้วางใจในญัตติของพรรคฝ่ายค้าน ซึ่งทำให้ข้อต่อรองของพลเอกชวลิตฯ ในการพิจารณาลงมตร่างแก้ไข รธน. คูมิน้ำหนักขึ้น ที่ต้องการให้มีการลงมติของสมาชิกพรรค

ร่วมรัฐบาลโดยเสรี อันมีความหมายถึงเป้าหมายของพลเอกชวลิตฯ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ได้ประสบผลบรรลุความสำเร็จในการสร้างความนิยมจากแนวร่วม กลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและข้าราชการกระทรวงมหาดไทย ที่ต้องพิจารณาเห็นความสำคัญของตน ในการออกมาต่อสู้ปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลดังกล่าว และทำให้สถานภาพของตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยของพลเอกชวลิตฯ ที่ก่อนหน้านี้ถูกแทรกแซงการบริหารจากพรรคประชาธิปัตย์ได้กลับคืนมาอย่างสมบูรณ์อีกครั้ง

จากพฤติกรรมของพลเอกชวลิตฯ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่และสมาชิกพรรค ในกระบวนการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับพรรคประชาธิปัตย์นั้น พิจารณาจากข้อเท็จจริงในการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นใน คำวันที่ 17 พฤศจิกายน 2537 ที่ผ่านมา หลังจากการประชุมรัฐสภาเสร็จสิ้น พลเอกชวลิตฯ ได้เรียกประชุมสมาชิกพรรคความหวังใหม่ที่ห้องทำงานของพรรค ชั้น 3 อาคารรัฐสภา เป็นการคว่ำเพื่อประเมินสถานการณ์ทางการเมืองด้วยการยกประเด็นการแก้ไข รธน. มาตรา 198,199 ขึ้นมาอธิบายให้สมาชิกพรรคเข้าใจว่าเพราะเหตุใด หัวหน้าพรรคจึงออกมาแสดงเจตนารมณ์คัดค้านการแก้ไข รธน. 2 มาตรานี้อย่างแน่วแน่ “ในช่วง 2 ปีที่ร่วมรัฐบาลมา พรรคความหวังใหม่ตกเป็นรองทางการเมืองแก่พรรคประชาธิปัตย์มาโดยตลอด จึงจำเป็นต้องแก้เกมด้วยการเอนออกคัดค้านการแก้ไขมาตรา 198,199 ... ผมอยากจะยกตัวอย่างว่าหากพรรคความหวังใหม่มีอยู่ 100 คะแนนสถานการณ์ขณะนี้พรรคเสียไปแล้ว 50 หากไม่ลุกขึ้นมาต่อสู้ ก็ต้องเสียคะแนนจนเหลือศูนย์เป็นแน่ ซึ่งเมื่อถึงวันนั้น ความหวังใหม่ก็จะไม่มีค่าทางการเมืองอีกเลย แต่หากความหวังใหม่ต่อสู้ในมาตรานี้ อย่างน้อยก็มีโอกาสดีคืน สามารถสร้างคะแนนนิยมทางการเมืองกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นฐานคะแนนหลักในชนบทได้ รวมทั้งซื้อใจข้าราชการมหาดไทยอีกด้วย”⁶⁷ เห็นได้ว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการแก้ไข รธน. นั้น ในส่วนของความเคลื่อนไหวของพรรคความหวังใหม่นั้น มีเหตุหลักจากความต้องการใช้เงื่อนไขของการคัดค้านในครั้งนี้ที่สวนทางกับแนวทางของพรรค ประชาธิปัตย์แก่นำรัฐบาล เพื่อต้องการยกฐานะของพรรคที่นับวันถูกมองว่าตกต่ำลงทุกขณะ ที่เป็นผลจากความโดดเด่นของพรรคประชาธิปัตย์ที่บดบังบทบาทของพรรคความหวังใหม่ จนกระทั่งทำให้สงสัยว่า มีความพยายามจากพรรคดังกล่าวปฏิบัติการทำลายสถานภาพทางการเมืองของพรรคความหวังใหม่มาตลอด โดยเฉพาะความชอบธรรมทางการเมืองในตำแหน่ง มท.1 ของพลเอกชวลิตฯ ที่ควบคุมกลไกสำคัญในการบริหารราชการแผ่นดินและองค์กรควบคุมการเลือกตั้งไว้พิจารณาได้จากคำกล่าวของนายทหารผู้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพลเอกชวลิตฯ ต่อความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นว่า “ยังนายกฯ ไปล้างลูกเล็กในมหาดไทย ข้าราชการประจำก็วิ่งไปหานายกฯ กันหมด จิวก็งอนนะสิ...

⁶⁷ “ระหัดลับ 198,199 ปฏิบัติการ 200,000 ไม่สยัดทำเนียบ,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 3 (25

ก็เล่นมาตรา 198,199 ที่จริง จิว เป็นคนรักหลักการประชาธิปไตยจะตายในฐานะลูกศิษย์อาจารย์ เสริฐ (ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร) ผมเคยถามตัวแทนพรรคความหวังใหม่ ว่าจริง ๆ แล้วมันคืออะไร เขาก็สะท้อนว่า สองเรื่องนี้ (กรณีมาตรการนางดาราดิษคดีเพชรซาอุฯและกรณีการจับนายพลสินสอง) เป็นเรื่องใหญ่ จึงยกเรื่องนี้ขึ้นมากดดัน ซึ่งมันก็ได้ผล ประกอบกับพรรคประชาธิปัตย์เจอเรื่อง สปก. 4-01 อภัยสถิตจึงต้องลดศึกให้เหลือด้านเดียว”⁶⁸ ความเห็นดังกล่าวนี้ชี้ชัดว่า แท้จริงแล้วความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากบทบาทของพรรคความหวังใหม่ ต่อกรณีการคัดค้านร่างแก้ไข รธน. 2 มาตราดังกล่าวนี้ เกิดจากความพยายามตอบโต้ของพรรคความหวังใหม่ ต่อการเข้าแทรกแซงการบริหารงานกระทรวงมหาดไทย จากพรรคประชาธิปัตย์ การยกเรื่องการแก้ไข รธน. ที่จริงแล้วพรรคความหวังใหม่ไม่ได้มีแนวคิดแตกต่างกับแนวทางของพรรคประชาธิปัตย์ต่อ 2 มาตรานี้เลย ก็เพื่อเป็นเงื่อนไข “กดดัน” เพื่อทวงถามบทบาท มท.1 ของพลเอกชวลิตฯกลับคืนมาโดยไม่มีการแทรกแซงจากพรรคการเมืองใดนั่นเอง

เป้าประสงค์ที่แท้จริงในความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นของพรรคความหวังใหม่ เพื่อเพียงแค่ กดดันพรรคประชาธิปัตย์ให้เห็นความสำคัญของพรรคความหวังใหม่ในบทบาท มท.1 ของพลเอกชวลิตฯที่หวังผลถึงการสร้างความนิยมทางการเมืองจากตำแหน่งดังกล่าว ตามทัศนะในการประเมินสถานการณ์ของพลเอกชวลิตฯต่อความขัดแย้งที่เกิดขึ้นว่า “ผมเชื่อว่าพรรคประชาธิปัตย์ ไม่กล้ายุบสภาฯในช่วงนี้แน่นอน เพราะต้องการสร้างฐานคะแนนเสียงอีกระยะหนึ่ง เพื่อขึ้นเป็นรัฐบาลในสมัยหน้า แต่หากปรับกรม. แบบล้างไพ่โอกาสที่ฝ่ายค้านจะเข้าร่วมรัฐบาลก็ต้องคิดหนัก เพราะคิดที่การลงสัตยาบันไว้แล้ว อาจมีการ พลิก ล้อคได้ ถ้า ปชป. ตัดสินใจเปลี่ยนพรรคร่วมรัฐบาลในช่วงปิดสภาฯ ซึ่งในช่วงนั้นมีระยะเวลา 4-5 เดือนที่จะแก้มเกมทางการเมือง ซึ่งหากไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลใหม่ได้ ปชป. ก็อาจจะตั้งรัฐบาลเสียงข้างน้อยเพื่อเตรียมการยุบสภาฯและตัวเองก็เป็นรัฐบาลรักษาการ รอการเลือกตั้งทั่วไปที่จะมีขึ้นอีกครั้ง”⁶⁹ ซึ่งสอดคล้องกับท่าทีของพรรคประชาธิปัตย์ที่นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี รมช. กระทรวงการคลังกล่าวว่า “ถ้ายุบสภาฯ ปชป. ทำเมื่อไรก็ได้ และได้มากกว่าเดิมด้วยซ้ำ แต่ไม่ทำแล้ว ดังนั้นคำถามเวลานี้ก็คือหากว่านายชวนฯสั่งยุบสภาฯ แล้วความหวังใหม่ได้อะไร อาจได้กุมหัวใจกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคนมหาดไทย แต่ก็เชื่อว่าจะสามารถกุมกลไกสำคัญในการชี้ชะตาการเลือกตั้งดังกล่าวได้เบ็ดเสร็จเด็ดขาดทั้งหมดไม่ อย่าลืมน่าถ้าจะยุบจริง ๆ มีหรือ ปชป. จะไม่เปลี่ยนตัวอธิบดีกรมการปกครองเสียก่อน”⁷⁰

⁶⁸ อยู่หรือ ไปยัง ใจก็เรื่องจิว,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 3 (9-15 ธันวาคม 2537) : 15.

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน.

จากคำกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่ากระทรวงมหาดไทยอันเป็นองค์กรสำคัญในการควบคุมกลไกการเลือกตั้ง นั้นเป็นองค์ประกอบหลักที่เข้ามาเกี่ยวข้องในความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ที่ต่างพรรคต่างก็หวังที่จะเข้าควบคุม กลไกสำคัญนี้ไว้เพื่อความมั่นใจในผลการเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้น พรรคความหวังใหม่ต้องการสร้างความชอบธรรมของพลเอกชวลิตฯในการควบคุมกระทรวงมหาดไทยกลับคืนมาอย่างสมบูรณ์ โดยปราศจากการแทรกแซง ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ก็ต้องการเข้าควบคุมกลไกสำคัญนี้เช่นเดียวกันหากเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเกิดขึ้น เป็นความแตกต่างที่ฝ่ายหนึ่งต้องการบทบาทหรือสถานะเดิมของตน กลับคืนมา อีกฝ่ายต้องการเข้าไปมีบทบาทในสถานะเดียวกับที่อีกฝ่ายหนึ่งต้องการรักษาไว้ พิจารณาได้จากข้อเท็จจริงข้อหนึ่งที่ว่า ทั้งพรรคประชาธิปัตย์และพรรคความหวังใหม่นั้นไม่เคยมีความเคลื่อนไหว ขัดแย้งมาก่อนหน้านี้ต่อกรณีการแก้ไข รธน. มาตรา 198,199 ที่ผ่านการลงมติรับร่างในวาระแรกแล้ว และทั้ง 2 พรรคต่างก็มีตัวแทนในคณะกรรมการวิสามัญแก้ไข รธน. ชุดนี้ที่ไม่ได้สงวนคำแปรญัตติไว้แต่อย่างใด เพื่อการขอแก้ไขในการพิจารณาในวาระที่ 2 โดยปกติที่ผ่านมาในเรื่องของการแก้ไข รธน. ตั้งแต่ต้นที่มีการเรียกร้องจากประชาชน และองค์กรประชาธิปไตยหลายฝ่าย รวมทั้งเรืออากาศตรีฉลาด วรฉัตร ที่อดข้าว ประท้วงรัฐบาลให้แสดงความรับผิดชอบในการแก้ไข รธน. ที่เป็นผลจากคณะ รสช. พรรคประชาธิปัตย์โดยเฉพาะนายชวนฯ นายกฯจะอ้างเสมอว่าเรื่องการแก้ไข รธน. นั้นไม่ใช่หน้าที่ของ รัฐบาลแต่เป็นเรื่องของสภาฯทั้งฝ่ายค้าน ฝ่ายรัฐบาลและวุฒิสมาชิก จะให้รัฐบาลรับผิดชอบไม่ถูกต้อง แต่กรณีร่างแก้ไข รธน. ครั้งนี้ เหตุการณ์กลับเปลี่ยนแปลงเมื่อพรรคประชาธิปัตย์ได้ออกมาแสดงตนเป็นแกนนำในการเห็นชอบให้มีกรแก้ไข รธน. ใน 2 มาตราดังกล่าว โดยพยายามให้พรรคความหวังใหม่ ปฏิบัติตามแนวทางนี้ด้วย ซึ่งได้รับการตั้งข้อสังเกตจากสมาชิกพรรคความหวังใหม่ สื่อมวลชน และนัก วิเคราะห์การเมืองว่า พรรคประชาธิปัตย์ต้องการเข้าควบคุมตำแหน่ง มท.1 เสียเองโดยพยายามใช้เงื่อนไขดังกล่าวทำลายความชอบธรรมทางการเมือง ของพลเอกชวลิตฯอีกครั้ง ที่ประเมินว่าท้ายที่สุดแล้ว พลเอกชวลิตฯต้องออกมาคัดค้านใน 2 มาตรานี้ตามแนวทางของข้าราชการมหาดไทยแน่นอน เมื่อเป็นเช่นนั้นก็เป็นการเปิดช่องว่างให้พรรคประชาธิปัตย์สามารถปรับพรรคความหวังใหม่ออกจากรัฐบาลหรือปรับพลเอกชวลิตฯออกจากตำแหน่ง มท.1 ได้ เพราะฝ่าฝืนมติวิปรัฐบาลและปฏิบัติการสวนทางกับแนวนโยบายของรัฐบาล โดยพรรคประชาธิปัตย์จะเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทยเสียเอง หรืออีกกรณีหนึ่ง หากพรรคความหวังใหม่ไม่คัดค้านร่างแก้ไข รธน. 2 มาตราดังกล่าว ในฐานะ มท.1 แล้วต้องได้รับการโจมตีจากข้าราชการกระทรวงมหาดไทยแน่นอนที่ว่า เจ้ากระทรวงไม่พยายามปกป้องผลประโยชน์ของคนมหาดไทย สถานภาพของพลเอกชวลิตฯก็ยังคงต่ำลงไปอีก ในสายตาของข้าราชการมหาดไทย การเข้าแทรกแซงในการบริหารภายในกระทรวงมหาดไทย จากพรรคประชาธิปัตย์ก็จะมีผลสะกดยิ่งขึ้น แต่สถานการณ์ปัจจุบันจากกรณี สัตยาบัน ของพรรคฝ่ายค้านและกรณีการปฏิรูปที่ดิน สปก. 4-01 ที่

ถึงโถมเข้าใส่พรรคประชาธิปัตย์นั้น ทำให้แนวทางในการเข้าควบคุมการทรงมหาดไทยของพรรคประชาธิปัตย์ลดน้อยลง แม้กระนั้นก็ตามหากหนทางสุดท้ายที่ต้องตัดสินใจในยุบสภาฯ การเข้าควบคุมกลไกการเลือกตั้งดังกล่าวของพรรคประชาธิปัตย์ก็ยังมีอยู่ ตามคำกล่าวของนายไตรรงค์ฯ ถึงแม้ว่าจะเป็นช่วงระยะสั้นก็ตาม แต่ก็ถือว่าพรรคจะอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบไม่น้อยเหนือพรรคการเมืองอื่นก่อนการเลือกตั้งใหม่จะมีขึ้น

ปรากฏการณ์ความขัดแย้งระหว่าง 2 พรรคการเมืองใหญ่ก็สามารถยุติลงได้ หลังจากผ่านกระบวนการต่อสู้กันของคู่กรณี ที่ต่างฝ่ายต่างก็แสวงหายุทธวิธีตลอดจนแนวร่วมมาเป็นกำลังทรัพยากรในการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายของตน โดยพรรคประชาธิปัตย์ที่ถูกมองว่ากำลังตกอยู่ในสถานะที่เสียเปรียบในการต่อสู้กับความขัดแย้งครั้งนี้จากกรณีการปฏิรูปที่ดิน สปก. 4-01 ที่เป็นเงื่อนไขของการต่อรองจากพรรคความหวังใหม่ในประเด็นขัดแย้งได้ พรรคประชาธิปัตย์ได้ลดความกดดันหรือปัจจัยเสียเปรียบดังกล่าว ด้วยการผลักดันให้นายสุเทพ เทือกสุบรรณ จำเลยคนสำคัญในคดีอภิปรายไม่ไว้วางใจลาออกจากตำแหน่ง รมช.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กลางที่ประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 6 ธันวาคม 2537 ก่อนวันพิจารณาร่างแก้ไข รธน. มาตรา 198,199 ในวันที่ 8 ธันวาคม 2537 เพียง 2 วัน โดยมีกระแสน้ำออกมาว่านายนิพนธ์ พร้อมพันธ์ รมว. กระทรวงเกษตรฯ ก็เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่จะลาออกจากตำแหน่งก่อนถึงวันที่ 14 ธันวาคม 2537 ซึ่งเป็นวันอภิปรายไม่ไว้วางใจ อันเป็นผลทำให้ผู้คัดการอภิปรายดังกล่าวของพรรคฝ่ายค้านต้องตกไปโดยอัตโนมัติ สามารถผ่อนคลายความกดดันที่มีต่อพรรคประชาธิปัตย์ได้ระดับหนึ่ง หลังจากนั้น พรรคประชาธิปัตย์ได้แถลงในที่ประชุมวิปรัฐบาล ประกาศไม่ยอมรับเงื่อนไขที่เสนอโดยพรรคความหวังใหม่ทุกกรณีในการลงมติร่างแก้ไข รธน. มาตรา 198,199 โดยไม่ยอมให้พรรค ความหวังใหม่ลงมติอย่างอิสระเป็นเอกเทศ และห้ามงดออกเสียงใน 2 มาตรานี้ด้วย มีทางเดียวคือ ต้องลงมติสนับสนุนร่างของคณะกรรมการแก้ไขฯตามแนวทางของวิปรัฐบาล นอกจากนั้นพรรคประชาธิปัตย์ยังได้ปิดประเด็นการแก้ไข รธน. ทั้งหมดให้เป็นเรื่องของรัฐสภา หาก 2 มาตรานี้ไม่ผ่านการรับรอง ก็ไม่ใช่ความรับผิดชอบของรัฐบาล ผลการลงมติในการพิจารณาร่างแก้ไข รธน. มาตรา 198,199 ในวันที่ 8 ธันวาคม ปรากฏว่าประสพชัยชนะเป็นของพลเอกชวลิตฯและสมาชิกพรรคความหวังใหม่ที่สามารถแสวงหาแนวร่วมสนับสนุนได้จากวุฒิสมาชิกและสมาชิกพรรคฝ่ายค้านส่วนใหญ่ มีมติไม่ผ่านร่าง พิจารณาใน 2 มาตราด้วยคะแนน 310 ต่อ 158 และ 319 ต่อ 153 ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตุว่าร่างแก้ไข รธน. ฉบับนี้มาจากคณะกรรมการแก้ไข รธน. ที่สมาชิกส่วนใหญ่จำนวน 33 คนจากทั้งหมด 45 คนเป็นพรรคฝ่ายค้านและวุฒิสมาชิกรวมกัน แต่การลงมติดังกล่าวไม่ผ่านร่างแก้ไขที่พวกตนเป็นคนร่างขึ้นมาเอง ซึ่งก็สอดคล้องกับเสียงวิพากษ์วิจารณ์ก่อนหน้านี้ว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคความหวังใหม่กับพรรคประชาธิปัตย์ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการวางแผนของพรรคฝ่าย

ค้ำที่ที่ต้องการให้เกิดความแตกแยกในรัฐบาล เพื่อหาโอกาสเข้าเป็นพรรคร่วมรัฐบาลแทนพรรคโคพรรคหนึ่งนี้อาจถูกปรับออกไป ผลก็ได้เกิดขึ้นตามความคาดหมายของพรรคฝ่ายค้านใหญ่ เมื่อปรากฏว่าหลังจากวันลงมติ พรรคประชาธิปัตย์ได้นัดประชุมแกนนำพรรคเป็นการด่วน มีมติให้พรรคความหวังใหม่ลาออกจากพรรคร่วมรัฐบาล สร้างความตกตะลึงให้กับพลเอกชวลิตฯและสมาชิกพรรคความหวังใหม่เป็นอย่างยิ่ง ที่ประเมิณสถานการณ์ก่อนหน้านี้ว่าถึงแม้พรรคความหวังใหม่จะแสดงพฤติกรรมสวนทางกับวิปรัฐบาลครั้งนี้ พรรคแกนนำประชาธิปัตย์ก็คงไม่กล้าที่จะปรับพรรคความหวังใหม่ออก เพราะจะไม่มีพรรคการเมืองฝ่ายค้านเข้ามาแทนที่พรรคความหวังใหม่เนื่องจาก สัตยาบัน ที่เคยประกาศไว้ จากนั้นในวันที่ 9 ธันวาคม 2537 เวลา 11.00 น. นายพิศาล มูลาสาตราสาร เลขาธิการพรรคความหวังใหม่ก็ได้ให้นำหนังสือถอนตัวออกจากพรรคร่วมรัฐบาลของพรรคความหวังใหม่ยื่นต่อนายกรัฐมนตรีที่ทำเนียบรัฐบาล และต่อมาในวันที่ 12 ธันวาคม พรรคประชาธิปัตย์ได้เปิดแถลงข่าวอย่างเป็นทางการว่าพรรคชาติพัฒนาได้ตัดสินใจเข้าร่วมเป็นรัฐบาลแทนพรรคความหวังใหม่ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป การจัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ ปรากฏว่าพรรคประชาธิปัตย์ได้ส่งพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ เลขาธิการพรรค เข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแทนพลเอกชวลิตฯตามความคาดหมายจากหลายฝ่ายถึงผลสำเร็จในการเข้าควบคุมกลไกการเลือกตั้งของพรรคประชาธิปัตย์ การเข้าเป็นพรรคร่วมรัฐบาลของพรรคชาติพัฒนา ได้รับการกล่าวโจมตีจากบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะพรรคร่วมฝ่ายค้านที่เคยร่วมลงสัตยาบัน ไว้แล้ว แต่ก็ได้รับการตอบโต้จากพรรคชาติพัฒนาว่า พรรคชาติไทยก็เป็นพรรคการเมืองหนึ่งที่พยายามเข้าร่วมเป็นรัฐบาลชุดนี้ด้วยเช่นกัน แต่พรรคประชาธิปัตย์รับข้อเสนอของพรรคชาติพัฒนาที่ยอมให้พรรคประชาธิปัตย์เข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทย ในขณะที่ได้ปฏิเสธข้อเสนอของพรรคชาติไทยที่ต้องการเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทยแทนที่พรรคความหวังใหม่ การยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ได้รับการกล่าวขวัญกันทั่วไปถึงความพ่ายแพ้ในการต่อสู้ของพรรคความหวังใหม่ ที่ไม่อาจกอบกู้สถานภาพและบทบาทของพรรคที่ตกต่ำลงให้กลับคืนมาดังเดิม ที่จบลงพร้อมกับการสิ้นสุดรัฐบาลผสม ชวน หลีกภัย ชุดที่ 3 ในท้ายที่สุด

กล่าวโดยสรุป ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในรัฐบาลผสมชุด ชวน หลีกภัย ระหว่างพรรคความหวังใหม่กับพรรคประชาธิปัตย์แกนนำรัฐบาล จากกรณีการแก้ไข รธน.มาตรา 198,199 แท้จริงแล้วมีสาเหตุหลักมาจากความแตกต่างในเรื่องผลประโยชน์ในการเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทยที่มีหน้าที่สำคัญในการจัดการและการควบคุมการเลือกตั้งของทั้ง 2 พรรคการเมืองใหญ่ดังกล่าว ที่ต่างพรรคต่างต้องการที่จะใช้กลไกของกระทรวงมหาดไทย ในการสร้างความได้เปรียบทางการเมืองเหนือพรรคการเมืองอื่นในการเลือกตั้งครั้งต่อไป กรณีการแก้ไข รธน.มาตรา 198,199 เป็นเพียงปัญหาที่ถูกสร้างขึ้นมาเป็นประเด็นตัวแทนและเงื่อนไขในการแสดงออกในกระบวนการต่อสู้ของทั้ง 2 ฝ่ายที่มีเป้าหมาย

สำคัญในการสร้างความชอบธรรมต่อการควบคุมกระทรวงมหาดไทยอย่างสมบูรณ์ พรรคความหวังใหม่ โดยพลเอกชวลิตฯ ต้องการทวงบทบาทของตน ในฐานะเจ้ากระทรวงที่ปราศจากการเข้าแทรกแซงการบริหารของนายกฯ จากพรรคประชาธิปัตย์เช่นที่ผ่านมา ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ ก็พยายามใช้บทบาทและฐานะของนายกฯ ทำลายความชอบธรรมของพลเอกชวลิตฯ ในการบริหารกระทรวงมหาดไทย เพื่อที่จะเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทยอย่างเต็มตัวของพรรคประชาธิปัตย์ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเลือกตั้งครั้งต่อไป ทั้ง ๆ ที่โดยปกติแล้วแนวทางการบริหารของนายชวนฯ นายกฯ จะให้อิสระแต่ละพรรคการเมืองบริหารและรับผิดชอบการทำงานของแต่ละกระทรวง โดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับมากนัก แต่ช่วงย่างเข้าปลายสมัยของรัฐบาล ได้มีการประเมินสถานการณ์ทางการเมืองของพรรคที่เห็นว่าพลเอกชวลิตฯ พยายามใช้กลไกกระทรวงมหาดไทยในการสร้างฐานทางการเมืองอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการสนับสนุนพวกพ้องของตนให้เข้าดำรงตำแหน่งสำคัญในการแต่งตั้งโยกย้ายแต่ละครั้ง ผนวกกับอายุของรัฐบาลย่างเข้าสู่ปีที่ 3 ที่ปัญหาความแตกแยกระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลมักจะปรากฏอย่างรุนแรงในช่วงระยะเวลาดังกล่าวตามธรรมชาติของรัฐบาลผสมชุดนี้ ที่ต่างพรรคต่างแสวงหาความได้เปรียบในการสร้างคะแนนนิยมทางการเมืองเพื่อการเลือกตั้งครั้งต่อไป ที่โดยเฉลี่ยแล้วอายุของรัฐบาลผสมที่ผ่านมาจะอยู่ระหว่าง 1-2 ปี เท่านั้น ดังนั้นการเข้าควบคุมการกระทรวงมหาดไทยในช่วงนี้สามารถสร้างความอบอุ่นใจได้เป็นอย่างดี หากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ซึ่งพรรคประชาธิปัตย์ก็คิดอยู่เสมอว่าตำแหน่ง มท.1 ตามความเป็นจริงแล้วควรจะเป็นของตนมาตั้งแต่ต้นแล้ว และบัดนี้ก็ถึงเวลาในการทวงคืนแล้ว ซึ่งตามข้อเท็จจริงแล้วทั้ง 2 พรรคก็ไม่ได้มีความคิดเห็นแตกต่างกันในเนื้อหาสาระสำคัญของร่างแก้ไข รธน. มาตรา 198, 199 เลย หากมีความคิดเห็นแตกต่างกันก็เป็นเพียงข้ออ้างหรือเงื่อนไขที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อความประสงค์อื่น

ในกระบวนการต่อสู้กับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นของทั้ง 2 ฝ่าย ที่ต่างแสวงหาความร่วมมือหรือแนวร่วมจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อระดมกำลังทรัพยากรทางการเมืองที่กระจัดกระจายให้มาอยู่ในการควบคุมของตน กล่าวได้ว่าในการต่อสู้ระหว่าง 2 พรรคการเมืองร่วมรัฐบาล พรรคฝ่ายค้านมีอิทธิพลไม่น้อยต่อการผลักดันให้เกิดการเริ่มต้นและยุติความขัดแย้งในคราวนี้ ไม่ว่าจะเป็นการยกประเด็นร่างแก้ไข รธน. มาตรา 198, 199 ขึ้นมา จนเป็นชนวนให้เกิดกรณีความขัดแย้งเริ่มต้นขึ้น การลงมติสัปดาห์ร่วมกันของพรรคฝ่ายค้าน การนำประเด็นการทุจริตการปฏิรูปที่ดิน สปก. 4-01 ขึ้นมโหมตีพรรคประชาธิปัตย์ อันเป็นสถานการณ์เฉพาะหน้าที่ช่วยเสริมความเข้มข้นของความขัดแย้งให้รุนแรงยิ่งขึ้น การร่วมกันยกมือคัดค้านร่างแก้ไข รธน. ใน 2 มาตราดังกล่าวร่วมกับพรรคความหวังใหม่และวุฒิสมาชิก ทั้ง ๆ ที่สมาชิกพรรคฝ่ายค้านเองเป็นแกนนำสำคัญในการร่าง 2 มาตราดังกล่าวขึ้นมา อันเป็นผลให้ความขัดแย้งครั้งนี้ระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลยุติลงในแนวทางที่บางพรรคการเมืองในซีกฝ่ายค้านคาดหวังไว้

เป็นชัยชนะของพรรคความหวังใหม่ที่สามารถแสวงหาแนวร่วมฝ่ายต่าง ๆ จนกระทั่งล้มร่างแก้ไข ธรรมนูญ ใน 2 มาตราตามที่ เป็นเงื่อนไขความขัดแย้งครั้งนี้เหนือพรรคประชาธิปัตย์ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นความพ่ายแพ้ของพรรคความหวังใหม่ ที่ไม่สามารถใช้เงื่อนไขดังกล่าวให้เป็นประโยชน์ในการต่อรองเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทยอย่างสมบูรณ์ ที่เป็นเป้าหมายหลักของการต่อสู้ครั้งนี้ เนื่องจากพรรคความหวังใหม่ได้ถูกเชิญให้ลาออกจากรัฐบาลผสมชุดชวน หลีกภัย ในเวลาต่อมา โดยพรรคประชาธิปัตย์สามารถแสวงหาเสียงสนับสนุนจากพรรคฝ่ายค้านในการเข้าร่วมเป็นรัฐบาลแทนพรรคความหวังใหม่ได้สำเร็จ และสามารถเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทยกลไกสำคัญ ในการจัดการกระบวนการเลือกตั้งเสียงเองตามความมุ่งหวังมาตั้งแต่ต้น จากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคความหวังใหม่กับพรรคประชาธิปัตย์ในครั้งนี้ กระทั่งยุติลงในรูปแบบดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบที่ชัดเจนต่อความราบรื่นในการบริหารงานอย่างต่อเนื่องของรัฐบาลชุดนี้ ที่จะต้องขาดความต่อเนื่องในการบริหารงานของคณะรัฐมนตรีอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลใหม่ ที่อาจส่งผลกระทบในภาพรวม ถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการตอบสนอง ต่อผลประโยชน์ของประชาชนทั่วไป ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยโดยแท้จริงได้